

Nuorten syrjäytyminen hallitusohjelmissa vuosina 1995– 2020

Kasvatustieteiden tiedekunta
Yleisen kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Ella Lehmuskallio

Kevät 2023

Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Yleinen kasvatustiede

Tekijä: Ella Lehmuskallio

Otsikko: Nuorten syrjäytyminen hallitusohjelmissa vuosina 1995–2020

Ohjaaja(t): Nina Haltia

Sivumäärä: 80 sivua

Päivämäärä: 13.04.2023

Tiivistelmä

Tämän laadullisen pro gradun tarkoituksena on kuvailla ja tarkastella miten nuorten syrjäytyminen on ollut esillä hallitusohjelmissa vuosina 1995–2020, sekä kuvailla hallitusohjelmissa esitettyjä linjauksia ja tavoitteita nuorten syrjäytymiseen liittyen. Hallitusohjelmia on tarkasteltu aikavälillä 1995–2020, joten tutkimukseen sisältyy näin ollen yhdenkymmenestä eri hallituksen hallitusohjelmaa. Hallitusohjelmia on tarkasteltu nuorten syrjäytymiseen liittyvien teemojen ja näkökulmien kautta. Viitekehysten mukaisesti syrjäytymisellä tarkoitetaan usein jonkinlaista huono-osaisuutta, joka voi liittyä esimerkiksi terveyteen, sosiaalisiin suhteisiin, koulutukseen tai sen puuttumiseen sekä rikollisuuteen tai sosioekonomiseen asemaan. Syrjäytymistä on määritelty monella eri tavalla, mutta yhteistä näkökulmien kesken on se, että syrjäytyminen on negatiivinen ilmiö, jolla on yhteiskunnallisia vaikutuksia. Huoli nuorten syrjäytymisestä on ollut puheenaiheena jo monen hallituksen hallitusohjelmissa. Syrjäytymisen ehkäisyyn on pyritty etsimään keinoja muun muassa lainsäädännöstä, varhaisen puuttumisen avulla sekä etsivän nuorisotyön ja erilaisten valtakunnallisten hankkeiden kautta.

Aineisto on kerätty politiikkadokumenteista ja aineisto on ollut valmiina ja saatavilla internetin kautta Valtioneuvoston sivuilla. Tutkimus on laadullinen tutkimus, jonka analyysimenetelmänä on käytetty sisällönanalyysiä. Tutkimuksen tärkeimmät tulokset olivat nuorten syrjäytymisen ilmeneminen työllisyyden, koulutuksen, sosiaalisen ja taloudellisen näkökulman kautta, sekä ajallisen kontekstin kautta ilmenevät erot nuorten syrjäytymisilmiön käsittelyssä. Tämän tutkimuksen tulosten mukaisesti nuorten syrjäytymiseen liittyviä keinoja hallitusohjelmissa ovat olleet erilaiset hankkeet, nuorten työpajatoiminnan kehittäminen, opetuksen ja koulutuksen yhdenvertainen saavutettavuus sekä syrjäytymisriskien tunnistaminen eri väestöryhmien kesken. Syrjäytyminen on nähty hallitusohjelmissa eri ajanjaksoina eri väestöryhmiä koskettavana riskinä, mutta nuorten osuus syrjäytymisilmiön kannalta on nähty suurena.

Avainsanat: nuoret, nuori, syrjäytyminen, hallitusohjelma, puolue, koulutus

Sisällys

1	Johdanto	5
2	Syrjäytyminen	7
2.1	Syrjäytyminen käsitteenä	7
2.2	Syrjäytymisen selitysmalleja ja riskitekijöitä	9
2.3	Nuorten syrjäytymisen ehkäisy.....	13
2.4	Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta.....	18
3	Hallitusohjelmat tutkimuksen aineistona	20
3.1	Hallitus ja hallitusohjelma	20
3.2	Puolueet ja puolueiden merkitys hallitusohjelman kannalta.....	22
4	Tutkimuskysymys ja aineiston kuvaus	25
4.1	Tutkimuskysymys	25
4.2	Tutkimusaineiston kuvaus	26
5	Tutkimuksen toteuttaminen	29
5.1	Dokumenttianalyysi	29
5.2	Analyysiprosessi.....	30
6	Neljä näkökulmaa nuorten syrjäytymiseen	35
6.1	Nuorten syrjäytyminen työllistymisen ja työttömyyden näkökulmasta	35
6.2	Nuorten syrjäytyminen koulutuksellisesta näkökulmasta	40
6.3	Nuorten syrjäytyminen sosiaalisesta näkökulmasta	44
6.4	Nuorten syrjäytyminen kansantaloudellisesta näkökulmasta	46
6.5	Ajalliset muutokset hallitusohjelmissa	48
6.5.1	Hallitusohjelmissa esitellyt käytännön toimet	56
6.5.2	Hallitusohjelmien trendit	60
7	Pohdinta	65
7.1	Tulosten tarkastelu ja yhteenveto.....	65
7.2	Tutkimuksen luotettavuus	69
7.3	Jatkotutkimusaiheet.....	70

1 Johdanto

Keskustelu suomalaisten nuorten syrjäytymisestä on ollut käynnissä jo viime vuosikymmenistä lähtien; keskiössä on ollut työttömyyden lisääntyminen sekä huoli nuorten motivaation puutteesta koulutusta kohtaan. Erityisesti tiedotusvälineet ovat tuoneet aiheetta entistä enemmän esiin ja syrjäytymiskäsitteeseen voi törmätä niin eduskunnan esityksissä, hallitusohjelmissa, medioissa kuin vapaa-ajan keskusteluissakin. Syrjäytymistä käsittelevässä keskustelussa on lähes aina negatiivinen näkökulma syrjäytymiseen liitettyjen monien haittapuolien vuoksi. Syrjäytymisellä tarkoitetaan monialaista ja monet rajat ylittävää ilmiötä, jonka myötä yksilö jää ulkopuolelle esimerkiksi yhteiskunnasta, työelämästä, kaveripiireistä ja yhteisöistä. Syrjäytymiseen liittyy paljon haittavaikutuksia, kuten rikollisuutta, köyhyyttä, työttömyyttä ja mielenterveysongelmia. (Sandberg 2015.) Syrjäytymistä on kuvailtu myös toisen luokan kansalaisena olemiseksi sekä ”normaalista” elämästä irtaantumiseksi. (Notkola ym. 2013, 62–63). Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selventää ja tarkastella poliittisia linjauksia, joita on tehty nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi suomalaisissa hallitusohjelmissa. Empiirisenä aineistona tässä tutkimuksessa on käytetty hallitusohjelmia vuosilta 1995–2020. Hallitusohjelmien tarkastelu alkaa vuodesta 1995, jota edelsi päätös Suomen liittymisestä Euroopan unioniin. Tästä voidaan katsoa alkaneen hyvinvoinnin kasaantumisen aikakausi, sillä tuohon aikaan hallituksen tavoitteita olivat erityisesti työllisyyden ja sosiaalisen tasa-arvon parantaminen sekä sukupuolten tasa-arvon vahvistaminen. (Valtioneuvosto 1995.)

Tutkimus sijoittuu nuorisotutkimuksen, kasvatustieteen ja yhteiskuntatieteiden kentälle, sillä se tarkastelee hallitusohjelmissa tehtyjä linjauksia ja keinoja koskien nuoria ja heihin liittyviä syrjäytymisriskejä. Hallitusohjelmia tutkimalla saadaan arvokasta tietoa siitä, millaisia linjauksia nuorten syrjäytymistä koskien on tehty. Tutkimus on tarpeellinen myös siitä näkökulmasta, että suomalaiset nuoret ovat viimeisen vuosikymmenen aikana käyttäneet lisääntyvässä määrin erilaisia työelämä- ja Ohjaamo-palveluita sekä tukeutuneet valtion ja kuntien toteuttamiin syrjäytymistä ehkäiseviin järjestelmiin aiempaa enemmän. Syrjäytymisen vastaisessa työssä tulee jatkossa panostaa siihen, että huomio kiinnittyisi palveluiden laatuun, oikea-aikaisuuteen ja saavutettavuuteen nuorten hyvinvointia lisäävien palveluiden kohdalla. (Gretschel 2020, 157–162.)

Nuorten ulkopuolelle jäämisen syiksi on esitetty monia vaihtoehtoisia selitysmalleja. Selitysmallien mukaisesti yhteiskunnassa koetetaan etsiä keinoja torjua syrjäytymistä ja

luodaan esimerkiksi tulonsiirtojärjestelmiä ja erilaisia palveluita nuorille. (Hiilamo, Määttä, Koskenvuo, Pyykkönen, Räsänen & Aaltonen 2017, 43–46.) Lisäksi syrjäytymiskeskusteluun osallistuvat monet eri tahot, kuten koulutuksen ammattilaiset, poliittiset päättäjät, järjestöt, kansalaiset sekä media. Jokaisella taholla on lisäksi oma agendansa keskustelun ja toimenpiteiden suhteen, eikä näkemyksien yhteensovittaminen aina ole aivan helppoa. Lisäksi valtionhallinnon näkemykset syrjäytymisestä ja syrjäytymistä ehkäisevistä palveluista saattavat toisinaan olla puutteellisia siinä mielessä, että syrjäytymiseen ei budjetoida riittävästi rahaa. Tämän lisäksi kuntien kesken on suuria alueellisia eroja, jotka asettavat nuoret eriarvoiseen asemaan asuinpaikan suhteen. (Leskelä ym. 2022, 73–74.) Näkemykset ja tilastot syrjäytyneiden nuorten määrästä ja syistä ovat moninaiset, ja niille haetaan vastuunkantajia niin hallitusohjelmista kuin opetuksen tavoittavuudesta, sekä työmarkkinoiden tasapuolisuudesta. On myös huomioitava, että työmarkkinat itsessään ovat muuttuneet, nuorten työmarkkinoille siirtyminen on erilaista ja rakennetyöttömyys on yleisempää kuin aikaisemmin. Lisäksi erilaiset siirtymät työmarkkinastatusten välillä ovat nuorten keskuudessa tavallisia. (Harkko, Lehikainen, Lehto & Ala-Kauhaluoma 2016, 122, 125).

Idea tämän tutkimuksen tekemiseen lähti siitä, että nuorten syrjäytymisestä on puhuttu paljon niin yksilö- kuin yhteiskuntatasolla ja yleisemmin politiikassa. Konkreettisia toimia syrjäytymisen ehkäisemiseksi on kuitenkin ollut haastavampaa tuottaa. Hallitustasolla kiinnitetään jatkuvaa huomiota työllisyyteen sekä koulutukseen osallistumiseen, sillä niiden ulkopuolelle jääminen nähdään usein merkittävimpinä syrjäytymisen riskitekijöinä. Tämä tutkimus alkaa teoreettisen viitekehyksen muotoilulla, jossa avaan syrjäytymistä ilmiönä ja tarkastelen sitä nuorten osalta. Sen jälkeen siirryn tarkastelemaan suomalaisia hallituksia ja kartoitan hallitusohjelmien merkitystä tämän tutkimuksen kannalta. Luvussa neljä esitellään tutkimuskysymys sekä kuvataan tutkimusaineistoa. Tämän jälkeen kuvailen dokumenttianalyysejä ja sisällön analyysin etenemistä. Luvussa kuusi perehdytään aineistosta esiin nousseisiin tutkimustuloksiin. Lopuksi tutkimustuloksia tarkastellaan suhteessa viitekehykseen pohdinnassa, jossa kartoitetaan myös tutkimuksen luotettavuutta sekä jatkotutkimusaiheita.

2 Syrjäytyminen

Tässä luvussa syrjäytymistä tarkastellaan aluksi käsitteen määrittelyn kautta. Syrjäytymiselle ei anneta tämän tutkimuksen kautta vain yhtä ainoaa määritelmää, vaan tutkimuksessa esitellään muutamia esimerkkejä siitä, miten syrjäytymistä voidaan määritellä. Luvussa tuodaan esiin syrjäytymisen selitysmalleja ja mahdollisia riskitekijöitä ja havainnollistetaan sitä, että syrjäytyminen voidaan ymmärtää ilmiönä eri tavoin. Luvun lopussa esitellään ehkäiseviä toimia nuorten syrjäytymiseen liittyen.

2.1 Syrjäytyminen käsitteenä

Syrjäytyminen on ollut jo pitkään kriittisesti tarkasteltu ilmiö, jonka taustekijät ja mekanismit ovat monimutkaisia. Syrjäytyminen on myös käsitteenä ollut paljon kiistelty aihe ja syrjäytymisellä onkin monta eri merkitystä, minkä vuoksi se on hyvin monitahoinen ja vaikeasti määriteltävä käsite (Peace 2001). Tässä tutkimuksessa syrjäytymistä käsitellään nimenomaan nuorten kannalta. Se, miten syrjäytyminen nähdään ympäröivänä ilmiönä ja keitä se koskettaa on kuitenkin ollut keskiössä ja puheenaiheena jo pitkään. Nuorten syrjäytyminen voidaan nähdä myös monesta eri näkökulmasta, joiden pohjalta yhteiskunnallista syrjäytymiskeskustelua ohjailaan. Näkökulmia voivat olla esimerkiksi nuorten syrjäytyminen turvallisuusriskinä, syrjäytyminen taloudellisena huolenaiheena, nuorten pahoinvoinnin kehitys sekä hyvinvointijärjestelmän puutteiden kehitys. (Juppi 2011 206–225.) Syrjäytymisestä puhuttaessa puhutaan lähes poikkeuksetta myös työttömyydestä. Erityisesti nuorisotyöttömyys on ollut korkealla tasolla vuodesta 1995 lähtien aina vuoteen 2007 saakka. Finanssikriisistä vuonna 2008 aiheutui entistä korkeampi nuorisotyöttömyysaste, joka ei vielä tänä päivänä ole palautunut taantumaa edeltävälle tasolle. (Haikkola & Myllyniemi 2019, 72.) Tämän kaltaiset suuret muutokset (finanssikriisi, taantuma) suomalaisessa yhteiskunnassa ovat osaltaan määrittämässä hallituksen linjaamia ja käyttämiä keinoja, joita myöhemmin tarkastellaan tulososiossa.

Johtuen siitä, että syrjäytyminen on suosittu ja laajasti käytetty termi, ei sille ole vain yhtä yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Syrjäytymiskäsitteen määrittely onkin vaihdellut historiallisesta ja sosiaalisesta kontekstista riippuen ja sitä on käytetty eri tavalla eri tarkoituksiin. (Jahnukainen & Järvinen 2005, 669.) Esimerkiksi Sandberg (2015) kuvailee syrjäytymisen tarkoittavan nykyään lähes kaikkea huono-osaisuutta ja normaalista poikkeavaa ja syrjäytymisen käsitteen kuvailevan syrjäytymistä vain numerotasolla sekä uusilla

tilastotiedoilla suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan keskustelussa (Sandberg 2015, 92–94). Tästä näkökulmasta arvioituna nuorten syrjäytymiseen liitetäänkin melko paljon numeerista tietoa, kuten lukumääriä syrjäytyneistä nuorista.

Englanninkielinen termi 'social exclusion' (syrjäytyminen) on puolestaan saanut alkunsa Euroopan unionin köyhyysohjelmien kautta 1980-luvulla, jolloin sitä käytettiin poliittisena käsitteenä tuomaan esiin Euroopan unionissa koettua epätasa-arvoa sekä tiettyjen ihmisryhmien kokemaa köyhyyttä (Peace 2001, 17–33). Köyhyys määrittelee osittain syrjäytymistä, sillä suuri osa syrjäytyneiksi luokitelluista nuorista on matalasti koulutettuja sekä matalapalkkaisia. Sen sijaan Suomeen syrjäytymisen käsite on rantautunut myöhemmin verrattuna eurooppalaisiin ja anglosaksisiin synonyymeihin (Sandberg 2015, 96–97). Hallitusohjelmien kautta voidaan havaita nuorten syrjäytymiskäsitteen muokkautuminen ajanjaksojen ja eri hallituksen myötä. Nuorten syrjäytymisellä tarkoitetaan usein juuri koulutuksen tai työmarkkinoiden ulkopuolelle jäämistä. Syrjäytymisen käsite saa aina hieman erilaisia tulkintoja riippuen siitä, kenen näkökulmasta syrjäytymistä tarkastellaan. (Tuparevska, Santibanes & Solabarrieta 2020; Sandberg 2015, 50–51; Perttula 2015, 101.) Eri näkökulmista tarkasteltuna esim. Metteri (2012) tuo esiin sen, että syrjäytyminen ja syrjäytynyt yksilö määritelläänkin usein viranomaisten taholta katsottuna, eikä yksilön omaa näkemystä asiasta huomioida (Metteri 2012, 192). Tällöin nuori voi olla tilanteessa, jossa yhteiskunta määrittelee hänet syrjäytyneen asemaan esimerkiksi tilastojen perusteella, vaikka nuori itse ei kokisikaan syrjäytyneensä.

Syrjäytymistä voikin olla vaikea tarkastella vain yhtenä osa-alueena, kuten talouteen liittyvänä ongelmana tai koulutuksen puuttumisena. Syrjäytymisen muovautuminen käsitteelliseksi ilmiöksi on seurausta poliittisista linjauksista, puhetavoista sekä politiikka- ja viranomaistoimista, jotka ajan myötä ovat kietoutuneet toisiinsa ja muodostaneet kokonaisuuden, josta voidaan puhua syrjäytymisenä ja syrjäytymispolitiikkana (Sandberg 2015, 16). Syrjäytymisellä tarkoitetaan usein jonkinlaista pääsyn puuttumista tietyille elämän osa-alueelle tai tiettyjen resurssien puutetta, mikä vaikuttaa yksilön elämään negatiivisella tavalla. Syrjäytymisilmiötä voidaankin kuvailla sosiaalisesti konstruktiiviseksi, johon kietoutuu tiettyjä universaaleja riskejä. Nämä riskit liittyvät esimerkiksi yhteiskunnalliseen asemaan, kulttuuriin ja elämäntapoihin. Syrjäytyminen on myös sidoksissa muiden ihmisten mielikuviin ”syrjäytyneestä” yksilöstä; masennus, köyhyys tai kiusatuksi joutuminen näyttäytyvät usein ulkopuolisille syrjäytymisenä. (Vauhkonen ja Hoikkala 2020, 29–30). Tämän myötä voitaisiin

ajatella, että syrjäytymisen vastakohta on sosiaalinen kuuluminen/osallistuminen, sillä syrjäytymiseen liittyy lähes aina sosiaalinen ulottuvuus.

2.2 Syrjäytymisen selitysmalleja ja riskitekijöitä

Syrjäytymisen selitysmalleilla tarkoitetaan erilaisia käsityksiä tavoista, toimintamekanismeista sekä ilmiöistä, jotka mahdollisesti voivat johtaa nuoren syrjäytymiseen esimerkiksi koulusta, työmarkkinoilta tai sosiaalisista suhteista. Suomalaisessa yhteiskunnassa nuorten ikähaarukaksi on usein määritelty 15–29-vuotiaat. Samaa ikähaarukkaa on käytetty myös esimerkiksi Nuorisobarometrin raporteissa mitattaessa nuorten hyvinvointia. Myös Suomen nuorisolaki määrittelee nuoriksi alle 29-vuotiaat, ja nuorisotyön tarkoittavan nuorten kasvun, itsenäisyyden ja osallisuuden tukemista (Finlex 3§). Valittu ikähaarukka huomioi sekä peruskoulunsa päättävät nuoret sekä nuoret aikuiset, jotka ovat mahdollisesti opiskelijoita, työelämässä tai työnhakijoita. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan määritellä tarkempaa ikähaarukkaa, sillä hallitusohjelmassakaan ei tuoda esille tarkkoja ikämääreitä, vaan niissä puhutaan yleisesti nuorista ja nuorisosta. Nykyisin syitä syrjäytymiselle koitetaan etsiä enemmän yksilöstä itsestään ja siirtää huomio ja painopiste pois rakenteellisista ongelmista, kuten työttömyydestä, epätasa-arvon lisääntymisestä, köyhyydestä sekä epävakaasta työllisyystilanteesta. Edellä mainittujen rakenteellisten tekijöiden sijaan kiinnitetään entistä enemmän huomiota yksilöön liittyviin ongelmiin, kuten tiedon tai osaamisen puutteeseen sekä koulussa epäonnistumiseen. (Tuparevska, Santibanez & Solabarrieta 2020, 187.)

Yksilön puutteisiin keskittyvä lähestymistapa voi olla kuitenkin ongelmallinen, sillä mitä enemmän pyritään löytämään syitä vain yksilöstä, sitä enemmän siirretään vastuuta pois yhteiskunnalta ja päättäjiltä, mikä vahvistaa näkemystä siitä, että yksilö on itse vastuussa syrjäytymisestään. Syrjäytyminen tulisi mieltää jo politiikkatasolla yhteiskunnalliseksi prosessiksi, jolloin syrjäytymisen ehkäisytöimiin olisi tarpeellista sisällyttää nuorten elinolojen parantaminen ja heidän toimijuutensa lisääminen. (Järvinen 2020.) On myös perusteltua todeta, että mitä enemmän syrjäytyminen nähdään vain yksilöön asemoituvana tekijänä, sitä enemmän syrjäytymistä käsitellään myös vain yksilön kautta ja yksilöstä lähtöisin olevana ilmiönä. Jahnukainen ja Järvinen (2005) esittelevät kolme eri mallia syrjäytymisen tarkasteluun: klassinen liberalistinen malli, solidaarinen malli ja marxilainen malli. Klassisessa liberalistisessa mallissa painotus on yksilön omissa valinnoissa ja teoissa. Tällöin syrjäytymistä pidetään useimmiten seurauksena liiallisista hyvinvointivaltion

etuuksista, jotka eivät kannusta työhön. Tästä näkökulmasta syrjäytyneet nähdään vähäosaisempina kansalaisina, jotka elävät kulttuurisesti ja moraalisesti riittämätöntä elämää. Solidaarisen syrjäytymisen malli on moniulotteinen, mutta sen mukaan syrjäytyminen perustuu lähinnä palkkatyön puuttumiseen. Mallin mukaan erityisesti palkkatyö kiinnittää yksilön yhteiskuntaan. Tästä näkökulmasta pitkään työttömänä olleet yksilöt ovat ikään kuin ulkopuolisia yhteiskunnasta ja heidät nähdään sen mukaisesti yhteiskuntaan kiinnittymättöminä yksilöinä. (Jahnukainen & Järvinen 2005, 670.) Marxilainen lähestymistapa puolestaan näkee syrjäytyneet yksilöt ulkopuolisina ja alistettuina, ja syrjäytymisen olevan seurausta laajentuneista työmarkkinoista, mikä johtaa tiettyjen yksilöiden ja sosiaalisten ryhmien syrjäytymiseen. Marxilainen näkemys myös haastaa idean siitä, että ratkaisu syrjäytymisongelmaan voitaisiin saavuttaa muokkaamalla yksilöiden osaamista yhteiskunnan tarpeisiin. (Jahnukainen & Järvinen 2005, 670.) Kaikkiin kolmeen edellä esitettyyn malliin liittyy siis vahvasti näkemys taloudellisesta aspektista ja palkkatyön merkityksestä.

Jahnukainen ja Järvinen määrittelevät syrjäytymisen toisaalta elämänhistorialliseksi prosessiksi, joka käsittää viisi eri tasoa. Tällöin syrjäytyminen ymmärretään syvenevänä, kumulatiivisena prosessina, joka alkaa jo lapsuudesta, jolloin lapset oppivat arvoja ja normeja ja integroituvat yhteiskuntaan ja sen jäseniksi. (Järvinen & Jahnukainen 2005.) Jos edellä mainitun kaltaista integroitumista ei tapahdu, on nuori silloin mahdollisesti syrjäytymisvaarassa. Syrjäytyminen on toisaalta nähty yhteiskunnallisena prosessina, jolloin tarkastelun kohteena ovat yhteiskunnassa vallitsevat rakenteet. (Järvinen 2020; Jahnukainen & Järvinen 2005). Prosessimaisuus viittaa ilmiön taustalla vaikuttaviin mekanismeihin ja yhteiskunnan malleihin, joiden kautta syrjäytymisriski saattaa kasvaa. Järvisen näkemyksen (2020) pohjalta nuorten syrjäytyminen on yhteiskunnallinen prosessi, jossa yhteiskunnan rakenteet ja eriarvoisuus ylläpitävät ja tuottavat syrjäytymistä. Tämän näkemyksen mukaisesti erityisesti hyvinvointivaltiolla on suuri rooli nuorten syrjäytymisen torjumisessa, sillä tulo- ja hyvinvointierojen tasaamisella voidaan ehkäistä syrjäytymisriskiä. (Järvinen 2020, 182.)

Syrjäytymisen käsitteeseen liittyen yhteiskunnallisessa keskustelussa esiintyy englanninkielinen NEET- nuoret termi (”neither in employment nor in education or training”), jolla viitataan nuoriin, jotka eivät ole työelämässä ja joilla ei ole opiskelupaikkaa. Nämä nuoret ovat sekä koulutuksen että työmarkkinoiden ulkopuolella. Vaikka NEET-nuoret nähdäänkin usein yhtenäisenä ryhmänä, jotka edustavat syrjäytyneitä nuoria, ei näin aina ole. Määritelmä nimittäin ottaa huomioon myös ne nuoret, jotka pitävät väliavuotta, odottavat

opiskelun tai asepalveluksen alkamista, hoitavat omaa lastaan kotona sekä sellaiset nuoret, jotka eivät aktiivisesti etsi töitä. (Larja 2013; Vauhkonen & Hoikkala 2020, 27–28.) Näin ollen ei voida tehdä yleistyksiä siitä, että NEET-nuoret eivät omasta halustaan huolimatta saa töitä ja ovat putoamassa ”syrjäytymiskierteeseen”, vaan tulisi pikemminkin huomioida NEET-nuorten monimuotoisuus, eikä yksioikoisesti leimata heitä syrjäytyneiksi. NEET-nuorten joukko on siis moninainen ja seassa on nuoria, jotka viettävät väliavuotta, rakennetyöttömyyden vuoksi työttöminä olevia nuoria sekä myös niitä nuoria aikuisia, jotka kokevat, että toimeentulotuella eläminen työttömänä on helpompaa, kuin hakeutua opiskelemaan ja elää opintotuen varassa. Huomionarvoista on myös se, että NEET-nuoret määritellään nuorista ulkopuolisesti käsin, yhteiskunnan toimesta; on kyse siitä, mitä yhteiskunta näiltä 15–24-vuotialta yksilöiltä odottaa. (Hiilamo ym. 2017, 35–39.) Valtioneuvoston kanslian tekemän loppuraportin mukaan NEET-nuoriin lukeutuvia olisi vuonna 2017 ollut miehiä 15,7 % ja naisia 13,5 %. (Valtioneuvoston kanslia 2018). Toisaalta myös vastakkaisia tutkimustuloksia syrjäytyneiden nuorten määrästä on esitetty; esim. Myrskylä (2012) toteaa, että syrjäytyneiden nuorten määrä ei ole viime vuosikymmeninä ollut huomattavassa nousussa, vaan päinvastoin syrjäytyneitä on vuonna 2006 ollut puolet vähemmän verrattuna vuoteen 1992. Tulos ei silti vähennä huolta syrjäytyneiden osuudesta, sillä ikäluokat ovat pienentyneet ja syrjäytyneiden nuorten määrä on ollut suhteellisen pysyvä. (Myrskylä 2012.) Huolimatta siitä, että tutkimustulokset syrjäytyneiden nuorten määrästä vaihtelevat, voidaan silti todeta, että syrjäytyneiden nuorten määrä on ollut viime vuosina melko korkea suomalaisessa yhteiskunnassa.

Tutkimusten mukaan (Järvinen & Vanttaja 2004; Autio & Paju 2005) erityisesti sellaiset nuoret, jotka jäävät vain peruskoulututkinnon varaan ja työelämän ulkopuolelle ovat suuremmassa vaarassa syrjäytyä verrattuna saman ikäluokan vertaisiin, jotka ovat jatkaneet kouluttautumista ja päässeet kiinni työelämään. Koulun ja työelämän ulkopuolelle jääminen ennustaa myös hyvin vahvasti suurempaa elämään tyytymättömyyttä nuorten keskuudessa (Gretshel & Myllyniemi 2020). Peruskoulun 9. luokan päättäneitä oppilaita, jotka eivät jatkaneet toisen asteen opintoihin tai muuhun koulutukseen oli vuonna 2020 1562. Määrä on ollut hienoisessa kasvussa vuodesta 2016 eteenpäin. (Tilastokeskus 2021.) Nykyisen toisen asteen koulutus uudistuksen myötä peruskoulutuksen varaan jääminen on pyritty minimoimaan pidentämällä oppivelvollisuuskäyttäjä aina 18. ikävuoteen asti. Sanna Marinin hallitusohjelmassa toteutetulla koulutus uudistuksella pyritään takaamaan riittävät koulutusmahdollisuudet jokaiselle nuorelle ja valmiudet tavoittaa työmarkkinat. Uudistuksen

perusajatuksena on, että jokainen nuori suorittaa toisen asteen tutkinnon peruskoulun jälkeen. (Lahtinen & Lankinen 2022, 30–31.) Varsinkin miespuoliset nuoret ovat yliedustettuina tutkimustuloksissa, joissa korostetaan syrjäytymisriskin kasvua koulutuksen ulkopuolelle jäämisen vuoksi. Vähäinen koulutus edistääkin usein heikompa työmarkkina-asemaa ja vastaavasti työttömyysriski pienenee koulutustason noustessa. (Järvinen & Vanttaja 2004, 473–475; Autio & Paju 2005, 26–27.) Tämän lisäksi Myllyniemi ja Kiilakoski (2020) tuovat esiin tutkimustuloksen, jonka mukaan esimerkiksi terveysongelmat kasautuvat etenkin sellaisten nuorten keskuudessa, jotka ovat kouluttamattomia ja työelämän ulkopuolella. Terveysongelmat voivatkin olla joko syy tai seuraus heikosta sosioekonomisesta asemasta. (Myllyniemi & Kiilakoski 2020, 18–19.) Tämän tuloksen pohjalta olisikin syytä kiinnittää aikaisempaa enemmän huomiota nuorten terveyteen, ja erityisesti niihin ikäryhmiin ja vähemmistöihin, jotka ovat vaarassa pudota opiskelun ja työmarkkinoiden ulkopuolelle. Ideologia, jossa nuoriso nähdään tulevaisuuden kannalta merkittävänä yhteisöä ja työttömyyttä ehkäisevänä muokkaajana on merkityksellinen, sillä se kehottaa ja kannustaa panostamaan nuoriin ja heidän koulutukseensa entistä enemmän. On myös tutkimustuloksia siitä, että viime vuosikymmenten aikana käydyssä keskustelussa suurin huolen aihe on ollut yksilöissä, joilla kasautuvat työttömyyskaudet ja koulutuksen ulkopuolelle jääminen. (Harkko, Lehikoinen, Lehto & Ala-Kauhaluoma 2016, 38). Kasautumista voidaan ajatella ikään kuin itseään ruokkivana kehänä; kun ensin jää koulutuksen ulkopuolelle, on vaikeampaa saada työpaikkaa kouluttautumattomana. Jos ei ole työpaikkaa voi olla haastavaa ylläpitää taloudellisia resursseja. Edellä kuvailtu ”kehä” voi omalta osaltaan lisätä henkistä painetta suoriutumisesta, joka voi johtaa kokemuksiin stressistä ja uupumuksesta.

Eurostatin (2020) tekemän tutkimuksen mukaan syrjäytymisriskiä kasvattavia tekijöitä ovat esimerkiksi köyhyysrajalla eläminen, vakava sosiaalinen ja materiaallinen köyhyys sekä vanhempien luona eläminen aikuisiällä yhdistettynä vähäiseen työssä käymiseen. Nuorten syrjäytymistilastot ovatkin olleet melko korkeat, sillä Eurostatin tekemän tutkimuksen mukaan suomalaisilla 20–24-vuotiailla on korkea, jopa 32 % syrjäytymisriski. Verrattuna muihin EU-maihin luku on korkea, sillä esimerkiksi Tanska, Saksa ja Alankomaat kuuluvat maihin, joissa syrjäytymisriski oli tilastollisesti pienin. (Eurostat 2022.) Eräs merkittävä syrjäytymisen riskitekijä tutkimusten mukaan nuorten kohdalla ovat erilaiset mielenterveyshäiriöt. Apua mielenterveyshäiriöihin nuoret hakevat useimmiten ystäväpiiristä sekä vanhemmiltaan. Avun hakemista voivat kuitenkin olla estämässä pelon sekä häpeän tunteet. Alueellisia eroja avun saatavuudessa kuitenkin on ja sen vuoksi jatkossa on siis syytä

huomioida paremmin riittävien ja maantieteellisestikin kattavien tukiverkoston tarjoaminen nuorille. Tukea tulisi tarjota niin kouluympäristössä, oppilaitoksissa kuin myös kotona ja vapaa-ajalla. (Kanste, Kiviruusu, Halme & Haravuori 2018, 47–46.) Myös koulutus ja koulutukselliset järjestelmät lisäävät joissain määrin epäoikeudenmukaisuutta ja luovat alustaa lasten ja nuorten syrjäytymiselle. Voidaan nähdä, että Euroopan maissa on tunnistettu myös koulutukseen ja sen rakenteisiin liittyvät riskit, mutta pelkällä koulutuksella ei poisteta eriarvoisuudesta aiheutuvia haasteita, vaan avuksi tarvitaan laajempia poliittisia toimia. Eriarvoistavia tekijöitä voivat olla esimerkiksi vanhempien sosioekonominen tausta, kielelliset ja etniset esteet sekä haastavat perhetaustat. (Klasen 2001, 438–439.)

Hämäläisen mukaan (2019) syrjäytyminen voi alkaa jo lapsuudesta. Lapset ja nuoret, jotka ovat kokeneet vanhempien mielenterveysongelmia, emotionaalista ja sosiaalista laiminlyömistä sekä lapsuudessa koettua kuormittuneisuutta ovat muita nuoria todennäköisemmin alemmin koulutettuja, eronneita sekä elämänsä tyytymättömiä (Hämäläinen 2019). Edellä mainittuja elämänkulkuun vaikuttavia tekijöitä voi olla vaikeaa ennakoita, mutta mahdollisuuksien mukaan hankalan lapsuuden läpikäyneitä lapsia ja nuoria olisi syytä havainnoida aiempaa enemmän syrjäytymisriskin minimoimiseksi. Tutkimus- ja tilastotiedoissa ei huomioida riittävästi esimerkiksi vapaa-ajan harrastusten ja toiminnan merkittävyyttä nuoren kannalta. Tämän kaltainen tutkimustieto olisi tärkeää poliittisenkin päätöksenteon saralla, kun pohditaan esimerkiksi nuorisotyön kehittämistä. (Suurpää 2009, 6–9.) Syrjäytymiselle voidaan antaa muutamia ennustavia tekijöitä tai syrjäytymistä edistäviä mekanismeja. Tällaisia tekijöitä ovat erityisesti seuraavat; nuoren oppimisvaikeudet ja negatiivinen palaute oppimiskokemuksista, sosiaaliseen taustaan liittyvät ongelmat, vanhempien matala koulutustausta ja perhemuoto, sekä heikko koulumenestys (Nurmi 2011.) Hiilamo ym. (2017, 73) puolestaan listaavat uusiksi sosiaalisiksi riskeiksi nuorten osalta ylivelkaantumisen, asunnottomuuden sekä yksinäisyyden. Myös mielenterveyden ongelmat sekä ystävien puuttuminen ovat nuorten omien määritelmien mukaan edistämässä kokemuksia syrjäytymisestä (Gretshel & Myllyniemi 2020, 15–16).

2.3 Nuorten syrjäytymisen ehkäisy

Suomalaisten nuorten syrjäytyminen on ollut jo pitkään tarkkaan tilastoitu aihe. Suomalaisia 15–29-vuotiaita nuoria oli vuonna 2020 yhteensä 959 632. Nuorten lukumäärä on ollut pienessä laskussa vuodesta 2011 eteenpäin. (Valtion Nuorisoneuvosto 2021). On esitetty tilastotietoja siitä, että nuorten syrjäytyminen olisi laskussa; kun vuonna 2018 syrjäytyneitä,

15–29-vuotiaita nuoria oli 68 000, oli heitä enää 60 100 vuonna 2019. Lisäksi vuonna 2015 noin 17 % nuorista 20–24 vuotiaista miehistä ei ollut töissä eikä opiskellut, on nykyinen määrä hieman pienempi, 12 %. (Yle-uutiset 2019.) Suomessa on toteutettu toisen asteen koulutusuudistus, joka on omalta osaltaan suoraa vaikuttamista nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi oppivelvollisuutta pidentämällä. Tämän kaltainen koulutusta koskeva päätös ja oppivelvollisuuden jatkaminen aina 18-ikävuoteen asti on ensimmäinen laatuaan pohjoismaissa.

Syrjäytymisen vastaiselle työlle on olemassa myös lakisääteisiä velvoitteita sekä kunnallisella että kansallisella tasolla. Tärkeimmät nuorten syrjäytymistä koskevat lait valtion tasolla ovat lait julkisista työvoima- ja yrityspalveluista sekä Kelan kuntoutusta ja kuntoutusetuuksia koskevat lait. Kuntien tulee puolestaan järjestää sosiaalipalveluita sekä lastensuojelutyötä esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoitossa sekä äitiys- ja lastenneuvolassa. Aikaisemmin koulutuksen kannalta perusopetuksen jälkeinen nivelvaihe aiheuttanut lainsäädännön kannalta aukon, sillä nuoria koskevaa syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvää lakia ei ole ollut. (Notkola ym. 2013 82–84, 93) Nykyään Rinteen ja Marinin hallitusohjelman myötä on kuitenkin toteutettu toisen asteen koulutusuudistus, joka korjaa lainsäädöllisen aukon. Syrjäytymistiedon lisäämiseksi Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra toteutti vuosina 2013–2020 laajan kartoituksen (2020) lasten ja nuorten palveluista Suomessa; kyseisessä hankekokonaisuudessa selvitettiin erilaisia palveluita, hankkeita, neuvontaa ja tuen muotoja, joita Suomessa on tarjolla. Hankkeen työryhmän mukaisesti suomalaisessa yhteiskunnasta löytyvät nuorten syrjäytymisen rakennuspalikat ja tarvittavat toimintamallit, mutta melko usein niitä ei silti osata hyödyntää tarvittavalla tavalla. (Ervamaa, Haahkola, Illi, Markkola, Tukiainen & Suomalainen 2020.) Tämä näkökulma korostaa tulkintaa siitä, että vaikka tarvittavia tukitoimia suomalaisesta yhteiskunnasta löytyykin, on vielä paljon korjattavaa sen suhteen, miten tietoa ja erilaisia palveluita toteutetaan käytännössä tehokkaalla tavalla nuorten kannalta.

Suomalaista yhteiskuntaa luonnehtivat termit hektinen sekä työorientoitunut; tämä johtuu siitä, että suomalaisia kannustetaan jo nuoresta lähtien kouluttautumaan mahdollisimman korkeasti ja jopa hankkimaan useampia koulutuksia. Edellä kuvattu koulutuksen ihannointi ja koulutuksen nopea suorittaminen voi pahimmillaan johtaa yksilön kokemaan työuupumukseen ja sitä myötä ammatinvalinnan uudelleen mietintään. Nuoren etsiessä omaa polkuaan vertaisiaan pidempään voi yhteiskunnalle muodostua tästä tavallista suurempi kuluerä.

Nuoruus on yksi yksilön elämänkaaren vaikuttavimmista tekijöistä. Nuoruuteen kuuluvat vahva itsenäistymisvaihe, oman paikan hakeminen ja löytäminen, ammatillisen/koulutuksellisen suunnan etsiminen sekä lapsuuden kodista irtautuminen. Nämä edellä kuvatut fyysiset, persoonaan ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvät muutokset ovat usein nuorelle haastavia ja osittain hämmentäviäkin. Vaiheet on kuitenkin käytävä läpi oman identiteettinsä saavuttamiseksi. (Räikkönen 2012, 14–16; Berg, Huurre, Kiviruusu & Aro 2011, 169). Usein voidaan lisäksi havaita, että sellaiset nuoret, jotka eivät koe kuuluvansa mihinkään tiettyyn vertaisryhmään tai eivät ole löytäneet omaa paikkaansa ovat usein heikommassa asemassa ikätovereihinsa verrattuna. Jos nuorella ei ole omaa vertaisryhmää, tukiverkkoa tai ystäviä, voi tulevaisuuden kannalta olla haastavaa saavuttaa omia tavoitteitaan ja päämääriään. Yksinäisyyden kokemukset ja pitkään jatkunut yksinäisyyden tunne ovat myös nuorten ja nuorisotyön ammattilaisten keskuudessa tunnistettuja syrjäytymisen aiheuttajia. Viime aikoina onkin aikaisempaa enemmän tunnistettu ohjauksen ja sosiaalisten taitojen tukemisen tarvetta, jota voidaan antaa esimerkiksi yksilölähtöisen (etsivän) nuorisotyön kautta. Lisäksi kouluilla ja koulun opetushenkilökunnalla sekä kouluterveydenhoitajilla on aikaisempaa enemmän vastuuta oppilaiden terveyteen liittyvistä asioista. Markkanen (2022) kuvaileekin, että opetushenkilökunnalla on paljon kokemusta opiskelijoiden oireilusta ja tuen tarpeista. Hänen tutkimuksensa tuo esiin, että opetushenkilöstö on kokenut nuorten osalta oireilua erityisesti käytökseen liittyvissä ongelmissa sekä mielialaan liittyvissä huolissa. Terveystenhoitajat puolestaan kuvailivat nähneensä oireilua useimmiten masennuksen ja ahdistuksen muodossa sekä erilaisina paniikkihäiriöinä. Tutkimuksen myötä nähdään kasvava tarve lisätä yhteistyötä koulun ja mielenterveyden ammattilaisten kesken. (Markkanen 2022, 49–53.)

Myös nuorten ja nuorten aikuisten työpajatoiminta on ollut onnistunutta toimintaa vertaisryhmien luomiselle ja sosiaalisten kontaktien saavuttamiselle. (Välimäki, Aaltonen & Kivijärvi 2020, 23–30.) Työpajavalmennuksen avulla voidaan lisäksi kaventaa mielenterveysongelmista aiheutuvia kustannuksia antamalla nuorille heidän tarvitsemaansa psykososiaalista tukea ja ohjaamalla heitä koulutuksen ja työelämän suhteen (Vauhkonen & Hoikkala 2020, 96–97). Syrjäytymisen ehkäisemisen kannalta on tarkoituksenmukaista pyrkiä integroimaan nuoria yhteiskuntaan. Tämä voi tapahtua esimerkiksi auttamalla asettamaan yksilökeskeisiä konkreettisia koulutus- ja uratavoitteita, pohtimalla yhdessä, mitä vaihtoehtoja tulevaisuudessa on nuorelle sekä pyrkimällä löytämään sosiaalisia verkostoja, joiden kautta nuori saa esimerkiksi keskusteluapua ja tukea. (Nurmi 2011, 31–33.) Erityisesti

yhteiskunnalla on suuri vastuu syrjäytymisilmiön torjumisessa, ja tukea ja ratkaisuja haetaan usein ylemmiltä tahoilta. Toimia, joita on kokeiltu ja toteutettu ovat olleet esimerkiksi Valtioneuvoston linjaama valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma (VANUPO) vuosille 2020–2023. Sen tarkoituksena on ehkäistä etenkin nuorten syrjäytymistä; VANUPO:n pääteemat ovat nuorten syrjäytymisen ehkäisy sekä merkityksellisen elämän, turvallisuuden ja osallisuuden vahvistaminen. VANUPO pyrkii toimissaan ratkaisemaan laajoja nuorisopoliittisia kysymyksiä, jotka vaativat onnistuakseen monialaista, johdonmukaista työtä eri hallinnonalojen kesken. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2020.) Näiden lisäksi syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehtyjä vaikuttavia toimenpiteitä ovat olleet erityisesti Nuorisotakuu-toiminta ja etsivä nuorisotyö. Myös perheiden hyvinvoinnin varhainen tukeminen on oleellinen tekijä, jolla syrjäytymistä voidaan torjua (Ristikari ym. 2018, 10–11.) Nuoret kaipaavatkin usein tukea kohdatessaan haastavia tilanteita, kuten esimerkiksi murrosiässä ja kouluasteelta toiselle siirtymisissä. Varhaiseen puuttumiseen liittyen Suomessa sai alkunsa Varpu-hanke, joka ehti toimia aikavälillä 2001–2005. Varpu-hanke yhdisti eri hallinnon aloja, kuten ministeriöitä, kuntaliittoja sekä sosiaalialan järjestöjä. Moniammatillinen ja monialainen yhteistyö on siis ollut aluillaan jo 2000-luvun alusta alkaen. (Satka 2011, 61–63.) Myös kunnat osallistuvat syrjäytymisen vastaiseen työhön ja järjestävät erilaisia hankkeita nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Toiseksi, jos yksilö on jo ehtinyt pudota esimerkiksi koulutuksen piiristä tai työmarkkinoilta, tulee miettiä, miten hän pääsee kiinnittymään takaisin yhteiskuntaan. Tässä kohtaa olisi tarkoituksen mukaista purkaa mahdollisia epäonnistumisen kehiä ja niistä syntyviä negatiivisia ajatusmalleja. Tässä kohtaa on tarpeellista, että nuori saisi ohjausta ja tukea kokeneelta aikuiselta. Myös sosiaalisten taitojen opettelu ja myönteinen minäkäsitys vahvistavat yksilön kapasiteettia tulevaisuuden suhteen. (Nurmi 2011.) Sosiaalisten taitojen opettelu liittyy olennaisesti myös vapaa-ajan viettämiseen sekä sen kautta erilaisiin viiteryhmiin kuulumiseen. Oikea-aikainen ja riittävä apu sekä vertaistuki ovat tärkeässä roolissa nuorten elämänsä elämänkulun tarkastelun kannalta. Tämä selittyy sillä, että vaikka moni nuori saattaa kokea koulun tai työn kuormittavana tekijänä, löytyy vapaa-ajalla nuorelle oma paikka ja ”oma juttu”, mikä edistää nuoren itsetuntoa ja sosiaalisen kyvykkyyden tunnetta ja sitä kautta vähentää syrjäytymiseen liittyvää riskiä. (Leskelä ym. 2022, 72.)

Vaikka syrjäytyminen määritelläänkin monisyiseksi ilmiöksi eikä sille voida suoraan määritellä tiettyjä syy-seuraussuhteita, on nuorten syrjäytymistä mahdollista tietyin keinoin ehkäistä. Syrjäytymisen ehkäisykeinojen lisäksi voidaan myös jälkikäteen vaikuttaa siihen,

millaisia aktiivisia toimia nuoren kohdalla voidaan harjoittaa, jos syrjäytymisriski on olemassa tai nuori luokitellaan syrjäytyneeksi. Yhteiskunta on kiinnostunut erityisesti nuorten syrjäytymisen aiheuttamista taloudellisista kustannuksista. Hillin, Ståhlin, Merikukan ja Ristikarin (2017, 673) tekemän selvityksen mukaan vain peruskoulun varaan jäänyt nuori voi maksaa yhteiskunnalle jopa 230–370 000 euron tulonmenetyksen verrattuna koulutuksen omaaviin nuoriin. Selvityksen tekemisessä on hyödynnetty tietoja työuran ja koulutuksen alkuvaiheesta aina 24 ikävuoteen asti. Tämä näkökulma ei kuitenkaan huomioi sitä, että ilman toisen asteen tutkintoa jäänyt nuori kustantaa todellisuudessa yhteiskunnalle vielä enemmän maksuja, sillä arviossa ei huomioida työttömyyteen liittyviä aktivointitoimenpiteitä tai rikollisuuteen ja erikoissairaanhoidon liittyviä kustannuksia (Leskelä, Käsmä, Jokiranta, Salonen, Valtakari, Yli-Koski & Määttä 2022, 14).

Suomalaisessa yhteiskunnassa toimii myös Ohjaamo-palveluita/palvelupisteitä alle 30-vuotiaille nuorille syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Ohjaamo-toimintamalli perustettiin vuonna 2015, Juha Sipilän hallituskaudella tukemaan nuorten hyvinvointia ja toimimaan korjaavana toimenpiteenä nuorten syrjäytymiselle. Ohjaamot ovat matalan kynnyksen palvelutoimintaa, joista saa apua esimerkiksi työllistymiseen, kouluttautumiseen, opintoihin ja asumiseen. (Ohjaamo.fi 2021). Ohjaamoiden lisäksi 16–29-vuotiaat nuoret voivat hakea matalan kynnyksen apua ja ohjausta Nuotti-valmennuksen kautta, jonka tavoitteena on tukea nuorten arkea. Valmennukset kestävät viisi kuukautta ja ne on suunnattu erityisesti koulun ja työelämän ulkopuolella oleville nuorille ja sen avulla pyritään tukemaan nuoren vahvuuksia ja taitoja ja antaa valmiuksia elämänhallintaan. (MLL 2022.)

Aikaisemmissa tutkimuksissa on jätetty usein pois sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisten tekijöiden laaja-alainen näkökulma syrjäytymiseen liittyen (Berg, Huurre, Kiviruu & Aro 2011, 169). Syrjäytymisen sosiaaliseen ulottuvuuteen liittyen Ronkainen (2014) toteaa, että vaikka nuorisotakuu on yhteiskunnalta tärkeä panostus nuorten työllisyyden kasvattamiseksi, olisi kuitenkin tärkeämpää kehittää varhaisen ja ennalta ehkäisevän työn palveluita. Erityistä huomiota tulee kiinnittää kasvavaan polarisaatioon ja huono-osaisuuden kasautumiseen. (Ronkainen 2014, 87–89.) Voitaisiin todeta, että nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen on kannattavaa jokaisesta näkökulmasta katsottuna, mutta toisaalta se on aikaisempaa haastavampaa ja työtä sekä keinoja tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan enemmän.

Valtion budjettivarojen mukaan eniten rahoitusta syrjäytymisen ehkäisyyn saadaan opetus- ja kulttuuriministeriöltä ja sen jälkeen työ- ja elinkeinoministeriöltä. Valtion budjettivarojen

erottelussa on hankalaa tehdä jakoa selkeästi nuoriin ja erikseen lapsiin ja nuoriin. Varoja kohdistettaessa jaottelu yleensä tehdäänkin alle 30- vuotiaisiin. Merkittävää on huomioida myös sitä seikkaa, että vaikka syrjäytyminen ymmärretäänkin yhteiseksi vastuualueeksi, ovat resurssit ja rahoitus siiloutuneet ja eri poliittiset toimijat käyttävät budjettiaan omiin tarkoituksiinsa sopivalla tavalla. (Leskelä ym. 2022, 35–39.) Tämä edistää jälleen syrjäytymisen pirstaleista näkökulmaa, josta käsin varojen jakaminen voi osoittautua haasteelliseksi.

2.4 Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta

Tarkasteltaessa nuorten syrjäytymistä ja hallitusohjelmien tekemiä linjauksia syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi, tulee kiinnittää huomiota myös siihen kontekstiin ja ympäristöön, jossa syrjäytymisen vastaista työtä tehdään. Tässä tapauksessa tarkastelussa on suomalaisen hyvinvointivaltion malli. Hyvinvointivaltion tunnuspiirteiksi voidaan luokitella muutamia tekijöitä, joita ovat esimerkiksi valtiollisen vallan keskittyminen ja julkiset etuudet, jotka kuuluvat kaikille. Näiden lisäksi kansalaisten toimeentulon ja turvallisuuden takaaminen kaikille varallisuudesta riippumatta kuuluvat sosiaalidemokraattisen hyvinvointivaltion tehtäviin. Suomalaisessa yhteiskunnassa erityispiirteenä on lisäksi sosiaalipolitiikan painopiste, joka suosii perheen sijasta yksilöä ja yksilön hyvinvointia. (Harisalo & Miettinen 2004, 46–50.) Suomalainen hyvinvointivaltio on siis kallistunut individualistiseen ajattelutapaan, jossa yksilön valinnat, vastuu ja vapaudet menevät yhteisön edelle. Hyvinvointivaltion piirteisiin voidaan lisäksi lukea kuuluvaksi myös kaikille kuuluvat sosiaaliset oikeudet, kansalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä laajamittainen sosiaalipolitiikka. (Saari 2017, 39–41.)

2000-luvulla suomalaisen yhteiskunnan sosiaalipolitiikkaa onkin luonnehdittu sellaisen yhteiskunnan politiikaksi, jossa tuottavuus ja kilpailukyky ovat avainasemassa talouden turvaamiseksi. Sosiaalipolitiikan muutos ei koske ainoastaan sosiaalipoliittisia linjauksia, vaan se ulottuu lähes jokaiselle yhteiskunnan alueelle, kuten esimerkiksi koulutukseen. (Kananen 2008.) Lisäksi Harisalo ja Miettinen (2004) toteavat kirjassaan ”Hyvinvointivaltio- Houkutteleva lupaus vai karvas pettymys?” suomalaisen hyvinvointivaltion ominaisuuksiin kuuluvan monenlaisia elementtejä. Niitä ovat muun muassa ratkaisujen etsiminen yhteiskunnallisesti merkittäviin ongelmiin, tasa-arvon edistäminen ja yhteiskunnallisten olosuhteiden sääntely. Yhteiskunnallisia ongelmia ovat esimerkiksi köyhyys, työttömyys ja syrjäytyminen. (Harisalo & Miettinen 2004, 46–49.) Suomalaisen yhteiskunnan edustaessa

edellä mainitun kaltaista hyvinvointivaltiota, on yhteinen asia linjata sellaisista toimista, jotka ennalta ehkäisevät nuorten syrjäytymistä. Tästä näkökulmasta katsottuna onkin tärkeää pohtia ja tarkastella niitä linjauksia, joita hallitusohjelmiin on kirjattu syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi sekä sen seurausten minimoimiseksi. Klasen (2001) tuokin esiin näkemyksen siitä, että syrjäytyminen uhkaa yhteiskunnan pysyvyyttä, sillä demokraattiseen järjestykseen nojaava yhteiskunta perustuu jäsenille ja yksilöille, jotka noudattavat samoja normeja ja osallistuvat yhteiskunnan toimintaan ja ylläpitävät sitä. Syrjään jääminen puolestaan vahingoittaa yksilön hyvinvointia sekä heikentää tämän oikeuksia. (Klasen 2001, 438.) Eräänä hyvinvointia edistävänä seikkana voidaan lisäksi pitää julkisten palveluiden monimuotoisuutta ja niiden kattavaa verkostoa. Suomalaisessa yhteiskunnassa julkiset palvelut ovat muotoutuneet ajallisesti ja historiallisesti tietyn kontekstin sisällä, eikä niiden merkitystä voi kiistää hyvinvointivaltion toiminnan kannalta (Harisalo & Miettinen 2004, 68.) Palveluilla tarkoitetaan tässä merkityksessä esimerkiksi suomalaista sosiaaliturvaa ja erilaisia palveluita, kuten tuki - ja neuvontapalveluita, jotka ovat kohdennettu nuorille ja nuorille aikuisille. Hyvinvointivaltion ideaalia ja sen ulottuvuutta on myös arvosteltu paljon viime vuosikymmenien aikana. Esimerkiksi Saarinen, Salmenniemi ja Keränen (2014) analysoivat artikkelissaan näkemystä siitä, että suomalaiset hallitusohjelmat ovat kokeneet käännöksen kansalaisten hyvinvointia painottavasta politiikasta kilpailukykyiseen hyvinvointivaltioon, jossa pääpainona on enemminkin valtion, ei kansalaisen, hyvinvointi. Kansalaisista pyritään kasvattamaan yksilöitä, jotka ovat vastuullisia ja taloudellisesti tuottavia subjekteja, ja jotka osallistuvat kansallisen kilpailukyvyyn luomiseen. (Saarinen, Salmenniemi & Keränen 2014.) Tästä näkökulmasta hyvinvointivaltion osallistuminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen on enimmäkseen taloudellinen, eikä keskity nuorten hyvinvoinnin lisäämiseen.

3 Hallitusohjelmat tutkimuksen aineistona

Tässä luvussa esitellään lyhyesti hallituksia sekä tarkastellaan hallitusohjelmia hallitusten työkaluina. Tarkastelun kohteena ovat hallitusohjelmien taustalla vaikuttavat tavoitteet ja niiden vaikutus päätöksentekoon. Luvun lopussa tuodaan esiin puolueiden merkitys hallitusohjelmien laadinnan ja poliittisten päätösten tekemisen kannalta.

3.1 Hallitus ja hallitusohjelma

Suomessa hallituksen hallituskausi kestää tyypillisesti eduskunnan vaalikauden verran eli neljä vuotta. Suomessa hallituksien hallituskaudet ovat pidentyneet 1900-luvun loppua kohti mentäessä; hallituksien keski-ikä oli vielä 1980-luvulle saakka noin 1,1 vuotta. Syynä hallituskausien pidentymiseen voidaan nähdä parlamentarismien vahvistuminen Suomessa (Wiberg 2006, 213.) Tämä kehityskulku ei kuitenkaan ole jatkunut enää 2000-luvun aikana, sillä tunnemme suomalaisessa yhteiskunnassa tapauksia, joissa hallitus tai pääministeri ei ole kyennyt luomaan riittävää luottamusta eduskunnan silmissä. Hallituskausi voi siis päättyä aikaisemminkin, mikäli hallitus päättää itse erota, pääministeri päättää erota tai presidentti erottaa hallituksen. Tällaisia tapauksia ovat Anneli Jäätteenmäen sekä Antti Rinteen ero pääministerin virasta. Jäätteenmäen tapauksessa eron syynä oli ”Irakgateksi” kutsuttu skandaali, jonka myötä Jäätteenmäki menetti hallituksessa istuvan SDP:n luottamuksen ja joutui eroamaan. Silloinen presidentti Tarja Halonen nimitti Jäätteenmäen jatkajaksi Matti Vanhasen. (Paunonen 2021, 78.) Pääministeri Juha Sipilän eron syynä oli epäonnistuminen hallituksen tärkeimmässä hallitustehtävässä, kun sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän uudistus kaatui (Ylisalo & Makkonen 2022, 213). Pääministeri Antti Rinteen eron taustalla oli puolestaan pääministeriin kohdistunut epäluottamus.

Hallituksen muodostaminen suomalaisessa politiikassa etenee seuraavien vaiheiden kautta: hallitustunnustelijan valinta, hallituspuolueiden valikointi, hallitusohjelman laadinta, ministerisalkkujen jako puolueiden kesken ja yksittäisten ministereiden valinta.

Hallitus pohjaa rakennettaessa keskiössä on ohjelmaperustaisuus ja se, millaisia suuria kokonaisuuksia ja linjauksia tuleva hallitus aikoo ajaa hallituskaudellaan. Tällöin hallitukseen valikoituu sellaisia puolueita, jotka tavoittelevat samoja päämääriä. (Wiberg 2006, 211.) Jos joidenkin puolueiden kesken on siis suuria näkemyseroja, eivät ne todennäköisesti muodosta hallitusta keskenään.

Hallitusohjelmat ovat hallituksen kirjallisia dokumentteja, joissa on tekstimuotoisena hallituksen tärkeimmät tavoitteet ja toimenpiteet hallituskaudelle. Hallitusohjelmat muodostetaan aina kunkin vallalla olevan hallituksen toimesta. Tämä tarkoittaa sitä, että hallitusohjelmiin kirjataan siis aina valtaa pitävän hallituksen agendaan kuuluvia linjauksia ja tavoitteita. Johtuen suomalaisesta hallitusmuodosta ja eduskunnassa vaikuttavista puolueista onkin tärkeää huomioida jokaisen hallitusohjelman kohdalla, mitkä puolueet hallituksessa istuvat ja millaisia toimintatavoitteita niillä on, ja on ollut. Wiberg (2009) määrittelee hallitusohjelman ohjaustyökaluksi ja hallituksen poliittiseksi tahdonilmaukseksi, jonka avulla hallituspuolueet kirjaavat haluamiaan tavoitteita kirjalliseksi dokumentiksi. Hallitusohjelmat ovat usein retoriikaltaan epämääräisiä ja sisältävät paljon verbejä, kuten ”kehittäminen, suunnittelu” ja ”tukeminen”, mutta näiden verbien tosiasiallista sisältöä harvoin avataan enempää konkreettisella tasolla. (Wiberg 2009, 19–23.) Tällä tavoin hallitus välttää liian vetämästä liian tiukkoja rajoja hallitusohjelmassa, jotka voisivat jatkossa olla hankaloittamassa politiikan toteuttamista. Hallitusohjelma voidaan nähdä myös asiakirjana ja toimintasuunnitelmana, joka jo itsessään on muodostunut historian saatossa instituutioksi, joka ohjaa vahvasti poliittista päätöksentekoa (Mykkänen & Virtanen 2020, 204).

Hallitusohjelmaa voidaan luonnehtia lisäksi dokumentiksi, jossa kuvaillaan hallituksen tavoitteita laajasti ja lähitulevaisuuteen sijoittuvina. Hallitusohjelmien toteutumisen arvioinnin kohdalla on hyvä huomioida, että arviointi ei noudata perinteisiä arvioinnin rakenteita, vaan tavoitteiden ja onnistumisten arviointi on epämääräistä. (Wiberg 2009, 21). Hallitusohjelmalla tarkoitetaan siis sellaista toimintasuunnitelmaa, johon on tehty linjauksia hallituksen tärkeimmistä tehtäväalueista. Tehtäväalueita ovat mm. liikenne, asuminen, työelämä, kulttuuri, tiede, koulutus, nuoret, sosiaali- ja terveystieteet yms. Hallitusohjelman tekemiseen osallistuvat hallituksessa istuvat puolueet, sekä erilaiset ministeriöt ja työryhmät. (Valtioneuvosto 2019.) Hallitusohjelma laaditaan eri ministeriöiden ja virkamiesten kesken hallitusohjelmaneuvotteluissa. Hallitusohjelmaneuvotteluita ja hallitusohjelman laadintaa valvoo pääministeri. Hallitusohjelmaneuvottelut ovat se tilanne, jossa puolueilla on todellista vaikutusvaltaa, sillä hallitusohjelmaneuvotteluiden tuloksena kirjataan hallitusohjelman tärkeimmät tavoitteet. Hallitusohjelmaan kirjattujen linjausten jälkeen hallitusohjelmaan on haasteellista enää jälkikäteen tuoda uusia isoja tavoitteita. (Wiberg 2009, 20;26.) Suomessa presidentti on tunnetusti valtion korkein päämies, joka muun muassa allekirjoittaa ja hyväksyy hallitusohjelmat.

3.2 Puolueet ja puolueiden merkitys hallitusohjelman kannalta

Hallitusohjelmien tavoitteena hyvinvointiyhteiskunnan kannalta on linjata yhteisistä asioista, jotka vaikuttavat niin taloudellisesti, sosiaalisesti, työllisesti kuin myös alueellisestikin. Hallitusohjelmia ovat laatimassa puolueet, jotka on valittu hallitukseen. Useimmiten hallituksessa istuu neljästä viiteen puoluetta, jotka hallitustunnustelijan neuvotteluiden kautta ovat päätyneet hallitukseen. Hallituspuolueet muodostavat lähes poikkeuksetta enemmistön kansanedustajista. Suomalaisessa kontekstissa puolueet ovat instituutioita, jotka kiinnittyvät yhteiskunnan taloudellissosiaaliseen rakenteeseen ja pyrkivät sitä kautta esiintuomaan yhteiskunnallisia vaatimuksia sekä päämääriä. Puolueiden tehtäviksi voidaan luokitella ainakin seuraavanlaisia tavoitteita ja toimia; vaihtoehtojen esittäminen, kannattajien organisointi sekä valitsijoiden/kannattajien intressien ja etujen ajaminen päätöselimissä. Lisäksi puolueet yhdistävät kansalaisia poliittiseen päätöksentekoon ja ylläpitävät yhteiskunnallista keskustelua. (Wiberg 2006, 48–50, 114–115.) Tämän tutkimuksen osalta puolueet näyttäytyvät edellä mainitun kaltaisina vaikuttavina rakenteina, jotka pyrkivät hallitusohjelmissa ajamaan puolueelle tärkeinä pidettyjä arvoja ja tavoitteita. Puolue voidaan instituution lisäksi määrittellä vakiintuneeksi ja järjestäytyneeksi organisaatioksi, jonka jäsenet edustavat samoja ideologisia arvoja ja jakavat saman näkemyksen yhteiskunnallisesta todellisuudesta (Wiberg 2006, 44–45; Wiberg 2008, 163–164).

Suomalaisessa puoluejärjestelmässä suurin ristiriitautottuvuus on vasemmisto-oikeisto- jako, jonka mukaisesti puolueet voidaan sijoittaa joko vasemmistoon, oikeistoon tai niiden välimaastoon. Puolueet haastavat toisiaan kuitenkin muillakin politiikan kentillä. (Wiberg 2006, 55; kts. Sundberg 2012, 125.) Karkeasti jaoteltuna puolueista selkeästi vasemmistoa edustaa Vasemmistoliitto, ja oikeistoa Kokoomus sekä RKP. Kokoomusta voidaan nykyään luonnehtia myös hyvinvoivan väestön palkansaajapuolueeksi (Sundberg 2012, 126). Muut puolueet voidaan jaotella välimaastoon; kuitenkin niin että Vihreät, Perussuomalaiset ja SPD ovat enemmän vasemmistoa, kun taas Keskusta ja KD kallistuvat enemmän oikeiston suuntaan. (Paloheimo 2008, 39; 54–55.) Osa puolueista voidaan sijoittaa hieman aikakaudesta riippuen eri kohdalle vasemmisto-oikeisto-jakoa. Esimerkiksi Vihreät ja RKP eivät edusta niin vahvasta tiettyä talousajattelun malleja verrattuna Kokoomukseen tai Vasemmistoliittoon. Vihreiden ja RKP:n tavoitteisiin vaikuttavat enemmän tietyt aatteelliset periaatteet, kuten luonnonsuojelu (Vihreät) ja kielikysymykset (RKP). Muilla puolueilla voidaan nähdä olevan enemmän tavoitteita liittyen esimerkiksi ammattiyhdistyksiin tai ulkopolitiikkaan. (Paloheimo 2008, 49–52.) Vuosina 1995–2020 hallituksissa on istunut

seuraavia puolueita; Kokoomus, RKP, Keskusta, SPD, Vihreät, Kristillisdemokraatit, Vasemmistoliitto ja Perussuomalaiset. Osa puolueista voidaan luokitella oikeistopuolueiksi ja osa vasemmistoksi; osa puolueista ei asetu selkeästi kummallekaan puolelle, vaan tavoitteet voivat olla sekä oikeiston tai vasemmiston näkökulmasta katsoen suotuisia. Tämän takia esimerkiksi Suomen Ruotsalainen Kansanpuolue (RKP) on kuulunut Sipilän hallitusta lukuun ottamatta kaikkiin vuosina 1995–2020 muodostettuihin hallituksiin. Toista ääripäätä edustaa puolestaan Perussuomalaisten puolue, joka on samalla aikavälillä istunut hallituksessa vain Sipilän hallituskaudella. (Valtioneuvoston kanslia 2022.) Näin ollen voidaan päätellä, että näillä kahdella puolueella (RKP ja PS) on melko vastakkaisia tavoitteita.

Vasemmisto-oikeisto-jaon lisäksi puolueet asettuvat toisiinsa verrattuna myös liberaali-konservatiivi- jaon mukaisesti. Perinteisiä moraali- ja kulttuuriarvoja voidaan mitata esimerkiksi kristillisten arvojen tai monikulttuurisuuden kannatuksella, maahanmuuttoa koskevien kysymysten pohjalta sekä seksuaalisten vähemmistöjen oikeuksiin liittyvillä kysymyksillä. Äänestäjäkunnan ja mielipiteiden mukaisesti Vihreät ja Vasemmistoliitto luetaan liberaaleiksi puolueiksi, kun taas RKP ja KD edustavat enemmän konservatiivipuolueita. Perussuomalaisten maahanmuuttoa koskevat mielipiteet ilmentävät perinteisiä arvoja ja Keskustan äänestäjäkunnalla on myös arvokonservatiivisia näkemyksiä, sillä perhearvot ja kristilliset arvot ovat monelle äänestäjälle tärkeitä. (Grönlund & Westinen 2012, 169, 172–176.) Toisaalta suomalainen puoluekannatus on monipuolistunut ja erityisesti 2000-luvun globaalit kysymykset, kuten maahanmuutto, ilmastonmuutos sekä väestön ikääntyminen haastavat puolueita ja niiden vakaumuksia. Esimerkiksi Kokoomuksen ja Keskustan äänestäjät ovat ajautuneet enemmän liberaalien arvojen suuntaan viimeisen vuosikymmenen aikana. (Isotalo, Söderlund & Scoultz 2020, 300–302.)

Aikaisemmin suomalaisissa hallitusohjelmissa on nähty hyvinkin erilaisia linjauksia koskien nuoria ja nuorisoa. Tärkeä ero on myös siinä, minkälaiseksi ryhmäksi tai osaksi yhteiskuntaa eri hallitukset nuorison määrittelevät. Tätä aihetta jatketaan erityisesti tulosluvussa, joka tarkastelee eri hallitukseen liittyviä linjauksia ja hallitusohjelmien välisiä eroja. Eri hallitukset muodostavat siis erilaisia hallitusohjelmia, joihin pyritään kirjaamaan mahdollisimman paljon kyseisten hallituspuolueiden tärkeinä pitämiään tavoitteita. Puolueet tekevät erilaisia vaalilupauksia ja pyrkivät lunastamaan niitä hallituskaudellaan. Vaalilupauksen toteuttaminen riippuu paljolti myös siitä, ovatko puolueiden vaalilupaukset samansuuntaisia. Lupauksen todennäköiseen toteutumiseen vaikuttaa se, että ainakin kaksi hallituspuoluetta on sitoutunut saman sisältöiseen vaalilupaukseen. (Ylisalo & Makkonen 2022, 222–225.) Tämän

näkökulman mukaisesti on merkityksellistä katsoa, mitkä puolueet ovat kirjoittamassa hallitusohjelmaa ja edustavatko ne samanlaisia tavoitteita.

Parhaimmillaan hallitus ja hallitusohjelma onnistuvat hankkeissaan ja esimerkiksi nuorison osalta katsottuna koulutukseen ja työelämään kiinnittyminen helpottuu hallituskauden hankkeiden ja uudistusten myötä. Vuonna 2019 raportoitiin, että koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten määrä on vähentynyt, talous kasvanut ja työllisyys lisääntynyt. Tulosten nähtiin johtuvan erityisesti hallituskauden aikana tehdyistä uudistuksista, jotka koskivat nuoria. Tällaisia uudistuksia olivat esimerkiksi Ohjaamo-toiminnan vakinaistaminen sekä opiskeluvaihtoehtoja tukevien opintojen antaminen valtakunnallisesti. (Valtioneuvosto 2019; kts. Ylisalo & Makkonen 2022, 213.) Edellä mainittu toimii esimerkkinä siitä, kuinka hallitusohjelmiin kirjatut hankkeet voivat olla konkreettisesti vaikuttamassa nuorten koulutukseen ja työelämään kiinnittymiseen sekä hyvinvoinnin lisääntymiseen.

4 Tutkimuskysymys ja aineiston kuvaus

Tämän tutkimuksen lähtökohtana oli tuoda esiin nuorten syrjäytymisilmiö sekä sen käsittely hallitusohjelmien kautta. Lisäksi tutkimuksen avulla pyrittiin luomaan kattavampi kuvaus nuorisoon liittyvistä linjauksista ja tavoitteista hallitusohjelmissa vuodesta 1995 lähtien, jolloin toimikautensa aloitti Paavo Lipposen hallitus. Tutkimuskysymystä määriteltäessä mielenkiinnon kohteena oli erityisesti kysymys siitä, millainen yhteiskunnallinen kysymys nuorten syrjäytyminen on ja millaisia toimia sen suhteen on hallitusohjelmissa linjattu. Luvussa kuvataan myös tutkimuksen toteuttamista ja tutkimuksen kulkua, sekä laadullista tutkimusta. Tutkimuksen tekoa pohditaan dokumenttiaineiston kautta. Lisäksi luvussa esitellään vielä tarkemmin sisällönanalyysia ja analyysiprosessin vaiheita. Luvun lopussa kuvaillaan lyhyesti tutkimuksen sisältämiä eettisiä ratkaisuja.

4.1 Tutkimuskysymys

Tämän tutkimuksen tutkimuskysymys määriteltiin siitä näkökulmasta, että tutkimuksella haluttiin tuottaa lisätietoa nuorten syrjäytymistä koskeviin kysymyksiin hallitusohjelmien kautta. Tutkimusta varten asetettiin yksi pääkysymys. Pääkysymys itsessään rakentuu kahdesta alakysymyksestä, joiden avulla pyrittiin tarkemmin kuvailemaan syrjäytymisilmiötä hallitusohjelmissa.

Miten ja millaisista näkökulmista nuorten syrjäytymistä on käsitelty hallitusohjelmissa vuosina 1995–2020?”

- Minkälaisia hallituspoliittisia linjauksia nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi hallitusohjelmissa on esitelty aikavälillä 1995–2020?
- Millaisia ajallisia muutoksia hallitusohjelmista on löydettävissä nuorten syrjäytymisen suhteen?

Tutkimuskysymystä määriteltäessä tärkeintä oli tuoda esille aineiston kannalta keskeisin sisältö, eli hallitusohjelmissa mainitut syrjäytymiseen liittyvät maininnat. Ensimmäinen alakysymys puolestaan tarkastelee niitä linjauksia, joita hallitusohjelmissa on esitetty nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Linjaukset voivat olla esimerkiksi laissa määriteltyjä velvollisuuksia, kuten etsivän nuorisotyön järjestäminen tai nuorisotoiminnan, kuten nuorisotyöpajojen kehittäminen. Toisaalta linjaukset voivat sisältää esimerkiksi hallitusohjelmaan tehtyjä uusia muutoksia, jotka koskevat päihdevalistusta- ja neuvontaa,

mikä osaltaan ennalta ehkäisee nuorten syrjäytymistä. Tutkimuskysymykset on muodostettu aineistolähtöisesti, eli aineisto on ollut ohjaamassa analyysin etenemistä.

4.2 Tutkimusaineiston kuvaus

Tutkimuksen aineistona ovat hallitusohjelmat vuosilta 1995–2020. Aineisto muodostuu siis kirjallisista dokumenteista, jotka löytyvät verkkomateriaalina Valtioneuvoston internet-sivuilta. Hallitusohjelmat ovat virallisia asiakirjoja ja niitä pääsee kuka tahansa tarkastelemaan vapaasti. Hallitusohjelmia tarkastellaan ajallisessa kontekstissa, eli kulloinkin vallitsevassa yhteiskunnallisessa tilanteessa. Hallitusohjelmia on yhteensä yhdeksän kappaletta, sillä tässä tutkimuksessa on yhdistetty Anneli Jäätteenmäen hallitusohjelma ja Matti Vanhasen ensimmäinen hallitusohjelma, sillä ne ovat sitoutuneet noudattamaan samoja tavoitteita ja hallitusohjelma on sama. Mari Kiviniemen hallitusohjelma puolestaan jatkoi Matti Vanhasen toisen hallitusohjelman tavoitteita. Lisäksi Antti Rinteen ja Sanna Marinin hallitusohjelmat on yhdistetty samaksi kokonaisuudeksi, sillä Rinteen erotessa pääministerin virastaan Marin sitoutui noudattamaan Rinteen hallitusohjelmaa. Myös Rinteen ja Marinin hallitusohjelmat ovat identtisiä. Alla on taulukko kuvaamassa hallitusohjelmia, - puolueita ja hallitusohjelmien teemoja sekä voimassaoloaika. Hallitusohjelmat on nimetty hallituksen tavoitteiden mukaisesti, joten hallitusohjelmien nimet itsessään kertovat jo jonkin verran hallituksen päätavoitteista.

Taulukko 1 Hallitukset ja hallitusohjelmat

HALLITUS	HALLITUSPUOLUEET	HALLITUSOHJELMAN TEEMA	HALLITUSOHJELMAN VOIMASSAOLO
Paavo Lipposen 1. hallitus (Valtioneuvosto 1995)	Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue, Kansallinen Kokoomus, Suomen ruotsalainen kansanpuolue, Vasemmistoliitto, Vihreä Liitto	Työllisyyden ja yhteisvastuun hallitus	13.4.1995-15.4.1999
Paavo Lipposen 2. hallitus (Valtioneuvosto 1999)	Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue, Kansallinen Kokoomus, Suomen ruotsalainen kansanpuolue, Vasemmistoliitto, Vihreät	Oikeudenmukainen ja kannustava-sosiaalisesti eheä Suomi	15.4.1999-17.4.2003
Anneli Jäätteenmäen/Matti Vanhasen 1.	Suomen Keskusta, Suomen Sosiaalidemokraattinen puolue, Suomen	Työllä, yrittämisellä ja yhteisvastuulla uuteen nousuun	Jäätteenmäki 17.4.2003- 24.6.2003

HALLITUS	HALLITUSPUOLUEET	HALLITUSOHJELMAN TEEMA	HALLITUSOHJELMAN VOIMASSAOLO
hallitus (Valtioneuvosto 2003)	ruotsalainen kansanpuolue		Vanhanen 24.6.2003-19.4.2007
Matti Vanhasen 2. hallitus (Valtioneuvosto 2007)	Suomen Keskusta, Kansallinen Kokoomus, Suomen ruotsalainen kansanpuolue, Vihreä Liitto	Vastuullinen, välittävä ja kannustava Suomi	19.4.2007-22.6.2010
Mari Kiviniemen hallitus (Valtioneuvosto 2010)	Suomen Keskusta, Kansallinen Kokoomus, Suomen ruotsalainen kansanpuolue, Vihreä Liitto	Suomi ehyenä kasvun, työllisyyden ja kestävyuden uralle	22.6.2010-22.6.2011
Jyrki Kataisen hallitus (Valtioneuvosto 2011)	Kansallinen Kokoomus, Suomen Sosiaalidemokraattinen puolue, Suomen ruotsalainen kansanpuolue, Vasemmistoliitto, Vihreä Liitto, Suomen Kristillisdemokraatit	Avoin, oikeudenmukainen ja rohkea Suomi	22.6.2011-24.6.2014
Alexander Stubbin hallitus (Valtioneuvosto 2014)	Kansallinen Kokoomus, Suomen sosiaalidemokraattinen puolue, Suomen ruotsalainen kansanpuolue, Vihreä Liitto, Suomen Kristillisdemokraatit	Suomi uuteen nousuun: kasvua ja työllisyyttä	24.6.2014-29.5.2015
Juha Sipilän hallitus (Valtioneuvosto 2015)	Suomen Keskusta, Kansallinen Kokoomus, Perussuomalaiset	Ratkaisujen Suomi	29.5.2015-6.6.2019
Antti Rinteen/Sanna Marinin hallitus (Valtioneuvosto 2019)	Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue, Suomen Keskusta, Vihreä Liitto, Vasemmistoliitto, Suomen ruotsalainen kansanpuolue	Osallistava ja osaava Suomi	6.6.-10.12.2019 Marin 10.12.2019 →

* Jätteenmäen ja Vanhasen hallitukset sitoutuneet noudattamaan samaa hallitusohjelmaa

**Rinteen ja Marinin hallitukset ovat sitoutuneet noudattamaan samaa hallitusohjelmaa

Hallitusohjelmat ovat sivupituuksiltaan alle 100 sivua, useimmiten noin 70–90 sivua. Hieman lyhyemmäksi jäävät Lipposen hallitusohjelmat sekä Jätteenmäen ja Vanhasen ensimmäinen hallitusohjelma. Poikkeuksen sivupituuteen muihin hallitusohjelmiin verrattuna tekee Rinteen

ja Marinin hallitusohjelma, sillä se on pituudeltaan jopa 214 sivua. Lisäksi Sipilän hallitusohjelma poikkeaa jonkin verran muista hallitusohjelmista rakenteeltaan, sillä siinä on esitelty liitteinä monta sivua budjettimenoista- ja leikkauksista. Hallitusohjelmat sisältävät pääpiirteittäin sisällysluettelon, kärkihankkeet, joitakin liitteitä sekä esimerkiksi pöytäkirjamerkintöjä ja kuvauksia hallituksen politiikkaohjelmista. Hallitusohjelmat voivat sisältää hieman erilaisia ja eri tavalla nimettyjä lukuja. Jokaisesta hallitusohjelmasta on kuitenkin löydettävissä seuraavat osa-alueet: ulko- ja turvallisuuspolitiikka, talous- ja työllisyys, sosiaalipolitiikka, koulutus, tiede, ja kulttuuri, oikeuspolitiikka ja kansalaisten turvallisuus. Näiden lisäksi eri hallitusohjelmat voivat sisältää myös muita lukuja, kuten erillisen luvun nuorisoon liittyen. Hallitusohjelmat ovat luonteeltaan hallituksessa istuvien puolueiden yleisiä tahdonilmauksia ja tavoitteita, jotka on kirjattu viralliseksi asiakirjaksi.

5 Tutkimuksen toteuttaminen

Tämän luvun alussa kuvaillaan dokumenttianalyysin tarkoitusta ja lähtökohtia ja perustellaan sitä, miksi juuri dokumentit ja dokumenttianalyysi kuvailevat tämän tutkimuksen tekemistä ja ratkaisuja aineiston analyysin suhteen. Tämän jälkeen luvussa käydään läpi tutkimuksen toteuttamista ja analyysin vaiheita.

5.1 Dokumenttianalyysi

Tässä tutkimuksessa aineiston analyysin kohteena ovat kirjalliset dokumentit. Dokumentteja on olemassa monenlaisia, esim. haastattelut, raportit, kirjeet, uutiset yms. Hallitusohjelmat dokumenttiaineiston kuvaajina valikoituivat tutkimukseen siitä syystä, että ne liittyvät keskeisiin politiikkakysymyksiin. Kvalitatiiviselle aineistolle on ominaista, että se on luonteeltaan ja ilmaisultaan rikasta ja moniulotteista (Alasuutari 2011, 84). Vaikka tämän tutkimuksen aineistona eivät olleetkaan haastatteluaineistot, oli aineisto kuitenkin edellä mainitun kaltaista, moniulotteista, ja sisälsi erilaisia puhetyylejä ja näkemyksiä hallitusohjelmien kesken. Tutkimuksen taustalla oli lisäksi tutkimusintressi yhteiskunnalliseen ilmiöön, nuorten syrjäytymiseen ja nuorten hyvinvointiin liittyen. Tämän tutkimuksen kannalta olennaista on huomioida sitä, että tutkimuksessa käytetyt dokumentit eivät ole henkilökohtaisia, niillä ei ole vain yhtä kirjoittajaa, eivätkä ne ole salaisia.

Dokumenttiaineistona on käytetty Valtioneuvoston kanslian julkituomia hallitusohjelmia, jotka ovat kaikille avoimia dokumentteja ja ne ovat arkistoituna muun muassa Valtioneuvoston kanslian internet-sivuille. Hallitusohjelmat dokumenttiaineistona ovat siinä mielessä haastavia, että ne ovat kirjoitettu monen tahon yhteistyönä tiedoksiantona koko Suomen kansalle kertomaan hallituksen linjauksista ja tavoitteista. Tämä on tutkijan kannalta merkityksellistä, sillä tällöin tutkimuksessa on hyödyllistä tuoda esille se, että tutkimus koskee ja tarkastelee kokonaiskuvana isoja linjauksia sekä kokonaiskuvaa, joka koskee koko yhteiskuntaa. Tässä tutkimuksessa tutkimuksen kohteena olivat ainoastaan hallitusohjelmat, eikä esimerkiksi hallituksen selontekoja tai muita raportteja tarkasteltu tässä pro gradu - tutkielmassa.

Bowen (2009) kuvailee dokumenttianalyysin antavan tutkijalle monia mahdollisuuksia ja olevan monipuolinen työkalu analyysin tekoon, vaikka sitä onkin melko vähän käytetty yksittäisenä analyysimenetelmänä. Lisäksi Bowen esittelee kattavasti dokumenttianalyysin (ja dokumenttiaineiston) etuja. Dokumenttianalyysi on matalakustanteinen tehdä ja lisäksi hyvin

tehokas; verrattuna muihin tutkimusmetodeihin, dokumenttianalyysia varten tietoa ei kerätä vaan se valikoidaan. Lisäksi dokumenttianalyysi ei herätä huomiota, tai aiheuta reaktiivisuutta, toisin kuin esimerkiksi haastattelututkimus, jossa tutkittavien ja tutkijan reaktioilla, kysymyksillä ja vastauksilla saattaa olla vaikutusta tutkimuksen objektiivisuuteen ja sen kulkuun. Dokumenttianalyysit ovat myös kattavia, sillä ne sisältävät usein historiallisesti pidemmän tarkastelujakson sekä monia tapahtumia ja ilmiöitä. (Bowen 2009, 30–31.) Edellä mainitut dokumenttianalyysin edut koskevat myös tätä tutkimusta, sillä aineisto valittiin tutkijan intresseistä lähtöisin, tutkimuksen teko oli kustannustehokasta ja hallitusohjelmat dokumentteina kattavat pitkän aikavälin (1995–2019) sekä monia tapahtumia.

5.2 Analyysiprosessi

Tämä tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen pääperiaatteena on ymmärtää tutkittavaa ilmiötä paremmin ja tehdä siitä selkeämpiä kuvailuja (Tuomi & Sarajärvi 2018). Laadullisen tutkimuksen pääpiirteiksi voidaan nimetä esimerkiksi pyrkimys ilmiön kuvailemiseen, laadullisinduktiivinen analyysi, hypoteesittomuus ja narratiivisuus. (Eskola & Suoranta 2014, 14–15). Laadullinen tutkimus ei pyri tekemään tilastollisia yleistyksiä, vaan se tähtää enemminkin kuvailemaan ja ymmärtämään ilmiöitä. (Alasuutari, 2011; Eskola & Suoranta 2014, 61). Tässä tutkimuksessa ymmärtämisen kohteena oli nuorten syrjäytyminen. Laadullisen tutkimuksen analyysi voidaan nähdä monitulkinnallisena prosessina, jolloin analyysin vaiheisiin pilkkominen voi olla ajoittain haastavaa. (Eskola & Suoranta 2014, 16). Tutkimuksen analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jonka avulla dokumentteja pyritään tulkitsemaan objektiivisesti. Sisällönanalyysin tavoitteena on pyrkimys löytää merkityksiä tekstistä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 116–117).

Sisällönanalyysin apuna hyödynnettiin teemoittelua, jonka avulla muodostettiin näkökulmia kuvaamaan nuorten syrjäytymisilmiötä hallitusohjelmissa. Analyysin vaiheita ovat olleet muun muassa aineistoon tutustuminen, teoriakehyksen muotoilu ja aikaisempien tutkimuksien kartoittaminen sekä tuloksien analysointi ja pohdinta. Tämän lisäksi laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on paljolti sekä induktiivista että deduktiivista päättelyä; induktiivista siinä mielessä, että tutkimuksen tekijä havainnoi aineistosta löydettäviä kategorioita ja nimeää niitä. On kuitenkin huomioitava, että usein tutkimuksessa liikutaan molempien, sekä induktiivisen että deduktiivisen päättelyn välillä. (Lincoln 2009; kts. myös Tuomi & Sarajärvi

2018, 107.) Lisäksi laadullista tutkimusta kuvailee sen pyrkimys tarkastella sisäisesti loogisen kokonaisuuden rakennetta ja luoda tutkittavasta ilmiöstä selkeämpi kuva (Alasuutari 2011, 38). Teorialähtöiseen analyysiin verrattuna aineistolähtöinen analyysi poikkeaa siinä mielessä, että analyysiyksiköt eivät ole etukäteen muodostettuja, vaan ne rakentuvat aineistosta käsin. Lisäksi myös tutkimusraportointi on aineistolähtöistä. (Tuomi & Sarajärvi 109–112.) Analyysitapa valikoitui tätä tutkimusta ajatellen siitä syystä, että haluttiin keskittyä nimenomaan nuorten syrjäytymiseen ja syrjäytymisilmiön tarkasteluun. Pyrkimyksenä oli muodostaa selkeämpi kokonaiskuva nuorten syrjäytymiseen liittyvistä linjauksista sekä hallitusten erilaisista tavoista käsitellä asiaa hallitusohjelmissa. Hallitusohjelmia on tutkittu aikaisemminkin, mutta pääpaino tutkimuksessa on ollut jossakin muualla, kuten esimerkiksi lapsiperheiden hyvinvoinnissa (Lindberg, Nygård, Autto, Rappe & Gichuhi 2020) tai pitkäaikaistyöttömien aktivointitoimissa (kts. Saikku 2018). Nuorten syrjäytymisen tutkiminen hallitusohjelmissa laadullisten menetelmien avulla on kuitenkin jäänyt puutteelliseksi tai jopa olemattomaksi.

Aineiston analyysi lähti liikkeelle koko aineistoon tutustumisesta, jota varten luin aineiston läpi muutamaan kertaan ja toisella lukukerralla alleviivasin aineistosta kaikki nuoria ja syrjäytymistä koskevat maininnat. Seuraavaksi tutkimuksessa tehtiin koodausta. Koodauksella tarkoitetaan aineistolähtöisessä analyysissä tutkijan itse muodostamien merkityskokonaisuuksien/merkkien tai koodien liittämistä aineiston tiettyihin kohtiin, jotka voisivat olla tutkimuksen kannalta merkityksellisiä. Koodaus tapahtuu monesti useammassa vaiheessa tutkimusta ja on myös yleistä, että tutkija palaa jonkin ajan kuluttua uudelleen koodaamiinsa aineiston kohtiin ja tekee niihin muutoksia. (Eskola & Suoranta 156–158.) Koodausvaiheessa hallitusohjelmat koottiin erilliseen tiedostoon, jonka jälkeen etsin hakutoiminnolla syrjäytymistä ja nuoria/nuorisoa koskevat ilmaisut ja laskin ne. Tutkimuskysymyksen liittyessä nuoriin ja syrjäytymiseen tarkastelu keskittyi erityisesti hallitusohjelmien koulutuspolitiikka, kulttuuri-, tieto- ja viestintä- sekä työllisyyspolitiikkaosioihin. Monissa hallitusohjelmissa oli maininta tai mainintoja syrjäytymisestä jo sisällysluettelossa, mikä ennakoisi osiltaan sitä, että tällöin hallitusohjelmasta oli löydettävissä useita mainintoja nuorten syrjäytymisilmiöstä ja siihen liittyvistä linjauksista. Syrjäytymistä koskevia mainintoja oli löydettävissä myös turvallisuus- ja maahanmuuttopolitiikkaa käsittelevissä hallitusohjelmien luvuissa.

Alla olevassa taulukossa on havainnollistettuna numeerisesti syrjäytymissanan käyttö hallitusohjelmissa eri politiikan osa-alueiden mukaisesti jaoteltuina. Tämän kaltainen

mekaaninen laskeminen on kvantifiointia, jota voidaan käyttää myös laadullisessa tutkimuksessa, kun halutaan eritellä joitain tiettyjä lukuja ja lokeroita tiettyjä asioita tarkemmin (Eskola & Suoranta 2014, 161;165). Taulukossa ovat mukana myös Kiviniemen ja Stubbin hallitusohjelmat, vaikka ne ovat pituudeltaan vain 5–10 sivuisia. Taulukon mukaisesti voidaan todeta, että syrjäytyminen liitettiin useimmiten sosiaali- ja terveystieteiden sekä koulutuksen, tieteen ja kulttuurin osa-alueeseen kuuluvaksi. Sipilän hallitusohjelmassa sanaa syrjäytyminen käytettiin vain kerran, ja mainintoja nuorisosta löytyi ainoastaan Nuorisotakuuta ja maahanmuuttajanuoria koskevissa kappaleissa. Rinteen ja Marinin hallitusohjelmassa monta mainintaa syrjäytymiseen liittyen löytyi myös ulko-, turvallisuus- ja sisäpolitiikan kohdalta. Tällöin nuorten syrjäytyminen nähtiin erityisesti turvattomuutta ja näköalattomuutta aiheuttavana tekijänä, joka poissulki nuoria ja nuorisoa yhteiskuntaan osallistumiselta.

Taulukko 2: Syrjäytymismaininnat hallitusohjelmissa

	Talous-, työllisyys-, vero- ja työvoimapolitiikka	Ulko-, turvallisuus- ja sisäpolitiikka	Koulutus, tiede ja kulttuuri	Sosiaali- ja terveyspolitiikka ja hyvinvointipolitiikka	Alue- ja kuntapolitiikka
Lipposen 1. hallitusohjelma	1	0	2	1	0
Lipposen 2. hallitusohjelma	3		3	8	1
Jäätteenmäen ja Vanhasen 1. hallitusohjelma	4		3	8	0
Vanhasen 2. hallitusohjelma	1	1	2	8	0
Kiviniemen hallitusohjelma	1	0	0	0	0
Kataisen hallitusohjelma	4	3	4	8	1
Stubbin hallitusohjelma	2	0	0	2	0
Sipilän hallitusohjelma	0	1	0	0	0
Rinteen ja Marinin hallitusohjelma	0	9	5	3	1

Seuraavana vaiheena analyysiprosessissa keskityttiin löytämään aineistosta laajempia kokonaisuuksia, joita yhdisteltiin näkökulmiksi. Näkökulmien muodostamista tällä tavalla voidaan kuvailla havaintojen yhdistämiseksi. Havaintojen yhdistämisellä tarkoitetaan samankaltaisten piirteiden etsimistä aineistosta. Ajatuksena on, että aineistosta löytyy esimerkkejä samasta ilmiöstä. (Alasuutari 2011.) Näkökulmat nimettiin seuraavasti: nuorten syrjäytyminen työllisyyden/työttömyyden näkökulmasta, nuorten syrjäytyminen koulutuksellisesta näkökulmasta, nuorten syrjäytyminen sosiaalisesta näkökulmasta ja nuorten syrjäytyminen taloudellisesta näkökulmasta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa löydetty havainnot ja tieto kootaan yleensä jonkinlaiseen kuvioon/taulukkoon, jotta lukijan on helpompi käsitellä tekstiä ja esiteltyä informaatiota (Miles & Huberman 1994, 10–11). Tässä tutkimuksessa tutkimustulokset koottiin näkökulmiksi, joista tehtiin taulukko. Näkökulmat olivat löydettävissä hallitusohjelmista esimerkiksi suorina mainintoina ”työ on myös paras keino syrjäytymisen ehkäisemisessä ja köyhyyden torjumisessa” (syrjäytyminen työllistymisen/työttömyyden näkökulmasta). Toisaalta syrjäytymiseen liittyvät maininnat voitiin luokitella esimerkiksi sosiaaliseen näkökulmaan, jos maininta tai kirjaus sisälsi muun muassa osallistumiseen, kansalaisyhteiskuntaan tai yhteen kuulumiseen liittyviä sanoja ja näkemyksiä. Näkökulmat tarkastelevat syrjäytymistä ja kuvailevat hallitusohjelmien tavoitteita nuorten syrjäytymiseen liittyen. Alla oleva taulukko kuvailee yleisimpiä käsityksiä näkökulmista, ja niitä kuvaamaan on koottu esimerkkejä.

Taulukko 2: Näkökulmat nuorten syrjäytymiseen

Nuorten syrjäytymisen näkökulmat			
Syrjäytyminen työttömyyden/työllisyyden näkökulmasta	Syrjäytyminen koulutuksellisesta näkökulmasta	Syrjäytyminen sosiaalisesta näkökulmasta	Syrjäytyminen taloudellisesta näkökulmasta
yksilön on vaikea kiinnittyä työmarkkinoille ulkopuolelle jäämisen jälkeen	yksilö ei kiinnity yhteiskuntaan yksilön mahdollisuudet työllistymiseen vähentyvät, jos ei ole riittävää koulutus pohjaa	näköalattomuuden vähentäminen, yksilön osallistaminen vaikuttamiseen ja omaan ympäristöön	yhteiskunnan ansiomenetykset yksilön kohdalla

Nuorten syrjäytymisen näkökulmat			
Määrittely yksilön ulkopuolelta, yhteiskunnan taholta (esim. NEET-nuoret)	yksilön vaikutusmahdollisuudet kapenevat	yksilö kansalaisyhteiskunnan yhdenvertaisena jäsenenä	yksilön aiheuttamat kustannukset yhteiskunnalle

Taulukon kaikkia näkökulmia yhdistää kuitenkin se, että niistä jokaiseen liittyen yhteiskunnalla, valtiolla, kunnalla tai yksittäisellä taholla, kuten esimerkiksi koululla tai järjestöllä, on olemassa joitain palveluita tai toimintamalleja, jotka pyrkivät syrjäytymisen vähentämiseen. Esimerkkinä tästä: työllistymisen lisäämiseksi valtio tarjoaa apua Nuorisotakuun ja Ohjaamo-palveluiden kautta, koulutuksellisesta näkökulmasta katsottuna ratkaisuja pyritään löytämään esimerkiksi etsivän nuorisotyön avulla. Etsivää nuorisotyötä tekevät puolestaan kunnat oman harkintansa ja resurssiensa puitteissa. Näkökulmat siis jakautuvat erilaisiin toiminnan muotoihin, joiden tarjoajina ja tuottajina voivat olla monen eri viranomaistahojen järjestäjät.

6 Neljä näkökulmaa nuorten syrjäytymiseen

Tässä luvussa esitellään tuloksia tutkimuskysymysten pohjalta. Tulosluvussa vastataan tutkimuskysymykseen ”Miten ja millä tavoin nuorten syrjäytymistä on käsitelty hallitusohjelmissa eri vuosikymmeninä ja eri näkökulmista?” sekä ”Minkälaisia hallituspoliittisia linjauksia nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi hallitusohjelmissa on esitelty aikavälillä 1995–2020?” Analyysivaiheessa tuloksia kuvaamaan muodostettiin neljä näkökulmaa, joissa nuorten syrjäytyminen näkyi työllistymisen ja työttömyyden näkökulmasta, koulutuksellisesta näkökulmasta, sosiaalisesta näkökulmasta sekä taloudellisesta näkökulmasta. Tutkimuskysymykset sulautuvat osittain myös yhteen tulosten osalta, sillä näkökulmat nuorten syrjäytymiseen liittyen rakentuvat niistä keinoista, joita hallitusohjelmissa on esitelty. Näkökulmia tarkastellaan sen pohjalta, miten nuorten syrjäytyminen mainitaan sekä minkälaisia keinoja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja sen vähentämiseksi on linjattu. Lisäksi syrjäytymiseen liittyviä tuloksia käydään läpi ajallisen kontekstin kautta ja luvun lopussa tarkastellaan hallitusohjelmien eroja ja yhtäläisyyksiä.

6.1 Nuorten syrjäytyminen työllistymisen ja työttömyyden näkökulmasta

Tässä alaluvussa tuodaan esille nuorten syrjäytymistä työllistymisen ja työttömyyden näkökulmasta. Syrjäytymisestä on puhuttu aikaisemmin paljon ja nuorten syrjäytyminen kategorisoidaan hallitusohjelmien kesken usein hyvin saman tyyppisellä tavalla keskenään; työttömyydestä puhutaan usein kansantalouden näkökulmasta ja työttömyyden edustajina tai aiheuttajina nähdään useasti nuoret ja nuoret aikuiset. Huomionarvoista tämän gradun osalta oli se, että lähes jokaisessa hallitusohjelmassa vuosilta 1995–2020 mainitaan työttömyys jossakin muodossa puhuttaessa syrjäytymisestä. Nuorten syrjäytymisen työmarkkinoilta nähtiin olevan yhteydessä erityisesti koulutuksen puutteeseen, ohjauksen tarpeeseen sekä työelämän kynnyksiin työnteon esteenä. Työttömyydestä ja työllisyydestä puhuminen on saanut ajan saatossa hieman erilaisia näkökulmia nuorten syrjäytymisen osalta. Lipposen ensimmäisessä hallitusohjelmassa nuorista puhuttiin nimenomaan vain työttömyyden näkökulmasta, eikä heitä huomioitu juurikaan esimerkiksi yhteiskuntaan osallistuvina yksilöinä. Lipposen ensimmäisessä hallitusohjelmassa käytetäänkin sellaista ilmaisua kuin ”toimet kohdennetaan nuoriin ja pitkäaikaistyöttömiin.” Tämän kaltainen maininta olettaa nuoret yhtenäiseksi joukoksi, johon tulee kohdistaa tällaisia toimia, mutta nuoria ei varsinaisesti nähdä sellaisena joukkona, joka itse aktiivisesti pyrkisi parantamaan omaa asemaansa. Sitaatti Lipposen ensimmäisestä hallitusohjelmasta kuvailee työvoimapolitiikan

kohdennuksen tarvetta, jolloin puhutaan nuorista ja syrjäytymisen haitoista.

Hallitusohjelmaan on näin ollen kirjattu tavoitteeksi lisätä koulutuspaikkoja ja pyrkimys tehokkaampaan koulutus- ja työpaikkojen tarjontaan.

Työvoimapolitiikan toimet kohdennetaan nuoriin ja pitkäaikaistyöttömiin. Työmarkkinoilta syrjäytyminen estetään tehostamalla yhteiskunnan järjestämien työ- ja koulutuspaikkojen tarjontaa. (Valtioneuvosto 1995)

Hallitusohjelmissa esitellään myös jonkin verran konkreettisia keinoja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Tällöin on siis linjattu tarkkaan esimerkiksi jokin hanke tai kohdennettu varoja tai budjettia tiettyyn toimenpiteeseen tai tietylle osa-alueelle, joka liittyy nuorten syrjäytymiseen tai tukitoimeen syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Lipposen ensimmäisessä hallitusohjelmassa yhdeksi nuorten syrjäytymisen ehkäisykeinoksi asetettiin kulttuuritoiminta ja veikkausvoittovarojen kohdentaminen nuoristoimintaan. Tämän lisäksi Lipposen ensimmäisessä hallitusohjelmassa pyritään parantamaan syrjäytyneiden nuorten asemaa. Lipposen toisessa hallitusohjelmassa on puolestaan tartuttu kiinni enemmän nuorten omaan osallisuuteen ja pyritäänkin kehittämään heidän toimintakykyään huomioimalla koulun ja iltapäivätoiminnan merkitys nuoren hyvinvoinnin kannalta.

Moniarvoisen ja uusiutuvan kulttuuritoiminnan edistämiseksi korostetaan kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-aikatoiminnassa vapaan kansalaistoiminnan edellytyksiä. Veikkausvoittovarat kohdennetaan edelleen liikuntaan, taiteeseen, tieteeseen ja nuorisotoimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään syrjäytymisvaarassa olevien ja syrjäytyneiden nuorten aseman parantamiseen. (Valtioneuvosto 1995)

Nuorisotyön toimintakykyä kehitetään. Erityishuomio kiinnitetään nuorisotyöttömyyden torjuntaan, syrjäytymisen ehkäisemiseen sekä koululaisten iltapäivätoiminnan laajentamiseen ja sisällölliseen kehittämiseen. (Valtioneuvosto 1999)

Lipposen toisessa hallitusohjelmassa nuorten syrjäytyminen ja sen ehkäisy linkitetään koululaisten iltapäivätoiminnan kehittämiseen ja tehostamiseen. Huomiota tulisi lisäksi kiinnittää laadukkaaseen iltapäivätoiminnan sisältöön, jotta toiminnasta tulisi mielekästä. Iltapäivätoimintaan ja nuorten ja lasten koulutukseen panostaminen nähdään tärkeänä tekijänä, jonka avulla voidaan kiinnittää lapset ja nuoret osaksi koulutusta ja koulutuspolitiikkaa ja näin edistää osallisuutta ja osallistumista. Osalle lapsista ja nuorista kehittävä iltapäivätoiminta voi toimia sellaisena toimintana, joka on parempi vaihtoehto muulle ajanvietolle lapsen ja nuoren elämässä. Lisäksi heikot tai haastavat kotiolosuhteet sekä perheen matala tulotaso voivat olla edistämässä nuoren pahoinvoinnin kehittymistä ja lisätä

syрjäytymisriskiä. Lapset ja nuoret tarvitsevat ympärilleen tukevan ja kannustavan lähipiirin sekä mahdollisuuksia osallisuuden kokemuksiin niin koulussa, kotona kuin vapaa-ajallakin. (Salmi, Mäkelä, Perälä & Kestilä 2012.) Tästäkin näkökulmasta iltapäivätoiminta tai erilaiset työpajat voivat ohjaamassa nuorta ja tukemassa hänen hyvinvointiaan. Panostamalla nuoriin ja heidän työkykynsä ylläpitoon, pyritään kehittämään heidän hyvinvointiaan ja torjumaan syrjäytymisestä aiheutuvaa nuorisotyöttömyyttä.

Kataisen hallitusohjelmassa nostetaan esille työelämän kynnykset, sekä mahdolliset esteet työnteolle. Tutkimusten mukaan suurimmat yksilölliset esteet työllistymisen edessä ovatkin työelämävalmiuksien ja koulutuksen puute (Gretschel 2014, 97). Kataisen hallitusohjelmassa painopistealueina korostetaan erityisesti nuorisotyöttömyyden vähentämistä sekä koulutuksen merkitystä ja työhön kannustamista. Työttömyyttä tarkastellaan myös lyhytaikaisten työsuhteiden osalta, joita erityisesti nuoret tekevät. Kataisen hallitusohjelmassa myös panostetaan työkyvyttömyyseläkkeelle jäävien määrän vähentämiseen, jotta tulevaisuudessa työntekijöitä olisi tarpeeksi.

Työttömien työkyvyn ylläpitoon ja työmarkkinavalmiuksien parantamiseen panostetaan. Tavoitteena on mahdollisimman nopea paluu työmarkkinoille. Työnteon esteet ja työllistymisen kynnykset poistetaan ja kannustavuutta lisätään. Työelämän joustavuutta sekä osatyökykyisten ja vammaisten mahdollisuuksia työntekoon kehitetään. Pätkätyöläisten ja mikrorittäjien asemaa parannetaan. Nuorisotyöttömyyttä ja työkyvyttömyyseläkkeelle jäävien määrää vähennetään. (Valtioneuvosto 2011)

Nuorisotyöttömyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen torjumiseksi jokaiselle nuorelle taataan työ-, opiskelu-, kuntoutus- tai harjoittelupaikka. Etsivää nuorisotyötä edistetään. Nuorisotyön ennaltaehkäisevää päihdetyötä tuetaan. Nuorten työpajatoimintaa kehitetään. (Valtioneuvosto 2011)

Alla oleva sitaatti Jäätteenmäen ja Vanhasen hallitusohjelmasta korostaa työllisyystavoitteiden toteutumisen merkitystä syrjäytymisen kannalta. Hallitusohjelmassa korostettiin syrjäytymisen ja köyhyyden yhteen liittymistä siitä näkökulmasta, että köyhyys linkittyy syrjäytymiseen ja toimii sitä edistävänä mekanismina. Lisäksi tuodaan esille näkemys siitä, että syrjäytymisen torjumisen vastainen toiminta vaatii eri tahojen yhteistyötä.

Onnistuminen työllisyystavoitteissa edellyttää aktiivisen työllisyyspolitiikan ja yrittäjyyden edellytysten parantamisen ohella sopimiseen perustuvan yhteistyön jatkamista ja tiivistämistä, erityisesti työmarkkinaosapuolten ja etujärjestöjen kanssa. Syrjäytymisen estäminen ja köyhyyden torjuminen onnistuvat vain työllisyystavoitteiden toteutumisen kautta. (Valtioneuvosto 2003)

Vanhasen toisessa hallitusohjelmassa työttömyyttä käsiteltiin nuorten syrjäytymisen näkökulmasta hieman eri tavalla, sillä aihetta lähestyttiin enemmän ratkaisemisen näkökulmasta. Huomiota sai aikaisempaa enemmän myös väestörakenteen muuttuminen ja nuorten huomioiminen sitä kautta. Vanhasen toisessa hallitusohjelmassa halutaan säilyttää työkykyisyys mahdollisimman pitkään, joten siitä syystä tulee kiinnittää huomiota jo lasten ja nuorten terveystottumuksiin.

Maamme väestörakenne muuttuu huomattavasti lähivuosisikymmenien aikana suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle. Yhteiskunnan toimivuuden kannalta onkin ratkaisevan tärkeää, että nykyisistä lapsista ja nuorista kasvaa terveitä ja hyvinvoivia aikuisia ja että työikäinen väestö kokee itsensä työkykyiseksi sekä haluaa pysyä työelämässä nykyistä kauemmin. (Valtioneuvosto 2007)

Samassa hallitusohjelmassa kiinnitettiin lisäksi huomiota koulutuksen aikatauluihin ja pyrittiin nopeuttamaan valmistumista. Tämän keinon avulla oli tarkoitus tavoitella työvoiman ylläpitämistä niin, että koulutetaan tarpeeksi paljon osaavaa työvoimaa tarpeeksi nopealla aikataululla. Keinoja työttömyyden ja syrjäytymisen estämiseksi etsittiin sekä koulutuksen että hyvinvoinnin lisäämisen keinoin.

Työvoiman tarjonnan lisäämiseksi nopeutetaan koulutuksesta valmistumista ja panostetaan erityisesti vaille ammatillisia valmiuksia jäävien osuuden supistamiseen nuorisoikäluokista. (Valtioneuvosto 2007)

Työllistymisen ja ohjauksen osalta myös Stubbin hallitusohjelmassa esiteltiin joitakin keinoja työttömyyden alentamiseksi ja työllistymisen lisäämiseksi. Stubbin hallitus jatkoi Kataisen hallitusohjelman teemoja, mutta Stubbin kymmensivuisessa hallitusohjelmassa nuorista puhuttiin vain syrjäytymisvaarassa olevana ryhmänä. Hallitusohjelmassa myös kohdennettiin nuorille ja vaikeasti työllistyville erilaisia kuntoutus- ja sosiaalihuollon palveluita. Samoin kuin Kataisen, myös Stubbin hallitusohjelmassa puhutaan työllistymisen kynnyksistä nuorten kohdalla. Tällaisia kynnyksiä ja esteitä voivat olla esimerkiksi haasteet löytää omaa osaamista ja koulutusta vastaavaa työpaikkaa sekä vaikeudet työnantajayhteisön ja työmarkkinoiden saavuttamisessa. Toisaalta myös mielenterveyden ongelmat sekä haastavat kotiolot voivat olla vaikeuttamassa työelämään kiinnittymistä. Stubbin hallitusohjelmassa mainitaan myös Nuorisotakuun jatkotoimien palvelut ja niiden merkitys nuorten työllistymiselle. Alla olevassa sitaatissa mainitaan myös tarve nuorten tarpeista lähteviin palveluihin, jolloin pääpainon tulisi olla nuorisolähtöinen, eikä palveluita määritellä suoraan viranomaistahoilta kuulematta nuoria.

(...) Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten, osatyökykyisten ja vammaisten henkilöiden työllistymisen ja työllistämisen edellytyksiä parannetaan. Osallistavaa sosiaaliturvaa kehitetään. Nuorisotakuun jatkotoimissa painotetaan matalan kynnyksen ja nuorten tarpeista lähteviä palveluita. Tavoitteena on palveluiden saumaton yhteensovittaminen ja erityisesti syrjäytymisen tehokas ennaltaehkäisy. Kaikkein vaikeimmassa tilanteessa olevia nuoria tuetaan tehostamalla nuorille kohdennettuja sosiaali- ja terveydenhuollon, perhetyön sekä kuntouttavia palveluja. (Valtioneuvosto 2014)

Rinteen ja Marinin hallitusohjelmassa tunnistetaan laajasti eri väestöryhmien haasteet työllistymiselle ja sitä kautta pyritään kehittämään erilaisia toimia heidän työllistymiselleen. Eräänä ryhmänä mainitaan nuoret, mutta toisin kuin esimerkiksi Lipposen ensimmäisessä hallitusohjelmassa, ei nuoria nähdä ainoana työttömyyttä aiheuttavana ryhmänä. Puhutaan lisäksi työllisyysasteesta ja sen saavuttamisesta. Merkittävää alla olevassa linjauksessa Rinteen ja Marinin hallitusohjelmasta on se, että vaikka puhutaan osatyökykyisyydestä, nuorten työmarkkinoille osallistumisesta sekä vähemmistöryhmiin kuuluvien yksilöiden työllistymisestä, syrjäytymis-sanaa ei käytetä tämän kirjauksen yhteydessä.

Hallituksen työllisyysastetavoite edellyttää, että osatyökykyisten, vaikeasti työllistyvien, nuorten, ikääntyvien ja maahanmuuttajataustaisten osallistumista työmarkkinoille lisätään. Tarvitaan vaikuttavia toimia näiden ryhmien työllistämiseksi. (Valtioneuvosto 2019)

Nuorten syrjäytyminen työttömyyden ja työllistymisen näkökulmasta nähtiin eri ajanjaksoilla eri tekijöistä johtuvina asioina, minkä vuoksi syrjäytymisilmiölle kehiteltiin erilaisia ratkaisuja. Sipilän hallitusohjelma oli tarkasteluvälillä 1995–2020 ainoa hallitusohjelma, jossa syrjäytymisestä ei puhuttu työttömyyden yhteydessä. Sen sijaan työttömyys koski kyllä nuoria, sillä Sipilän hallitusohjelman mukaan suomalainen yhteiskunta sisältää tiettyjä jäykkyyksiä (byrokratia, rakenteet) jotka puolestaan aiheuttavat esimerkiksi nuorisotyöttömyyttä.

Jäykkyyksistä seuraa alueiden ja ihmisten eriarvoistumista, nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyyttä ja huono-osaisuuden kasautumista yli sukupolvien. (Valtioneuvosto 2015)

Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa otetaan päteemaksi nuorten syrjäytymisen ehkäisy ja osallisuuden vahvistaminen. (...), tuetaan vähemmistöjä ja ehkäistään syrjäytymistä, edistetään nuorten työllisyyttä ja mielenterveyttä, puututaan nuorten päihteiden käyttöön ja peliriippuvuuteen, taataan nuorille tasapuoliset mahdollisuudet kasvokkain tapahtuvaan tukeen Ohjaamo-toiminnassa, otetaan huomioon talous- ja työelämätaidot osana nuorten hyvinvointia. (Valtioneuvosto 2019)

Sipilän hallitusohjelmaan verrattuna Rinteen ja Marinin hallitusohjelmassa painotetaan nuorten oikeuksia ja osallisuutta ja tavoitellaan heidän osallisuutensa lisäämistä työmarkkinoiden näkökulmasta katsottuna. Korostetaan mielenterveyden ylläpitämistä, vähemmistöjen tukemista sekä syrjäytymisen ehkäisemistä. Puhutaan myös työelämätaidoista, sillä tieto- ja taitopohjan luominen ja nuorten työmarkkinoille saapuminen vaatii osaamisen lisäämistä. Nuorten syrjäytymistä työllistymisen kautta on tarkasteltu useimmiten työllisyysasteen näkökulmasta ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevien nuorten määrän kautta. Painoarvoa ovat saaneet myös nuorten solmimat määräaikaaiset työsuhteet sekä pätkätyöttömyys. Hallitusohjelmista löytyy mainintoja myös nuorisotyöttömyydestä, mutta siihen liitetään usein ajatus nuoren hyvinvoinnin puutteellisuudesta tai huono-osaisuuden kasautumisesta. Vähemmälle huomiolle ovat jääneet nuorten omat ajatukset työttömyyden syistä. Käsitykset nuorten työttömyydestä tai työllistymistä edistävästä tekijöistä ovat muovautuneet ajan myötä ja ne heijastelevat jossain määrin yhteiskunnallisia muutoksia, kuten työvoimapulaa.

6.2 Nuorten syrjäytyminen koulutuksellisesta näkökulmasta

Tämä alaluku käsittelee koulutuksellista näkökulmaa nuorten syrjäytymisen kannalta. Koulutuksellinen näkökulma muodostui tutkimustulokseksi koulutukseen liitettyjen aiheiden ja mainintojen kautta. Koulutuksella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa varhaiskasvatusta, perusopetusta, toisen asteen koulutusta sekä korkeakoulutusta. Lisäksi joissain hallitusohjelmissa koulutuksella viitataan myös kansanopistojen antamiin koulutuksiin. Koulutusta käsiteltiin jokaisessa hallitusohjelmassa, tosin hieman eri näkökulmien ja tavoitteiden kautta. Lukuun ottamatta Sipilän hallitusohjelmaa koulutus mainittiin työttömyyden lisäksi jokaisessa hallitusohjelmassa syrjäytymiseen liittyen. Koulutus nähdään nuorten syrjäytymistä ehkäisevänä tekijänä, joka edistää yksilön kiinnittymistä työmarkkinoille ja yhteiskuntaan. Työn tai koulutuksen ulkopuolelle jäävät nuoret kokevat vertaisiaan suurempaa elämään tyytymättömyyttä ja kokevat itsensä usein yhteiskunnan ulkopuolisiksi. Elämäänsä tyytymättömät nuoret myös mainitsivat eräässä tutkimuksessa, että sosiaalityö ja terveydenhuolto voisivat parantaa toimintaansa syrjäytymisen ehkäisemisen vastaisessa työssä. (Gretschel & Myllyniemi 2020, 33–46.) Koulutuksen kautta yksilö kiinnittyy väistämättä vertaisryhmiin, saa tukea ja neuvoja, omaksuu tietoja ja taitoja sekä luo sosiaalisia suhteita. Nuorten syrjäytymiseen koulutuksellisesta näkökulmasta liitettiin seuraavanlaisia teemoja; syrjäytymisen ennaltaehkäisy, tietojen ja taitojen, osaamisen ja koulutuksen lisääminen sekä näköalattomuuden vähentäminen. Koulutuksellisesta

näkökulmasta katsottuna opetuksen laatuun panostaminen sekä koulun kautta saatu ohjaus ovat hyvin suuressa roolissa syrjäytymisen ehkäisemisen kannalta. Erilaisia toimia opetuksen houkuttelevuuteen sekä saavutettavuuteen onkin koitettu hallitusohjelmissa lisätä. Nuorten aktiivisuuden ja osallisuuden lisääminen koulutuksellisessa kontekstissa nähdään myös vaikuttavana tekijänä syrjäytymisen ennalta ehkäisyn näkökulmasta.

Koulutus on paras turva syrjään jäämistä ja näköalattomuutta vastaan. Koulutukseen, tutkimukseen ja innovaatioihin nojannut kasvu on luonut Suomelle edellytykset hyvinvointivaltion rakentamiseen ja tuottavuuden kasvuun. (...) Suomi on kansainvälisten vertailujen mukaan maineeltaan peruskoulutuksen kärkimaita maailmassa, mutta eriarvoisuus, oppimiserot ja syrjäytyminen ilmiöinä uhkaavat suomalaisen koulutuksen menestystarinaa. (Valtioneuvosto 2019)

Yllä oleva sitaatti Rinteen ja Marinin hallitusohjelmasta korostaa myös näkemystä siitä, että Suomen maine koulutuksen kärkimaana tulee säilyttää. Nuorten syrjäytyminen nähdään tässä kontekstissa uhkatekijänä Suomen tulevaisuudelle niin koulutuksen kuin yhdenvertaisuudenkin kannalta.

Turvataan jokaisen nuoren, kesken koulutuksen maahan tulleiden ja paperittomien oikeus suorittaa perusopetus loppuun (...) Puututaan toisen asteen koulutuksessa havaittuihin laatuongelmiin välittömästi, jotta koulutuksen laatua, opettajien työskentelyedellytyksiä ja nuorten hyvinvointia voidaan tietopohjaisesti vahvistaa kaikissa lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa. (Valtioneuvosto 2019)

Hallitusohjelmassa mainitaan jokaisen nuorten oikeus perusopetukseen sekä pyrkimys puuttua epäkohtiin. Linjauksesta ilmenee lisäksi tarve edistää koulutuksen laatua ja nuorten hyvinvointia. Toisen asteen koulutuksen tietopohjan lujittaminen koetaan myös tarpeelliseksi. Marinin ja Rinteen hallitusohjelmassa löytyy paljon mainintoja koulutuksen saavutettavuudesta ja sen laadun kehittämisestä. Kataisen hallitusohjelmassa otetaan kantaa myös opiskelijahuollon merkitykseen nuorten hyvinvoinnin kannalta.

Kehitetään opiskelijahuoltoa yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa. Moniammatillinen oppilashuolto ennaltaehkäisee lasten ja nuorten syrjäytymistä kaikilla koulutusasteilla. Erytis- ja tukiopetuksen riittävä tarjonta turvataan. Tehostetaan toimia koulukiusaamisen vähentämiseksi. Koulun tukea vanhempien kasvatustyölle sekä kodin ja koulun yhteistyötä vahvistetaan. (Valtioneuvosto 2011)

Rinteen ja Marinin hallitusohjelmassa yhtenä merkityksellisenä tavoitteena on turvata jokaisen nuoren perusopetuksen loppuun suorittaminen ja siirtyminen toisen asteen koulutukseen, jonka myötä toteutettiin toisen asteen koulutus uudistus ja pidennettiin oppivelvollisuusikää. Uudistuksella pyritään estämään koulupudokkuus ja pelkän

perusopetuksen varaan jääminen. (Lahtinen & Lankinen 2022, 30.) Koulutusuudistuksessa tunnistettiin nivelvaiheiden kannalta nuorten tuen tarve ja siihen pyrittiin kohdistamaan lisähuomiota ja ohjausta. Nivelvaiheiden epäkohtien myötä Suomessa on vuosien saatossa jäänyt tuhansia nuoria vain peruskoulun varaan nimenomaan toiselle asteelle siirtymisen aikaan. Peruskoulun varaan jääneiden nuorten kohdalla on viimeisen kymmenen vuoden aikana alkanut muokkaantua suuntaus, jossa korostuu, että pelkällä peruskoulututkinnolla työllistytään aina vain hatarammin ja työllistyminen on sen takia epävarmaa. (Torsti 2014, 113.) Koulutusuudistuksen myötä nuorten syrjäytymisriski nuoremmalla iällä pienenee, sillä oppivelvollisuusikä nousee.

Alla olevissa sitaateissa Jätteenmäen ja Vanhasen hallitusohjelmasta sekä Lipposen hallitusohjelmasta mainitaan elinikäisen oppimisen periaate sekä kasvuympäristön merkitys koulutusta käsiteltäessä. Syrjäytyminen liitetään siis koulutukseen ja koulutuksen kattavuudella pyritään ennaltaehkäisemään syrjäytymistä. Halutaan taata kaikille yhtäläiset sivistykselliset mahdollisuudet. Huomionarvoista Jätteenmäen ja Vanhasen hallitusohjelmassa on se, kuinka paljon puhutaan oikeuksista liittyen koulutukseen ja syrjäytymiseen. Lasten ja nuorten oikeuksien korostaminen on moniulotteisempaa ja mainintoja nuorista löytyy useita verrattuna Lipposen edellisiin hallitusohjelmiin. Jätteenmäen ja Vanhasen hallitusohjelmassa korostetaan jokaisen oikeutta koulutukseen, jolla tarkoitetaan sitä, että koulutuksen tulee olla jokaisen saavutettavissa, maantieteellisestä sijainnista tai sosioekonomisesta asemasta huolimatta. Koulutuksen tulee olla myös laadukasta jokaisella koulutusasteella ja lisäksi tulee taata turvallinen kasvuympäristö, jossa jokaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus osallistua opetukseen. Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta painottaakin yksilöiden välistä yhdenvertaisuutta koulutuksen kentällä. Koulutuksen puutteen katsotaan puolestaan lisäävän syrjäytymisriskiä jo nuorella iällä.

Yhtäläiset koulutusmahdollisuudet kuuluvat jokaiselle kansalaiselle asuinpaikasta, iästä, kielestä ja taloudellisesta asemasta riippumatta elinikäisen oppimisen periaatteen mukaisesti. Koulutuspolitiikalla ehkäistään syrjäytymistä ja vastataan ikääntymisen asettamiin haasteisiin. (Valtioneuvosto 1999)

Jokaisella on tasavertainen oikeus saada edellytystensä mukaista koulutusta elinikäisen oppimisen periaatteen mukaan. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi painotetaan lasten ja nuorten oikeutta henkisesti ja fyysisesti turvalliseen kasvuympäristöön. (Valtioneuvosto 2003)

Jätteenmäen ja Vanhasen hallitusohjelman lisäksi myös Vanhasen toisesta hallitusohjelmasta oli löydettävissä opetukseen ja koulutukseen liittyviä keinoja, joilla pyrittiin ehkäisemään nuorten syrjäytymistä. Vanhasen toisessa hallitusohjelmassa erityisesti perusopetukseen panostamisella ja sen kehittämällä nähtiin olevan paljon hyötyä nuorten kannalta. Hallitusohjelmassa kiinnitetään huomiota opetuksen sisällön laatuun ja tehokkuuteen. Varsinkin perusopetus nähdään jonkinlaisena maaperänä, jonka tulisi sisältää lapsen ja nuoren kannalta mahdollisimman paljon koulutuksen ja sosiaalisten suhteiden kannalta olennaisia perustaitoja- ja tietoja. Lipposen toista hallitusohjelmaa ja Vanhasen toista hallitusohjelmaa yhdistää näkemys koulujen kerhotoiminnan tärkeydestä. Opetuksen kautta tehtävä nuorten ohjaaminen tuotiin esiin myös muissa hallitusohjelmissa.

Ikäluokkien pienentymisestä vapautuvat voimavarat käytetään koulutuksen laadun kehittämiseen. Perusopetuksen voimavaroja vahvistamalla ehkäistään ja lievennetään lasten ja nuorten syrjäytymistä. Tavoitteena on ryhmäkokojen pienentäminen sekä tuki- ja erityisopetuksen, opinto-ohjauksen ja oppilashuollon vahvistaminen ja koulujen kerhotoimintaan panostaminen. Vanhempien ja koulun yhteistyötä edistetään. (Valtioneuvosto 2007)

Kataisen hallitusohjelmassa tunnustetaan nuorten osallisuus ja halutaan lisätä nuorten kuuluvuutta ja osallisuutta myös koulutuksen ja opetuksen saralla. Hallitusohjelman kirjauksessa mainitaan ’aktiivinen kansalainen’, joka tässä yhteydessä voitaisiin ymmärtää koulutukseen aktiivisesti osaa ottavana nuorena. Voidaan myös pohtia, voiko esimerkiksi syrjäytynyt nuori olla aktiivinen kansalainen hallitusohjelmien edellyttämällä tavalla.

Opetuksessa lisätään sisältöjä ja toimintatapoja, jotka tukevat osallistumista, vaikuttamismahdollisuuksia (...) Vahvistetaan nuorten osallisuutta ja aktiiviseksi kansalaiseksi kasvamista. (Valtioneuvosto 2011)

Alla olevassa sitaatissa Kataisen hallitusohjelmasta tuodaan esiin sukupuolten väliset erot koulutukseen liittyen sekä pyrkimys vähentää koulutuksen periytyvyyttä. Koulutuksen periytyvyydellä tarkoitetaan erityisesti sosioekonomisen aseman periytymistä sukupolvelta toiselle. Myös Bergin (2011) ja kumppaneiden tutkimuksessa on huomioitu sosioekonomisen aseman ulottuvuus yksilön hyvinvoinnin kannalta. Sukupolvelta toiselle etenevä aseman periytyvyys on haitallista, sillä se asettaa matalammista tuloluokista tulevien perheiden lapset ja nuoret eriarvoiseen asemaan vertaisiinsa nähden. Huono-osaisuuden periytymistä kuvastavat myös aiemmat tutkimukset, joiden mukaan alemmista sosioekonomisista luokista tulevat nuoret eivät tavoittele korkeamman koulutuksen aloituspaikkoja samoissa määrin kuin vertaisensa, jotka tulevat korkeammin koulutetuista perheistä/suvuista. (Nori 2011.)

Hallituksen tavoitteena on nostaa suomalaiset maailman osaavimmaksi kansaksi vuoteen 2020 mennessä. Suomi sijoittuu OECD-maiden kärkijoukkoon keskeisissä nuorten ja aikuisten osaamisvertailuissa, koulupudokkaiden vähydessä sekä nuorten ja työikäisten korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden väestöosuudessa vuoteen 2020 mennessä. Sukupuolten välisiä eroja osaamistuloksissa, koulutukseen osallistumisessa ja koulutuksen suorittamisessa kavennetaan ja koulutuksen periytyvyyttä vähennetään. (Valtioneuvosto 2011)

Rinteen ja Marinin hallitusohjelmassa syrjäytyminen koulutuksellisesta näkökulmasta nähdään lähtökohtaisesti yhdenvertaisuutena. Yhdenvertaisuudella viitataan tällöin siihen, että koulutus kuuluu jokaiselle kansalaiselle ja jokaisella nuorella on oppivelvollisuus aina kahdensanteentoista ikävuoteen saakka. Koulutuksen nähdään torjuvan työttömyyttä ja näköalattomuutta sekä pienentävän syrjäytymisriskiä.

Työllisyyden edistäminen edellyttää vahvaa panostusta koulutukseen ja osaamiseen. Muuttuvan työelämän vaatimukset lisäävät oman osaamisen päivittämisen ja jatkuvan oppimisen tarvetta merkittävästi. (...) Koulutusta eniten tarvitsevat osallistuvat koulutukseen kuitenkin vähiten. (Valtioneuvosto 2019)

Koulutuksellinen näkökulma liittyy vahvasti työllistymiseen ja työttömyyden torjumiseen. Rinteen ja Marinin hallitusohjelmassa kuvaillaankin työelämän vaatimuksien lisäävän tietynlaista pakottavuutta myös opetuksen laadun tarkkailuun ja sen kehittämiseen, jotta opetus ja oppimistulokset pysyisivät korkealla tasolla. Koulutuspolitiikka nähdään hyvin tärkeänä ja vaikuttavana tekijänä, joka ennalta ehkäisee syrjäytymistä. Koulutuspolitiikalla tarkoitetaan hallitusohjelmissa niitä päätöksiä ja toimia, jotka vaikuttavat nuorten koulutukseen ja koulunkäyntiin. Koulutuspolitiikan osa-alueeseen lukeutuvat muun muassa lainsäädännölliset päätökset (esim. oppivelvollisuusikä), koululle kuuluvat opetustehtävät sekä opetuksen sisällöt ja laadun varmistaminen, sekä neuvonta ja ohjaustoimet.

6.3 Nuorten syrjäytyminen sosiaalisesta näkökulmasta

Nuorten syrjäytyminen voidaan nähdä myös sosiaalisesta näkökulmasta hallitusohjelmissa. Sosiaalisesta näkökulmaan lukeutuvat tällöin liittyminen yhteisöön ja yhteiskuntaan, yksilön oikeus yhdenvertaisuuteen ja nuorten osallisuuden lisääminen. Sosiaalista näkökulmaa ei erikseen mainita hallitusohjelmissa kyseisellä nimellä, vaan hallitusohjelmista on löydettävissä mainintoja, jotka rakentuvat sosiaalisesta näkökulmasta käsin. Sosiaalisesta näkökulmasta katsottuna syrjäytymistä voidaan tarkastella esimerkiksi osallistumisena yhteiskuntaan ja vaikuttamismahdollisuuksina. Lipposen toisessa hallitusohjelmassa on ensimmäistä kertaa maininta kansalaisyhteiskunnasta. Maininta liitetään syrjäytymiseen ja osallisuuden lisäämiseen ”Kuntapolitiikka”-luvun alla, mutta käsitettä ei sen enempää avata.

Kansalaisten osallisuutta lisäämällä ja syrjäytymistä ehkäisemällä vahvistetaan kansalaisyhteiskuntaa. (Valtioneuvosto 1999)

Jäätteenmäen ja Vanhasen hallitusohjelmassa sen sijaan on kansalaisyhteiskunta-käsite tuotu esiin voimakkaammin ja sen pohjalta on tehty oma politiikkaohjelma, ”Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma”, jonka eräänä tarkoituksena on pyrkiä ehkäisemään nuorten syrjäytymistä ja edistää heidän osallisuuttaan kansalaisyhteiskuntaan ja siihen kiinnittymiseen. Politiikkaohjelma on keinona hyvin laaja, mutta siinä kuitenkin mainitaan, että erityishuomiota tullaan kiinnittämään syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin.

Politiikkaohjelman tulee koordinoita demokratian kehittämiseen tähtäävät toimenpiteet. Erityistä huomiota tullaan kiinnittämään myös vähemmän koulutettujen, pienituloisten, syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kansalaisyhteiskuntaan kiinnittymiseen. (Valtioneuvosto 2003)

Wiberg (2009) määrittelee politiikkaohjelmien olevan hallitusohjelmissa esiteltyjä isoja tehtäväkokonaisuuksia, joilla saavutetaan yhteisesti asetettuja tavoitteita. Eri ministeriöt ovat vastuussa omalle toimialalleen kuuluvista toimenpiteistä ja määrärahoista politiikkaohjelmien suhteen. Politiikkaohjelmien taustalla ovat yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet. (Wiberg 2009, 113.) Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman eräänä yhteiskunnallisena vaikuttavuustavoitteena on nuorten osallisuuden lisääminen sekä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tavoittaminen. Myöhemmin kansalaisyhteiskunta-käsite tuodaan uudelleen esiin näkyvämmiin Rinteen ja Marinin hallitusohjelmassa, jossa jälleen halutaan liittää nuoret osaksi kansalaisyhteiskuntaa sekä puuttua epäkohtiin.

Lasten ja nuorten osallisuutta ja toimijuutta yhteiskunnassa edistetään esimerkiksi digitaalisin keinoin ja tuetaan medialukutaitojen kehittymistä. Koulujen demokratiakasvatusta lisätään ja niiden yhteiskunnallista kasvatustehtävää vahvistetaan. Vuorovaikutuksen rajapintaa puolueiden, kansalaisyhteiskunnan ja koulujen kesken tuetaan lasten ja nuorten aktiivisen kansalaisuuden vahvistamiseksi. Nuorisovaltuutettujen roolia kunnallisessa ja maakunnallisessa päätöksenteossa painotetaan. (Valtioneuvosto 2019)

Yhteiskunnallinen eriarvoisuus heijastuu ihmisten elämään monin tavoin. Yksi sen ilmenemismuodoista on köyhyys ja pitkittynyt toimeentulotuen asiakkuus. Eriarvoisuus ilmenee myös eroina väestöryhmien terveydessä ja osallisuudessa sekä työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten osuutena. (Valtioneuvosto 2019)

Lisäksi eriarvoisuuden näkökulma liittyy vahvasti osallisuuteen. Yllä oleva sitaatti kuvailee myös huono-osaisuuden vaikutusta terveydellisiin tekijöihin ja sen hyvinvoinnin ylläpitämiseen. Syrjäytymistä sosiaalisesta näkökulmasta katsottuna on syytä huomioida, että

ensimmäistä kertaa hallitusohjelmissa tunnistettiin romaniyhteisön ja erityisesti romaninuorten riski syrjäytymiseen Kataisen hallitusohjelmassa. Kataisen hallitus aloitti ROMPO-hankkeen, jonka tehtävänä oli tukea ja edistää romaniyhteisön koulutusmahdollisuuksia, työllistämistä sekä sosiaalista ja terveydellistä hyvinvointia.

Käynnistetään romanipoliittisen ohjelman (ROMPO) toimeenpano. Erityisiä toimia kohdistetaan romanien koulutustason ja työllisyyden edistämiseen, asumisongelmien ratkaisemiseen sekä romanilasten, -nuorten ja -perheiden osallisuuden edistämiseen. (Valtioneuvosto 2011)

Alla olevassa sitaatissa Rinteen ja Marinin hallitusohjelmassa on nähtävillä myös kansainvälisen yhteistyön vaikutus nuorisopoliittisiin toimenpiteisiin liittyen. Muista hallitusohjelmista tällaista mainintaa ei ole löydettävissä, mikä viittaa siihen, että nuoria koskeva puhe laajentuu ajan myötä ja tavoittaa jälleen useampia tahoja.

EU:n nuorisostrategia otetaan huomioon EU-päätöksenteossa. Nuorten on voitava aidosti osallistua keskusteluun heitä koskevissa asioissa. EU:n nuorisotoimintaa kehitetään yhdessä Euroopan neuvoston kanssa, joka tavoittaa nuoret koko mantereella. Nuorisotakuuta edistetään kaikissa jäsenmaissa ja sitä hyödynnetään myös nuorisotyöttömyyden ehkäisemisessä. (Valtioneuvosto 2019)

Sosiaalinen näkökulma huomioi monia nuoren elämän osa-alueita, kuten vapaa-aikaa, koulunkäyntiä, yhteiskunnallista osallistumista ja perhe-elämää. Nämä kaikki ovat sosiaalisen näkökulman tarkastelun kohteina. Sosiaalisuutta ei voida erottaa yksilön elämäntilasta ja sosiaalisuuden merkitys korostuu myös Bergin, Huurteen, Kiviruusun ja Aron (2011) tutkimuksessa, jonka mukaisesti huono-osaisuus, sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle jääminen sekä puutteellinen elämäntyyli olivat edistämässä nuorten syrjäytymistä ja jopa ennen aikaista kuolleisuutta. Hallitusohjelmien kautta esiin tuotu sosiaalinen näkökulma on melko suppea ja keskiössä on aikakauden mukaan joko nuoren perhe-elämä, vapaa-aika tai tarve osallistumisesta yhteiskuntaan ja työelämään kiinnittymiseen.

6.4 Nuorten syrjäytyminen kansantaloudellisesta näkökulmasta

Hallitusohjelmista oli löydettävissä myös taloudellinen näkökulma, jolloin nuorten syrjäytymiseen liitettiin mainintoja, jotka koskivat kustannuksia, resursseja ja resurssien jakautumista. Talouteen liitettynä nuorten syrjäytymistä pyrittiin vähentämään kustannuksellisista syistä. Syrjäytymisen tarkasteluun taloudellisesta näkökulmasta liittyivät seuraavat havainnot: Suomen taloudellinen menestys ja kilpailukykyyn luominen, sekä talouden hyvinvointi ja arviointi. Taloudelliseen näkökulmaan liittyy olennaisesti myös ajatus

siitä, että syrjäytynyt yksilö aiheuttaa yhteiskunnalle paljon kustannuksia esimerkiksi erilaisten lääkärikulujen, hoitotyön ja työttömyyskorvausten muodossa. Erityisesti nuoret ovat runsaasti edustettu väestöryhmä mielenterveyspalvelujen käyttäjinä. Vuonna 2018 alle 30-vuotiaiden työkyvyttömyyseläkettä nostavien nuorten määrä oli Suomessa 12 221. Nuorten kasvava määrä kustannusten osalta näkyy myös sairauspäivärahojen, työkyvyttömyyseläkkeiden sekä mielenterveyden erikoissairaanhoidossa. (Vauhkonen & Hoikkala 2020, 41–42.) Alla oleva sitaatti on Lipposen toisesta hallitusohjelmasta, jossa pyrkimys oli ehkäistä syrjäytymistä monella eri osa-alueella kehittämällä muun muassa verotusta ja sosiaaliturvaa. Vaikka linjauksessa ei suoranaisesti mainita nuoria, voidaan heidät nähdä osana työikäistä väestöä, joiden työllistymistä tulisi edistää.

Hallitus pyrkii talouspolitiikassaan edistämään eri väestöryhmien ja maan eri alueiden välistä tasa-arvoa. Se kiinnittää erityistä huomiota köyhyyden ja syrjäytymisen torjumiseen. Työllisyyden laajapohjainen koheneminen tukee osaltaan tämän tavoitteen toteuttamista. Kehittämällä verotusta, sosiaaliturvaa sekä alue-, koulutus- ja työvoimapolitiikkaa parannetaan työttömien ja työttömyysuhan alla olevien ihmisten asemaa työmarkkinoilla. (Valtioneuvosto 1999)

Vanhasen toisessa hallitusohjelmassa puolestaan alettiin ajamaan varhaisen puuttumisen toimintatapaa, jossa nimensä mukaisesti pyritään ongelmiin vastaamaan jo varhaisessa vaiheessa tai jopa mahdollisesti estää niiden synty. Eräänä tavoitteena olikin vähentää kustannusten kasvamista pidemmällä aikavälillä tukemalla lapsiperheiden ja nuorten hyvinvointia.

Lasten ja perheiden ongelmiin tulee puuttua nykyistä aikaisemmassa vaiheessa. Tavoitteena on vähentää korjaavien erityispalveluiden tarvetta. Varhainen puuttuminen ja ehkäisevä työ nostetaan hallituksen painopisteeksi. Näin vähennetään pitkällä aikavälillä myös syrjäytymisen aiheuttamia kustannuksia. (Valtioneuvosto 2007)

Rinteen ja Marinin hallitusohjelmissa on nostettu esiin arvio prosentuaalisesta nuorten määrästä, jotka voivat yhdellä tai useammalla hyvinvoinnin alueella huonosti. Kirjauksen mukaan eroja on havaittavissa sukupuolittuneesti, sillä tytöt edustavat arviossa mielenterveysongelmista kärsivää väestöä, ja pojat puolestaan luokitellaan enemmän syrjäytyneeksi tai syrjäytyväksi ryhmäksi. Molemmat hyvinvoinnin puutteelliset osat (mielenterveysongelmat ja syrjäytyminen) aiheuttavat kustannuksia yhteiskunnalle. Kirjauksessa on mainittu inhimillinen kärsimys, joka jää usein huomioimatta hallitusohjelmien linjauksissa, sillä nuorten syrjäytymiseen liittyvissä keskusteluissa puheenaiheena ovat enemminkin kustannus- ja talousarviot. Poliitikot jättävätkin puheissaan

useinkin vähemmälle huomiolle nuorten sosiaalisen elämän, ja painopisteinä ovat koulutus ja työelämä (Ulvinen 2014, 40).

Valtaosalla nuorista menee hyvin, mutta arviolta 10–15 prosenttia nuorista voi huonosti. Esimerkiksi poikien syrjäytyminen, tyttöjen mielenterveysongelmat ja vähemmistöihin kohdistuva syrjintä aiheuttavat inhimillistä kärsimystä ja yhteiskunnallisia kustannuksia. (Valtioneuvosto 2019)

Kansantaloudellisesta näkökulmasta katsottuna syrjäytyminen liitettiin usein työttömyyden näkökulmaan. Nämä näkökulmat on kuitenkin eroteltu erillisiksi, sillä kansantalousnäkökulma sisältää nimenomaan vain kustannuksiin, budjetointiin sekä verotukseen liittyviä tekijöitä. Nuorten syrjäytyminen ja pahoinvointi näkyvät yhteiskunnallisina kustannuksina erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon puolella, poliisin lisääntyneinä tehtävinä, nuorisorikollisuutena sekä opintojen keskeyttämisenä (Leskelä, Käsmä, Jokiranta, Salonen, Valtakari, Yli-Koski & Määttä (2022, 19). Yhteiskunnallisia kustannuksia syrjäytymiseen liittyen on mahdollista vähentää ja pienentää kiinnittämällä aiempaa enemmän resursseja ja huomiota nuorten syrjäytymisen syille. Lisäksi taloudelliseen näkökulmaan liittyy vahva näkemys siitä, että varhaisella ja ennalta ehkäisevällä tuella päästään parempiin tuloksiin syrjäytymisen kannalta kuin korjaavilla palveluilla (Leskelä ym. 2022).

6.5 Ajalliset muutokset hallitusohjelmissa

Tässä luvussa käsittelen syrjäytymisilmiön eroja ja yhtäläisyyksiä eri hallitusohjelmien kesken. On mielenkiintoista tarkastella sitä, miten hallitusohjelmat eroavat toisistaan merkittävällä tavalla nuorten syrjäytymisilmiön kannalta esimerkiksi sen suhteen, mihin tai keneen syrjäytyminen liitetään ja miten nuorten syrjäytyminen ja sen käsittely hallitusohjelmissa on muuttunut ajallisen tarkastelun myötä. Luvun lopussa havainnollistetaan hallitusohjelmissa ajan mittaan muodostuneita trendejä.

2000-luvulle tultaessa voimassa oli Paavo Lipposen toinen hallitus. Lipposen toinen hallitus oli nimetty oikeudenmukaiseksi ja sosiaalisesti eheäksi Suomeksi, jonka yhtenä kulmakivenä pidettiin työllisyyden ja talouden kasvua. Tässä hallitusohjelmassa nuoret ja nuoriso nähtiin pitkälti melko passiivisena joukkona, joiden etuja tulee valvoa ja työllisyyttä edistää. Pääpaino syrjäytymisen kannalta on vielä suurimmaksi osaksi työllisyyden torjumisessa. Lipposen ensimmäinen ja toinen hallitusohjelma eroavat toisistaan jonkin verran vertailussa. Kun Lipposen ensimmäisestä hallitusohjelmasta löytyy 4 mainintaa syrjäytymisestä, on

toisesta hallitusohjelmasta löydettävissä peräti 15 mainintaa. Syrjäytymismaininnat ovat kolminkertaistuneet ja puhetta sen vaikutuksista, ja ilmenemisestä löytyy Lipposen toisesta hallitusohjelmasta enemmän. Lisäksi tavat puhua syrjäytymisestä ovat hieman muuttuneet. Lipposen toisessa hallitusohjelmassa nostetaan esiin koulutuspolitiikan ja perheiden hyvinvointia tukevat tekijät, joiden avulla nuorten syrjäytymiskehitystä pyritään katkaisemaan.

Hallituksen keskeisenä painopistealueena on edistää toimia, joilla ehkäistään ja vähennetään vakavia köyhyysongelmia, syrjäytymistä ja huono-osaisuuden kasautumista. (Valtioneuvosto 1999)

Syrjäytyminen asetettiin siis keskeiseksi haasteeksi, jota tulee mahdollisuuksien mukaan torjua ja ennalta ehkäistä. Yllä olevassa sitaatissa mainitaan ”toimet” syrjäytymisen ehkäisemiseksi, joita ei määritellä, mutta joita on olemassa syrjäytymisen välttämiseksi. Toimilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi koulutuksen tasapuolista tarjontaa kaikille ikäryhmille sekä erilaisten sosiaalipalvelujen- ja etuuksien saatavuutta ja niistä tiedottamista. Toisaalta hallitusohjelmassa mainitaan perhepolitiikan kohdalla tarve tehdä selvityksiä erilaisten toimintatapojen ratkaisemiseksi lasten ja nuorten kohdalla. Lipposen toisessa hallitusohjelmassa mainitaan myös lasten ja nuorten etuuksien yhdistäminen tehokkaamman tuen lisäämiseksi. Lipposen hallitusohjelmat eroavat muista tarkastelluista hallitusohjelmista siinä, että vaikka nuorten asemaa ja syrjäytymistä käsitellään jo enemmän Lipposen toisessa hallitusohjelmassa, ei puhuta kuitenkaan lainkaan nuorten osallisuudesta, eikä nuorten osallistamiseksi ja osallisuuden lisäämiseksi asetettu minkäänlaisia tavoitteita työmarkkinoiden ulkopuolelta.

Selvitetään toimintatapoja, joilla voidaan riittävän varhaisessa vaiheessa estää lasten ja nuorten syrjäytymiskehitys. (...) Kiinnitetään huomiota lasten ja nuorten alkoholin ja muiden päihteiden käytön ennaltaehkäisyyn. (...) Selvitetään miten lasten ja nuorten etuudet tulisi yhteensovittaa. (Valtioneuvosto 1999)

Anneli Jäätteenmäen ja Matti Vanhasen ensimmäinen hallitusohjelma eroaa Lipposen hallitusohjelmasta pitkälti esimerkiksi lapsiin ja nuoriin liittyvien kirjausten kohdalla. Heidän hallitusohjelmassaan lapset ja nuoret nähdään hyvinvointivaltion tärkeänä tulevaisuuden voimavarana, josta kannattaa pitää huolta, ja joiden koulutukseen tulisi panostaa. Lasten ja nuorten hyvinvointia pyritään edistämään ja pahoinvointia ennalta ehkäisemään. Lipposen ensimmäisessä hallitusohjelmassa nuori/nuoret mainitaan vain kahteen kertaan ja tällöin puhutaan nuorisotyöttömyydestä ja syrjäytymisestä. Vanhasen toisessa hallitusohjelmassa nuorista puhutaan koulutuksen yhteydessä ja pyritään keskittämään resursseja nuorten

koulutuksen ja jatkokoulutuksen tukemiseen. Hallitusohjelmassa ovat esillä myös lasten ja nuorten oikeudet ja mahdollisuudet vaikuttamiseen ja kuulluksi tulemiseen.

Lapsiperheiden aseman parantaminen, vanhemmuuden tukeminen sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen ovat hallituskauden keskeisiä tehtäviä. Päätöksenteossa otetaan huomioon lapsen näkökulma ja etu sekä vahvistetaan lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuuksia ja oikeutta tulla kuulluksi. (Valtioneuvosto 2003)

Yllä oleva sitaatti painottaa jo lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemista; tämä on merkityksellistä siinä mielessä, että nuori kiinnittyy usein yhteiskuntaan juuri perheen ja kodin kautta. Ylläpitämällä ja vahvistamalla lasten ja nuorten hyvinvointia syrjäytymisriski on pienempi myöhäisemmällä iällä. Myös Gretscher & Myllyniemi havainnollistavat (2019, 82–83) tutkimuksessaan nuorten näkemyksen siitä, että yhteiskunnan tulisikin tukea jo varhaisessa vaiheessa lapsiperheitä, ja että usein apua ja tukea olisi kaivattu jo lapsuudenkodissa. Jäätteenmäen ja Vanhasen hallitusohjelma pyrkii myös vakinaistamaan työpajatoimintaa ja sitä kautta osallistamaan nuoria aikuisia ja tukemaan heidän työllistymistään. Jäätteenmäki ja Vanhanen pyrkivät myös katkaisemaan nivelvaiheiden aiheuttamaa koulupudokkuutta ja keskittyivät lisäksi opetuksen sekä ohjaustoimien laadun parantamiseen.

Jokaiselle peruskoulun päättävälle taataan jatko-opintopaikka. Hallitus tehostaa toimia, joilla peruskoulun jälkeen opintonsa keskeyttäviä ohjataan mielekkään, räätälöidyn opetuksen piiriin. Koulutuksen nivelvaiheisiin ja keskeyttämisen vähentämiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Jatketaan toimia nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Nuorten työpajat vakinaistetaan ja työkoulutoimintaa kehitetään. (Valtioneuvosto 2003)

2010-luvulle tultaessa syrjäytymisen käsite oli saanut jo monia erilaisia muotoja ja se oli yhdistetty sekä maahanmuuttoon, talouteen, päihteisiin, eriarvoisuuteen kuin myös työttömyyteenkin. Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa syrjäytyminen oli otettu erityiseksi aihealueeksi, jota kuljetettiin pitkin hallitusohjelmaa ja syrjäytymisestä puhuttiin kattavasti niin köyhyyden, yhdenvertaisuuden, liikunnan kuin myös työttömyyden näkökulmista nuorten osalta. Merkityksellistä oli, että syrjäytyminen liitettiin aikaisempaa enemmän laaja-alaisesti moniin hallitusohjelman lukuihin ja osa-alueisiin. Kataisen hallitusohjelmassa oli tunnistettu kolme päätöksentekoa ohjaavaa kehityskohdetta, joiden myötä pyrittiin parantamaan erityisesti nuorten asemaa.

Hallituksen toimintaa ja kaikkea päätöksentekoa yhdistää kolme keskeistä kokonaisuutta. Nämä kokonaisuudet ovat köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentäminen. (Valtioneuvosto 2011)

Marinin ja Rinteen hallitusohjelmassa puolestaan tuodaan painokkaasti esille, että nuorten ei kuulu syrjäytyä. Vastuunkanto nuorista nähdään kuuluvaksi yhteiskunnalle, jonka myötä hyvinvointivaltion roolia painotetaan ja jokaisen kansalaisen osallisuutta pyritään edistämään. Osallisuus onkin Rinteen ja Marinin hallitusohjelmassa usein toistuva käsite ja hallitusohjelmassa tähdätään kaikkien väestöryhmien osallistumismahdollisuuksien tukemiseen ja turvaamiseen.

Yhdenkään nuoren ei pidä syrjäytyä, eikä yhdenkään ikäihmisen pidä pelätä vanhenemista. Sosiaalisesti kestävä hyvinvointivaltio ottaa huomioon myös vammaisten osallisuuden sekä mahdollisuudet itsenäiseen elämään, kouluttautumiseen ja työllistymiseen. Haluamme, että kaikki pysyvät mukana. (Valtioneuvosto 2019)

Hallitusohjelmissa on siis selkeästi nähtävissä kehitystä syrjäytymisilmiön käsittelemisen suhteen sekä siitä näkökulmasta, keitä syrjäytyminen koskee. Erityisesti Lipposen hallitusohjelmissa syrjäytymisen nähtiin koskettavan nuoria/nuorisoa, mutta 2000-luvun edetessä syrjäytyminen on liitetty koskemaan laajemmin muitakin väestöryhmiä. Maininnat nuorten syrjäytymisestä ovat laajentuneet hallitusohjelmissa koskemaan myös hyvinvointia, sosiaalista osallistumista sekä koulutuksen kattavuutta ja laatua.

2010-luvulle tultaessa tunnistettiin erityinen syrjäytymisriski maahanmuuttajataustaisten nuorten kohdalla sekä eri vähemmistöjen keskuudessa, esimerkiksi romanitaustaisten nuorten kohdalla. Nuorten syrjäytymiseen on liitetty ajan myötä lisääntyvässä määrin myös enemmän riskitekijöitä, kuten haastavat kotiolut, koulutuksen nivelvaiheiden aiheuttama ulkopuolelle jääminen sekä osallistumisen puuttuminen. Kaiken kaikkiaan myös yhteiskunnalle annetaan suuri vastuu nuorten syrjäytymisestä ja sen ehkäisemisestä. Yhteiskunnassa vallitsevat asenteet ja ilmapiiri ovat osaltaan myötävaikuttamassa niihin keinoihin, joista hallitus linjaa hallitusohjelmassaan. Kataisen hallitusohjelmissa ehdotetaan, että nuorten syrjäytymistä tulisikin torjua luomalla lisää työ- ja koulutuspaikkoja ja kehittämällä ennaltaehkäisevää päihdetyötä. Myös Jäätteenmäen ja Vanhasen hallitusohjelmassa mainitaan tarve nuorten päihdetyön kehittämiseksi ja tuodaan esiin ennaltaehkäisevien toimenpiteiden tarve.

Lasten mielenterveysongelmiin ja niiden ennaltaehkäisyyn kiinnitetään erityistä huomiota ja turvataan riittävän nopea hoitoon pääsy. (...) Lasten ja nuorten alkoholin ja muiden päihteiden käytön vähentämiseksi tarvitaan määrätietoisia toimia ja ennaltaehkäisyä. (Valtioneuvosto 2003)

Jääteenmäen ja Vanhasen hallitusohjelmassa pyritään aikaisempaa enemmän parantamaan lapsiperheiden asemaa ja tukemaan vanhemmuutta. Edellä mainittu on asetettu myös hallituskauden keskeiseksi tehtäväksi. Jääteenmäen ja Vanhasen hallitusohjelmassa pyritään myös vähentämään lapsiperheiden köyhyyttä sekä katkaisemaan syrjäytymisketjuja. Lisäksi koulun merkitys on korostunut ja tunnistettu syrjäytymisen ehkäisyn tärkeänä toimenä. Jääteenmäen ja Vanhasen hallitusohjelmassa tunnistetaan myös päihteiden käytön haitalliset vaikutukset lapsiin ja nuoriin ja julkilausutaan tarve toimiin, jotka vähentävät päihteiden käyttöä.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi lisätään käytännönläheisiä koulutusväyliä kuten oppisopimuskoulutusta (...) Nuorten ja pitkäaikaistyöttömien työpajatoiminta vakinaistetaan siten, että ne edistävät heidän työllistymistään. (Valtioneuvosto 2003)

Jääteenmäen ja Vanhasen hallitusohjelmassa nuorten syrjäytymistä ehkäiseväksi työkaluksi mainitaan työpajatoiminta. Nuorten työpajatoiminnan kautta on saavutettu hyviä tuloksia ja se on lisännyt nuorten välistä vertaistukea, luonut sosiaalisia suhteita ja edistänyt NEET-nuorten työllistymismahdollisuuksia sekä työ- ja koulukuntoisuutta. Työpajatoiminnan piirissä on kuitenkin lisääntyvissä määrin mielenterveysongelmista kärsiviä nuoria. (Vauhkola & Hoikkala 2020, 61;95.) Tämän näkökulman mukaisesti huomiota ja resursseja tulisikin suunnata myös psyykkisen puolen valmennukseen sekä sellaisiin työ- ja koulukokeiluihin, jotka eivät kuormita nuorta liikaa.

Vanhasen toisessa hallitusohjelmassa ja Kataisen hallitusohjelmassa voidaan nähdä joitakin yhtäläisyyksiä nuorten syrjäytymisilmiön käsittelemisen kannalta. Nuorten syrjäytymisestä oli löydettävissä useita mainintoja molempien hallitusohjelmissa ja syrjäytymistä käsiteltiin esimerkiksi hyvinvoinnin, koulutuksen, työllistymisen sekä maahanmuuton saralla. Eräänä yhtäläisyytenä voidaan pitää myös kirjauksia syrjäytymisen ja huono-osaisuuden kasautumisesta. Jääteenmäen/Vanhasen, Kataisen sekä Rinteen/Marinin hallitusohjelmista löytyy mainintoja, joissa tunnistetaan köyhyyden, huono-osaisuuden sekä syrjäytymisen ketjuja. Ylisukupolvinen huono-osaisuus on joissain määrin periytyvää, ja etenkin toimeentulotuen piirissä on perheitä, joilla on ollut asiakkuuksia jo monessa sukupolvessa (Notkola ym. 2013, 198–199). Tunnistetaan, että syrjäytyminen on ylisukupolvista ja luodaan näkemys siitä, että syrjäytymisketjut pitää katkaista. Aikaisemmin myös Kataisen hallitusohjelmassa syrjäytyminen ymmärrettiin periytyvänä tekijänä, jota tulee ehkäistä ja torjua.

(...) Alueellisia työttömyyseroja kavennetaan. Samoin otetaan huomioon moniongelmaisuuksien ja syrjäytymisen kasautumisesta aiheutuvien ongelmien ratkaiseminen. (Valtioneuvosto 2003)

Köyhyys- ja syrjäytymisriski koskettaa ihmisiä entistä laajemmin. Hallitus puuttuu tähän määrätietoisesti. (...) Tavoitteena on huolehtia kaikkien suomalaisten elintason kehityksestä ja tasaisemmasta tulonjaosta. Otetaan huomioon entistä paremmin huono-osaisuuden riskitekijät ja huono-osaisuuden ylisukupolvisuus. (Valtioneuvosto 2019)

Jos tarkastellaan laajemmin eri aikakausia, voidaan nähdä eroja ja kehityskohteita erityisesti Lipposen ensimmäisestä hallitusohjelmasta Sipilän hallitusohjelmaan, sekä Sipilän hallitusohjelmasta Rinteen ja Marinin hallitusohjelmaan. Mittava ero Lipposen ja Vanhasen hallitusohjelmien kesken on nuorten/nuorisoin ”näkyminen” tai juuri sen puute Lipposen hallitusohjelmissa. Nuoriin on kiinnitetty vain vähän huomiota sekä resursseja, ja mainintoja nuorisosta on melko niukasti. Merkittävää on myös huomioida, että kun Lipposen hallitusohjelmissa puhutaan nuorista, heidät määritellään melko paljon suhteessa työttömyyteen. Vanhasen toisessa hallitusohjelmassa puolestaan lapset ja nuoret nähdään tulevaisuuden voimavarana myös terveyden ja hyvinvoinnin politiikkaohjelman näkökulmasta. Lipposen toisesta hallitusohjelmasta siirryttiin Jäätteenmäen ja Vanhasen ensimmäiseen hallitusohjelmaan ja alettiin asemoida nuoria aktiivisiksi yhteiskunnan jäseniksi. Näiden jäsenten oikeuksia oli tuettava ja osallistumista kannustettava. Tästä syystä heihin myös pyritään investoimaan aikaisempaa enemmän. Nuorten syrjäytymisen voidaan nähdä alkavan osittain jo varhaislapsuudessa- ja nuoruudessa.

Hallituskaudella uudistetaan lastensuojelulakia ja vahvistetaan lastensuojelutyötä. Ehkäistään lapsiperheiden köyhyyttä ja ylisukupolvisia syrjäytymisen ketjuja. Varmistetaan lastensuojelun sijaishuollon laadullinen ja määrällinen kehittäminen valtakunnallisesti. (Valtioneuvosto 2003)

Toteutetaan lasten ja nuorten kehittämisohjelma. Nuorisotyön peruspalveluja vahvistetaan. Nuorten osallistumismahdollisuuksia ja kuulemistä edistetään. Kehitetään nuorten työpajatoiminta koko maan kattavaksi. (Valtioneuvosto 2007)

Seuraava suurempi ero on löydettävissä siirryttäessä Kataisen hallitusohjelmasta Sipilän hallitusohjelmaan. Kataisen hallitusohjelmassa nuorten syrjäytymiseen liittyviä mainintoja on kymmeniä, kun taas Sipilän hallitusohjelma näkee nuoret ennemminkin kehityskohteena, ja ratkaisu kehitykselle on digitaalisten oppimisympäristöjen lisääminen ja tehokkuuden kasvattaminen. Rinteen ja Marinin sekä Kataisen hallitusohjelmissa voidaan havaita tiettyjä yhtäläisyyksiä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden käsitysten suhteen. Toisaalta Rinteen ja Marinin hallitusohjelmassa yhdenvertaisuus ja tasa-arvo saavat laaja-alaisempia ulottuvuuksia

Kataisen hallitusohjelmaan verrattuna. Yhdenvertaisuus käsittää Rinteen ja Marinin hallitusohjelmassa niin alueellisen, koulutuksellisen, uskonnollisen, hyvinvointiin liittyvän kuin myös sukupuoltenkin välisen tasa-arvon. Tästä näkökulmasta Rinteen ja Marinin hallitusohjelmassa käsitellään myös nuoria ja syrjäytymistä. Verrattuna Sipilän hallitusohjelmaan voidaan huomata myös tässä kohtaa poikkeus, sillä Sipilän hallitusohjelmassa todetaan yksioikoisesti naisten ja miesten olevan tasa-arvoisia.

Tuloerot ovat kansainvälisesti katsoen pienet. Naiset ja miehet ovat tasa-arvoisia. Lasten hyvinvointi on korkealla tasolla. (Valtioneuvosto 2015)

Nykytilan parantaminen edellyttää arjen turvallisuuden edistämistä, eriarvoisuuden kaventamista sekä toimivaa kansalaisyhteiskuntaa, jossa syrjäytymiseen ja vihapuheeseen puututaan. Lisäksi yhdenvertaista osallistumista yhteiskuntaan sekä pääsyä koulutukseen ja työelämään edistetään tavoitteellisesti. (Valtioneuvosto 2019)

Rinteen ja Marinin hallitusohjelmassa syrjäytyminen sanana tai käsitteenä liitetään harvemmin suoranaisesti nuoriin, ja sen sijaan syrjäytymisestä puhutaan monen eri osa-alueen, kuten työttömyyden, alueellisten erojen sekä koulutuksen saavutettavuuden kautta. Hallitusohjelmassa korostetaan aiempaa enemmän yhdenvertaisuuden näkökulmaa. Rinteen ja Marinin hallitusohjelmasta löytyykin kokonainen luku, joka on otsikoitu seuraavasti: ”3.6 Oikeudenmukainen, yhdenvertainen ja mukaan ottava Suomi”. Luvussa yhdenvertaisuutta käsitellään laaja-alaisesti ja yhdenvertaisuus ulotetaan koskemaan koko väestöä.

Palvelujärjestelmän tavoitteena on edistää ja ylläpitää väestön hyvinvointia, terveyttä, toiminta- ja työkykyä ja sosiaalista turvallisuutta sekä kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja. (...) Vaikka suuri osa suomalaisista voi hyvin, hyvinvointi- ja terveyserot ovat merkittäviä. Usein huono-osaisuus siirtyy paitsi elämänvaiheesta toiseen myös sukupolvelta toiselle. (Valtioneuvosto 2019)

Rinteen ja Marinin hallitusohjelman pyrkimyksenä on selkeästi tunnistaa palvelujärjestelmän epäkohtia, puuttua niihin ja estää huono-osaisuuden periytymistä sukupolvien yli. Eräs suurimmista eroista hallitusohjelmissa tarkasteluvälillä 1995–2020 on löydettävissä Juha Sipilän ja Antti Rinteen/Sanna Marinin hallitusohjelmien kesken. Tavoitteiden asettelu koulutuksen ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyn kannalta on erityisen tarkastelun kohteena. Sipilän hallitusohjelma edeltää Rinteen ja Marinin hallitusohjelmaa, ja tästä syystä olikin mielekästä tarkastella näiden hallitusohjelmien välisiä eroja tai toisaalta niistä löytyviä yhtäläisyyksiä. Sipilän hallitusohjelma painottaa digitalisaation kehittämistä ja digitaalisten oppimisympäristöjen lisäämistä koulutuksessa sekä koulutuksen tehostamista lueteltaessa hallituskauden tavoitteita.

Oppimisympäristöjä on modernisoitu, digitalisaation ja uuden pedagogiikan mahdollisuuksia hyödynnetään oppimisessa. (...) Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten määrä on vähentynyt. Koulutuksen keskeyttäneiden määrä on laskenut. (Valtioneuvosto 2015)

Toisin kuin Vanhasen, Kataisen ja Rinteen/Marinin hallitusohjelmat, Sipilän hallitusohjelma käsittelee nuoria ja heihin liittyviä asioita hyvin kapea-alaisesti. Nuoruutta käsitellään Sipilän hallitusohjelmassa suhteellisen vähän, eikä esimerkiksi ”Terveys ja hyvinvointi”-kappaleessa ole lainkaan mainintaa nuorista tai nuorisosta, vaikka aiemmissa hallitusohjelmissa nuoria on käsitelty terveyden ja hyvinvoinnin kontekstissa. Sipilän hallitusohjelmassa nuoria käsitelläänkin lähinnä Nuorisotakuun kehittämisen, digitalisaation sekä koulutuksen viennin näkökulmasta. Nuorten syrjäytyminen koulutuksen näkökulmasta on esillä siinä, miten Sipilän hallitusohjelmassa leikataan koulutuksesta merkittäviä määrärahoja erityisesti toisen asteen koulutuksesta. Sen sijaan Marinin ja Rinteen hallitusohjelmassa nuoret asemoidaan tulevaisuuden kannalta tärkeiksi tekijöiksi ja yhteiskunnan voimavaraksi.

Rinteen ja Marinin hallitusohjelmaan siirryttäessä on nähtävillä jyrkkä ero ja positiivinen suunnan muutos nuorista puhuttaessa. Rinteen ja Marinin hallitusohjelma on sitoutunut panostamaan nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn ja näkee nuoret tulevaisuuden kannalta tärkeässä roolissa olevana suurena joukkona, jonka hyvinvointiin tulee ehdottomasti panostaa. Rinteen ja Sipilän hallitusohjelmien merkittävimmät eroavaisuudet nuorison hyvinvoinnin kannalta voidaankin havaita koulutuksen, hyvinvoinnin ja yhdenvertaisuuden osalta. Rinteen ja Marinin hallitusohjelmassa korostetaan koulutuksen merkittävyyttä tulevaisuuden kannalta. Yhdenvertaisuuden osalta huomioidaan sukupuolten väliset suuret erot kouluttautumisessa, jotka jatkuvat myös työelämään.

Alueelliset, sosioekonomiset ja sukupuolten väliset erot sekä koulutuksen periytyvyys näkyvät oppimisessa ja kouluttautumisessa entistä vahvemmin. Koulutuksen ja työelämän sukupuolisegregaatio on Suomessa jyrkkä. Myös maahanmuuttajat, maahanmuuttajataustaiset, vammaiset ja toimintarajoitteiset sekä muut haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät jäävät koulutuksessa ja osaamisessa muista väestöryhmistä jälkeen. Tutkimusten mukaan varhaisilla koulutuspanoksilla on merkittävä vaikutus myöhemmälle kouluttautumiselle (...) Lasten ja nuorten jaksamisen ja mielenterveyden ongelmat ovat lisääntyneet huolestuttavasti. (Valtioneuvosto 2019)

Yllä olevassa sitaatissa tuodaan näkyviin myös huoli nuorten mielenterveyden hyvinvoinnista ja yleisestä jaksamisesta, johon tulisi kiinnittää lisähuomiota varhaisemmassa vaiheessa. Sipilän hallitusohjelmassa mainitaan nuorten syrjäytyminen vain kerran, ja maininta liittyy maahanmuuttajataustaisiin nuoriin sekä kouluttamattomiin, kotona oleviin

maahanmuuttajataustaisiin naisiin. Kotouttamista edistäviä toimia heidän osaltaan ei kuitenkaan ole määritelty.

Maahanmuuttajanuorten erityinen syrjäytymisriski tunnustetaan ja kouluttamattomien, kotona olevien naisten kotoutumiseen kiinnitetään erityisesti huomiota. (Valtioneuvosto 2015)

Kontrasti Sipilän ja Rinteen/Marinin hallitusohjelmien välillä on suuri, sillä nuoret ja nuoriso ovat yksi selkeimmin edustetuista ryhmistä ja huomion painopisteissä Rinteen ja Marinin hallitusohjelmassa. Mainintoja nuorista, nuorten hyvinvoinnista ja syrjäytymisestä löytyy lähes jokaisesta Marinin ja Rinteen hallitusohjelman luvusta. Sipilän hallitusohjelmassa puolestaan nuoria käsitellään ainoastaan pitkäaikaistyöttömyyden ja huono-osaisuuden kasautumisen kannalta. Hallitusohjelma asemoi nuoret lähinnä taloudellisena resurssina kilpailukyvyn kautta ja tarkastelee nuoria vain Nuorisotakuun-muodossa.

Maahanmuuttajat vahvistavat Suomen innovaatiokykyä ja osaamista tuomalla oman kulttuurinsa vahvuuksia osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Entistä useampi suomalainen nuori opiskelee ulkomailla ja joudumme kilpailemaan myös heistä. (Valtioneuvosto 2015)

Hallitusohjelmien väliset erot kuvailevat jo tehtyjen päätöksiänsä hyviä puolia, sekä mahdollisia haittoja, kun niitä arvioidaan pidemmällä aikavälillä. Nuoria koskevat päätökset vaikuttavat nuorten elämään isolla tavalla, sillä nuori on pitkäksi aikaa sidottu esimerkiksi oppivelvollisuuteen jo pelkästään lainsäädännön kautta. Onkin tärkeää huomioida, että ympäristöstä tehdään nuorille viihtyisä paikka, jossa ovat huomioituna monet elinympäristön ulottuvuudet. Lopuksi voidaan todeta, että hallitusohjelmien väliltä on löydettävissä eroja, jotka toimivat osoituksena siitä, että hallituksissa istuvilla puolueilla on todellista vaikutusvaltaa yhteiskunnallisista asioista linjaamisen suhteen.

6.5.1 Hallitusohjelmissa esitellyt käytännön toimet

Hallitusohjelmissa esitetyt keinot nuorten syrjäytymisestä sisältävät paljon suuria, pitkän aikavälin tavoitteita, joiden saavuttamiseksi vaaditaan monen eri tahon yhteistyötä. Pidemmän aikavälin linjausten ja keinojen onnistumisen arvioiminen on haasteellista hallitusohjelmien laajojen tavoitteiden vuoksi, sillä ne eivät useinkaan sisällä konkreettisia toimenpide-ehdotuksia tai tarkkoja aikamääreitä päämäärien saavuttamiselle. Edellä mainitun kaltaiset linjaukset sisältävät paljon sellaisia verbejä kuin ”kehittää”, ”selvittää” ja ”tukea”. Hallitusohjelmat ovat lisäksi edustamassa omaa aikaansa ja tietyille aikakaudelle tyypillisiä

piirteitä, kuten talouden korostumista, hyvinvointiyhteiskunnan kehitystä ja nuorten integroitumista yhteiskuntaan.

Syrjäytymiskäsitettä alettiin käyttää enemmän 2000-luvulla, vaikka sitä ei määriteltykään selkeästi hallitusohjelmassa. (Saari & Behm 2017, 147–148.) Lipposen toisessa hallitusohjelmassa syrjäytymistä käsitellään muun muassa maahanmuuttopolitiikan sekä perhepolitiikan näkökulmista, kun Lipposen ensimmäisessä hallituksessa syrjäytymistä tarkasteltiin lähinnä työttömyyden näkökulmasta, ja vielä tarkemmin nuorten työttömyyteen liittyen.

Köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisemisellä haetaan erityisesti ratkaisuja pitkäaikaistyöttömien, mielenterveys- ja päihdeongelmaisten, ylivelkaantuneiden ja heidän perheidensä kasautuviin elämänhallinta- ja toimeentulo-ongelmiin. Tuloverotuksen, sosiaalisten tulonsiirtojen, maksujen ja palvelujen on muodostettava toimiva ja kannustava kokonaisuus. (Valtioneuvosto 1999)

Kokonaiskuvan kannalta Kataisen hallitusohjelmassa nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi esitelty KASTE-ohjelma on ollut merkittävä uudistus. Ohjelma on sosiaali- ja terveysministeriön strateginen ohjausväline, jonka tarkoituksena oli erityisesti varhaisen tuen kohdentaminen, lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluiden uudistaminen sekä sosiaalisen hyvinvoinnin lisääminen. KASTE-ohjelmaa toteutettiin yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Työterveyslaitoksen kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 6.)

Käynnistetään kansallinen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelma (KASTE II) painopisteinä muun muassa syrjäytymisen ehkäisy, omaishoidon tukipalveluiden kehittäminen, yleinen palvelujen kehittäminen, pitkäaikaisasunnottomuuden vähentäminen ja lähisuhdeväkivallan ehkäisy (...) (Valtioneuvosto 2011)

Kaste-ohjelmaan kuuluu monia eri toimialoja ja viranomaisia, mutta se on kehitetty erityisesti lasten, nuorten ja lapsiperheiden tueksi. Vuosina 2012–2015 ohjelmassa keskitytään varhaisen tuen palvelukokonaisuuksien sekä toimintamallien parantamiseen. Eräänä kehityskohteena ovat myös ylisukupolvisten ongelmien katkaiseminen, perhekeskustoiminta sekä lastensuojelu ja nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen. (Notkola ym. 2013, 163–166.) Kataisen hallitusohjelmassa onkin panostettu varhaisen tuen lisäämiseen niin syrjäytymisen, maahanmuuton kuin lapsiperheidenkin osalta. Pyrkimyksenä on myös kehittää työpajatoimintaa, joka tukee nuorten sosiaalisia taitoja sekä osallistaa nuoret ryhmän toimintaan ja liittää nuoren osaksi ryhmää. Kaste- ohjelman lisäksi etsivällä nuorisotyöllä on

nähty olevan paljon positiivisia vaikutuksia niin yhteiskunnallisesti kuin myös yksilötasolla yksittäisen nuoren kannalta. Etsivä nuorisotyö tavoittaa erityisesti 16–20-vuotiaat nuoret ja etsivän nuorisotyön piiriin löytäneiden nuorten määrin onkin jopa tuplaantunut viime vuosikymmenen aikana. Tähän ovat vaikuttaneet myös etsivän nuorisotyön lisääntyneet resurssit ja määrärahat. (Vauhkonen & Hoikkala 2020, 87–88.) Kataisen hallitusohjelmassa on tunnustettu nuorisotyön merkitys ja siinä annettiin painoarvoa etsivälle nuorisotyölle.

Toteutetaan nuorten yhteiskuntatakuu niin, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. (...) Nuorille suunnattua työvoimapoliittista koulutusta ja oppisopimuskoulutusta lisätään. Selvitetään uusia toimia nuorten työelämään kiinnittymisen parantamiseksi yhdistämällä työtä ja koulutusta. (...) Etsivän nuorisotyön toiminta laajennetaan koko maahan ja kehitetään nuorten työpajatoimintaa. (Valtioneuvosto 2011)

Kataisen hallitusohjelman myötä suomalaiseen yhteiskuntaan vakiinnutettiin Nuorisotakuu-ohjelma, jossa tarkoituksena on taata jokaiselle alle 25-vuotiallle koulutuspaikka ja jokaiselle alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle työpaikka (Valtioneuvosto 2022). Nuorisotakuuta voidaan pitää vahvana osoituksena siitä, että suomalainen hyvinvointivaltio panostaa nuoriin ja heidän syrjäytymisensä ehkäisyyn. Toisaalta Nuorisotakuun ongelmana voidaan kuitenkin nähdä sen supistavan syrjäytymisen käsitteen vain kahteen tekijään: koulutuksen tai työelämän ulkopuolelle jäämisen. Aiemmassa tutkimuksessa syrjäytyminen on kuvattu laajempina prosessina. (Kiilakoski 2020, 24–27.)

Alla olevaan taulukkoon on koottu havainnollistamaan nuorten syrjäytymiseen liitettyjä palveluita ja toimia hallitusohjelmista poimittujen toimenpiteiden mukaan. Nämä palvelut ja toimet jaottelin ennalta ehkäiseviä palveluihin, syrjäytymisen ehkäisyä tukeviin palveluihin sekä syrjäytymistä korjaaviin palveluihin. Taulukon vasemmanpuoleisin sarake sisältää jaottelun yksilö-, paikallis-, ja yhteiskuntatasolle sen mukaan, miten laajasti palveluita ja toimia tarjotaan ja mille osalle väestöstä. Yksilötasolla korostuvat tekijät, jotka huomioivat yksilön omia psyykkisiä voimavaroja ja vaikutusmahdollisuuksia. Paikalliselle tasolle on kerätty toimia, jotka voivat olla joko kunnan, koulun tai paikallisten järjestöjen/yritysten organisoimia, mutta joita ei välttämättä tarjota kansallisella tasolla jokaiselle nuorelle. Tällaisia ovat esimerkiksi erilaiset harrastusryhmät ja Ohjaamo-palvelut, sillä niitä ei aina löydy pienimmiltä paikkakunnilta. Myös lainsäädäntö vaikuttaa palveluihin, sillä kuntien tulee tarjota ja järjestää joitakin palveluita lain mukaan yhdenvertaisesti paikkakunnasta riippumatta. Yhteiskunnalliselta tasolta on löydettävissä palveluita, hankkeita ja toimia, jotka

ulottuvat jokaiseen nuoreen ja voivat olla myös velvollisuuksia, kuten toisen asteen koulutusuudistus. Ennalta ehkäiseviin toimiin on laskettu kuuluvaksi sellaiset palvelut, jotka on kehitetty nimenomaan ehkäisemään nuorten syrjäytymistä. Myös etsivä nuorisotyö on osittain ennalta ehkäisevää syrjäytymisen vastaista työtä. Ennalta ehkäisevän nuoristyön vaikuttavuutta on kuitenkin vaikeaa arvioida ja osittain se perustuukin yksilön subjektiivisiin kokemuksiin avun saamisesta. (Vauhkonen & Hoikkala 2020.) Etsivä nuoristyö on kuitenkin luonteeltaan lisäksi korjaava palvelumuoto, sillä sen piirissä on nuoria, jotka ovat jo pudonneet koulutuksen tai työelämän ulkopuolelle. Myös kolmiportainen tuki mainitaan hallitusohjelmissa opetusta parantavana ja syrjäytymistä ehkäisevänä tekijänä. Kolmiportaisen tuen ensimmäinen porras, yleinen tuki, kuuluu jokaiselle oppilaalle, joten se on sijoitettu yhteiskunnalliselle tasolle. Lisäksi osa hankkeista, kuten Ohjaamo-palvelut on sijoitettu useampiin sarakkeisiin, sillä Ohjaamoiden toiminnan voidaan katsoa kuuluvan sekä ennalta ehkäiseväksi, että myös korjaavaksi toimenpiteeksi. On kuitenkin hyvä pohtia myös sitä, että vaikka jotkin palvelut ja toimenpiteet ovat lainsäädännöllisestikin pakotettuja, voi niiden toteutus olla haasteellista ja puutteellista.

Taulukko 3: Nuorten syrjäytymiseen liittyvät palvelut ja toimet

	Nuorten syrjäytymistä ennalta ehkäisevät palvelut ja toimet	Nuorten syrjäytymisen ehkäisemistä tukevat palvelut ja toimet	Nuorten syrjäytymistä korjaavat palvelut ja toimet
Yksilötaso	varhainen puuttuminen: koti, koulu, ammattiapu nuoren oma jaksaminen etsivä nuorisotyö	nuorelle tarjottavat resurssit/ammattiapu: kuraattorit, psykologi, terveydenhoitaja	nuorelle tarjottavat resurssit/ammattiapu: kuraattorit, psykologi, terveydenhoitaja
Paikallinen taso	osallistuminen ja vaikuttaminen, esim. nuorisovaltuustot, tasa-arvosuunnitelmat	kunnan omat palvelut (esim. vertaistukiryhmät, harrastukset, mielenterveyspalvelut)	erilaiset valtakunnalliset palvelut Ohjaamo-palvelut, varhainen puuttuminen (sosiaali- ja terveydenhuolto)
Yhteiskunnallinen taso	erilaiset valtakunnalliset palvelut Ohjaamo-palvelut, etsivä nuorisotyö	lakiuudistukset ja lainsäädäntö (esim. Toisen asteen koulutusuudistus) Kolmiportainen tuki	hankkeet: VARPU, KASTE, ROMPO, Nuorisotakuu, etsivä nuoristyö

6.5.2 Hallitusohjelmien trendit

Hallitusohjelmien kuvastaessa ajalleen ominaisia piirteitä ja tavoitteita on niihin muodostunut tiettyjä trendejä. Trendillä käsitteenä tarkoitetaan kehitysaltoa- tai kaarta, joka kuvailee muutosta jossakin asiassa tai ilmiössä. Trendit voivat vaihdella ja muuttua lyhyelläkin aikavälillä. (Dufva 2018.) Tässä tutkimuksessa trendeillä viitataan sellaisiin kehityskaariin, joihin on kiinnitetty ajan saatossa enemmän huomiota, ja jotka ovat muokkautuneet pysyviksi päämääriksi ja tavoitteiksi hallitusohjelmiin. Hallitusohjelmien myötä ensimmäinen muokkaantunut ja korostunut trendi syrjäytymisen kannalta on nuoruuden korostuminen ja syrjäytymiskäsitteen laajentuminen hallitusohjelmissä lisääntyvissä määrin. Poikkeuksen tekee Sipilän hallitusohjelma, josta ei löydy montaa mainintaa nuorista tai syrjäytymisestä.

Toisena trendinä tässä tutkimuksessa on tunnistettu huomion kiinnittäminen koulutuksen nivelvaiheisiin ja moniammatillisen yhteistyön tarpeen lisääntymiseen. Hallitusohjelmissä voidaankin ajallisen janan mukaisesti nähdä moniammatillisen ja monitahoisen yhteistyön lisääntymistä. Moniammatillisen yhteistyön lisääminen ja edistäminen on oppilaan kannalta tarpeellista ja lisää tietoisuutta yksilön hyvinvoinnista tai sen puutteellisuudesta. On myös tutkittu, että kunnissa, joissa nuorten syrjäytymisen ehkäisy on onnistunut, on toteutettu monipuolisesti varhaisen tuen palveluita lapsiperheille ja nuorille, järjestetty työpajatoimintaa sekä panostettu toisen asteen koulutuksen siirtymävaiheisiin. Lisäksi on todettu, että nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä tärkein tekijä ovat moniammatilliset palveluverkostot ja yhteistyömallit, eivätkä niinkään yksittäiset palvelut. (Leskelä ym. 2022, 73–75; 78.)

Moniammatillisuuden vahvistamisen tarve nähdäänkin hallitusohjelmissä erityisesti koulutuksen nivelvaiheiden kautta, nuorten siirtyessä esimerkiksi ala-asteelta yläasteelle sekä peruskoulusta toiseen asteen koulutukseen (ammattikoulu tai lukio). Rinteen ja Marinin hallitus halusi minimoida peruskoulun varaan jäävien nuorten määrän. Tästä näkökulmasta hallituksen yhdeksi kärkitavoitteeksi muodostuikin nuorten syrjäytymisen vähentäminen nivelvaiheissa ja sitä myötä toteutettiin toisen asteen koulutusuudistus.

Varmistetaan, että jokainen peruskoulun päättävä suorittaa toisen asteen koulutuksen (...) Korotetaan oppivelvollisuusikä 18 ikävuoteen. (...) Osana oppivelvollisuutta kehitetään toisen asteen valmistavia koulutuksia ja nivelvaiheen ohjausta helpottamaan siirtymistä toisen asteen koulutukseen (...). (Valtioneuvosto 2019)

Suuremmassa mittakaavassa nuorten syrjäytyminen saatettiin nähdä aikaisemmissa hallitusohjelmissä (esimerkiksi Lipponen 1995) vain koulutuksen tai työllistymisen

näkökulmasta. On huomioitava, että mitä laaja-alaisemmin nuoret otetaan osaksi yhteiskuntaa, sitä enemmän korostuu eri tahojen vaikutus ja vastuu heidän hyvinvoinnistaan. Eri ministeriöitä veloitetaan entistä enemmän osallistumaan nuorten hyvinvoinnin lisäämiseen ja syrjäytymisen torjumiseen. Tästä on esimerkkinä nuorien linkittäminen eri aihealueisiin hallitusohjelmissa aikaisempaa enemmän. Nuorten asioita käsitellään muun muassa sisä- ja ulkopolitiikan, asumis- ja aluepolitiikan sekä turvallisuuspolitiikan osa-alueilla. Tätä kautta painottuu monitahoinen yhteistyö, jolloin samaa tavoitetta ajavat eri hallinnolliset toimialat. Alla on sitaatti Kataisen hallitusohjelmasta, jossa korostuu hallinnonalojen välisen yhteistyön merkitys.

Nuorisotyön keskeisiä lähtökohtia ovat yhteisöllisyys, yhdenvertaisuus, keskinäinen kunnioitus ja tasa-arvo sekä paikallinen, alueellinen ja maailmanlaajuinen yhteisvastuu. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmalla vahvistetaan hallinnonalojen välistä yhteistyötä ja työnjakoa. Tiedolla johtamista vahvistetaan kehittämällä lasten hyvinvoinnin kansallisia indikaattoreita. (Valtioneuvosto 2011)

Hyvä esimerkki monialaisesta yhteistyöstä ovat Ohjaamo-palvelut, jotka toteuttavat Nuorisotakuun tavoitteita ohjatessaan ja neuvoessaan nuoria työpaikkojen ja koulutuksen suhteen. Ohjaamo-palveluiden toiminnassa yhdistyvät sosiaali- ja terveystieteiden, työ- ja elinkeinoministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä elinkeino- liikenne ja ympäristökeskuksen toiminta. (Ohjaamo 2021.) Rinteen ja Marinin hallitusohjelmassa mainitaan myös nuorisopolitiikan koordinoinnin ja yhteistyön parantamisen tarve, jota hallitus yrittää edistää perustamalla uuden ministerityöryhmän.

Nuorisopolitiikan koordinaatiota parannetaan ja perustetaan lapsi- ja nuorisopoliittinen ministerityöryhmä sekä parannetaan nuorisopolitiikan yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Varmistetaan nuorten palveluiden vaikuttavuus, mittarit, arviointi ja tutkimus. Kannustetaan lapsi- ja nuorisolähtöiseen budjetointiin. (Valtioneuvosto 2019)

Monialaisen yhteistyön ja moniammatillisuuden trendi on löydettävissä myös Sipilän hallitusohjelmasta, jossa tarkoituksena on lisätä eri sektoreiden välistä yhteistyötä toiminnan tehostamiseksi ja nuorten palveluiden käytön helpottamiseksi. Moniammatillisen yhteistyön näkökulmasta katsottuna Gretscher & Myllyniemi (2020) tuovat tutkimustuloksissaan esiin havainnon siitä, etteivät elämäänsä tyytymättömät nuoret useinkaan ole kokeneet saaneensa apua ongelmiinsa. Pohdittaessa ratkaisuja tulevaisuudessa nuorisopoliittisiin toimenpiteisiin olisikin olennaista kiinnittää huomiota pidemmän aikavälin vaikutuksiin ja nuoren kokemaan

elämään tyytyväisten, eikä niinkään yhden koulutus/työjakson onnistumiseen. (Gretschel & Myllyniemi 2020, 42.)

Syvennetään julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välistä yhteistyötä nuorten tukemisessa. Tuetaan nuorten elämänhallintaa ja työllistämistä vahvistamalla sosiaali- ja terveystalvueluita osana nuorisotakuuta. Kerätään parhaat käytänteet kunnista ja laajennetaan toimivat mallit valtakunnalliseksi. (Valtioneuvosto 2015)

Nuorten syrjäytymisen näkökulmasta kolmantena trendinä hallitusohjelmissa on koulutuksen ja opetuksen laadun kehittämisen lisääntyminen. Syrjäytymisilmiön kannalta huomionarvoista hallitusohjelmissa ovat olleet linjaukset koulutuksen ja ohjauksen resurssien lisäämisestä sekä erilaisten tuen tarpeen muotojen tunnistamisesta. Oppilaiden tuen tarpeet vaihtelevat ja osa niistä liittyy sosiaalisiin haasteisiin, jolloin oppilas voi hyötyä esimerkiksi omaan oppimiseensa liittyvistä keskusteluista, omien tuen tarpeiden huomioon ottamisesta tai muusta tuesta. Tuen tarpeet voivat ilmetä myös liian suurten tai vastaavasti liian pienten ryhmäkokojen kautta. (Sinkkola, Koskela, Moisio & Suolanen 2018.) Kolmiportaisen tuen mallin lisääntyvä käyttö on nuorten kannalta tärkeä tukimuoto.

Vahvistetaan oppilas- ja opiskelijahuollon palveluja kaikilla koulutusasteilla, jotta lapset ja nuoret saavat tarvitsemaansa tukea. Säädetään sitovista mitoituksista toisen asteen opiskeluhoollon palveluihin. Kehitetään varhaiskasvatukseen kolmiportaisen tuen malli ja vahvistetaan kolmiportaista tukea peruskoulussa lisäämällä resursseja samanaikaisopetukseen, erityisopetukseen ja oppilaanohjaukseen. (Valtioneuvosto 2019)

Neljäntenä trendinä hallitusohjelmissa on maahanmuuttoon liittyvien syrjäytymisriskien tunnistaminen ja korostuminen lisääntyvissä määrin. Tämä trendi on merkityksellinen, sillä hallitusohjelmat, jotka käsittelevät maahanmuuttoa tunnistavat riskejä eri väestöryhmien kesken. Lisäksi huomionarvoista on se, miten on nähtävissä poikkeus Sipilän hallitusohjelmassa; maahanmuuttoon liittyvä syrjäytymisriski tunnistetaan maahanmuuttajataustaisten nuorten osalta, mutta hallitusohjelma ei muutoin mainitse maahanmuuttajataustaisia nuoria tai heidän hyvinvointiinsa tai terveyteen liittyviä tekijöitä. Sipilän hallitusohjelmassa ei myöskään tehdä linjauksia toimenpiteistä heidän hyvinvointiinsa liittyen. Sipilän hallitusohjelmaa puolestaan edelsivät sekä Jyrki Kataisen että Alexander Stubbin hallitusohjelmat, joissa maahanmuuttajataustaisiin nuoriin liittyvät syrjäytymisriskit oli huomioitu kattavasti.

Hallitus pyrkii maahanmuuttajien työllisyysasteen nostamiseen, vaikuttavampaan kotouttamispolitiikkaan, turvapaikkahakemusten nopeampaan käsittelyyn ja tehokkaaseen syrjinnän torjuntaan. Vahvistetaan kaikin keinoin maahanmuuttajien

kiinnittymistä suomalaiseen työelämään. (...) Erityistä huomiota kiinnitetään niihin ryhmiin, joiden työllisyysasteet ovat matalat. Maahanmuuttajien tietoisuutta suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta ja perusoikeuksista vahvistetaan kotoutumiskoulutuksessa. Varmistetaan nuorten maahanmuuttajien koulutuksen ja tukitoimenpiteiden saatavuus. (Valtioneuvosto 2011)

Viidentenä trendinä hallitusohjelmissa voidaan havaita lapsiperheiden ja nuorten tuen tarpeen havaitseminen sekä pyrkimys varhaiseen puuttumiseen ja ennalta ehkäisyyn. Varhaisella puuttumisella tarkoitetaan kykyä havaita epäkohtia jo lapsiperheiden ja nuorten kohdalla ja puuttua niihin heti ongelmien ilmetessä. Epäkohtia ja tuen tarpeita voivat olla esimerkiksi rikollinen käyttäytyminen, sosiaaliset ongelmat, koulunkäynnin haasteet tai putoaminen sekä koulutuksen että työmarkkinoiden ulkopuolelle. Vanhasen toisessa hallitusohjelmassa mainitaankin, että puutteet ovat havaittavissa jo hyvin varhaisessa vaiheessa. On kuitenkin ratkaistava, miten tuen tarpeeseen reagoidaan ja missä vaiheessa. Rinteen ja Marinin hallitusohjelmassa puolestaan todetaan varhaiseen puuttumiseen liittyen, että syrjäytymisen indikaattoreita on kehitettävä, jotta erityisesti varhainen puuttuminen onnistuisi.

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman tavoitteena on ehkäistä sekä vähentää pahoinvointia ja syrjäytymistä. Useimmat kasvun ja kehityksen riskitekijät ovat havaittavissa jo varhaislapsuudessa. Lasten ja nuorten terveeseen ja turvalliseen kehitykseen sekä perheiden hyvinvointiin suunnataan voimavaroja eri sektoreilla. Terveydelle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille luodaan pohja jo lapsuus- ja nuoruusiässä. (Valtioneuvosto 2007)

Syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden avunsaantia tehostetaan viranomaisten välistä palveluun ohjaamista kehittämällä. Syrjäytymisriskin tunnistamista kehitetään ja mahdollistetaan varhaisen puuttumisen malli, kun useampi syrjäytymisindikaattori täyttyy. (Valtioneuvosto 2019)

Rinteen ja Marinin hallitusohjelmassa puhutaan lisäksi oikeusvaltiosta ja sen toteutumisesta. Oikeusvaltion näkökulmaan liittyen jokaisen oikeusvaltion jäsenen oikeuksiin kuuluvat turvallisuus, osallistumisen periaate, luottamus yhteiskuntaan ja universaalit ihmisoikeudet. Alla oleva sitaatti painottaa keskeisimpiä oikeusvaltion uhkia listaten yhdeksi niistä syrjäytymisen. Sitaatissa otetaan lisäksi kantaa jo seuraavan hallituskauden haasteisiin, jotka ovat vielä murroksessa.

Tulevan hallituskauden keskeisiä haasteita oikeusvaltion näkökulmasta ovat muuttunut turvallisuustilanne ja uhkien monipuolistuminen, eriarvoisuuden kasvu ja syrjäytymisen lisääntyminen, oikeuksien yhdenvertaisen toteutumisen ongelmat, turvallisuuden tunteen ylläpitäminen, luottamus yhteiskuntaan yleensä ja hyvät väestösuhteet sekä turvallisuusviranomaisten toimintakyky. (Valtioneuvosto 2019)

Oikeusvaltio voidaan ymmärtää varhaisen tuen trendiin liittyväksi, sillä sen avulla pyritään laajentamaan oikeudet ja velvollisuudet kuuluvaksi jokaiselle kansalaiselle.

Hallitusohjelmissa kansalaisten turvallisuus on korostunut jo aiemmin ja se liittyy myös näkökulmaan kansalaisyhteiskunnasta ja sosiaalisesta ulottuvuudesta. Aiemmin kansalaisyhteiskunnasta puhuttiin laajemmin Jätteenmäen ja Vanhasen hallitusohjelmassa, josta löytyy lisäksi kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma. Hallitusohjelmista löytyvät trendit paikallistavat ja ajallistavat hallitusohjelmissa tehtyjä päätöksiä, jotka vaikuttavat ratkaisevasti nuorten hyvinvointiin.

7 Pohdinta

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimuksen keskeisimpiä tutkimustuloksia yhteenvedon avulla, sekä tarkastellaan tuloksia suhteessa viitekehukseen. Luvussa esitellään myös tutkimuksen luotettavuutta kuvaavia tekijöitä. Lopuksi tarkastellaan tutkimuksen jatkotutkimusaiheita.

7.1 Tulosten tarkastelu ja yhteenveto

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena oli selventää ja kuvailla hallitusohjelmissa esiintyviä linjauksia nuorten syrjäytymisestä. Tutkimuksen kautta haluttiin myös havainnollistaa, millaisia käsityksiä ja näkökulmia nuorten syrjäytymisilmiöstä on muovautunut eri hallitusohjelmien myötä. Tutkimuksien tuloksia kuvaamaan muodostettiin tulosluvuissa seuraavia näkökulmia: syrjäytyminen työllistymisen ja työttömyyden näkökulmasta, syrjäytyminen koulutuksellisesta näkökulmasta, syrjäytyminen sosiaalisesta näkökulmasta sekä syrjäytyminen kansantaloudellisesta näkökulmasta. Näkökulmien lisäksi toisena alakysymyksenä oli ”Minkälaisia hallituspoliittisia linjauksia nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi hallitusohjelmissa on tehty (1995–2020)?”.

Tutkimuskysymykset yhdistyvät toisiinsa, sillä näkökulmia ja keinoja syrjäytymiseen liittyen ei voida täysin erottaa toisistaan, minkä vuoksi tutkimuskysymyksiä tarkastellaan toisiinsa yhdistettyinä. Nuorten syrjäytymisilmiötä kuvaavat näkökulmat luovat käsityksen siitä, miten hallitusohjelmissa nuorten syrjäytymistä on kuvailtu ja minkälaisiin tekijöihin syrjäytyminen on liitetty.

Kun syrjäytymistä käsitellään työllistymisen tai työttömyyden näkökulmasta, haetaan ratkaisuja työmarkkinoille kiinnittymiseen sekä erilaisiin työkokeiluihin kannustamiseen. Työllistymiseen ja koulutukselliseen näkökulmaan liittyen puhutaan paljon etsivästä nuorisotyöstä. Etsivällä nuorisotyöllä on saavutettu viimeisen vuosikymmenen aikana paljon etuja nuorten koulutukseen ja työnhakuun liittyen. Etsivän nuorisotyön tavoitteiden toteutumista tai onnistumista ei voida kuitenkaan mitata vain sillä, siirtyykö nuori koulutuksen tai työelämän piiriin. Parempi onnistumisen indikaattori sen sijaan on nuoren oman kokemuksen kuuntelu ja nuoren näkemys siitä, että hän on saanut apua ja kykenee osallistumaan hänelle mieluisaan ja sopivaan toimintaan. (Vauhkonen & Hoikkala 2020, 88–92.) Etsivä nuorisotyö voidaan liittää tulosluvussa esiteltyyn työttömyyden näkökulmaan syrjäytymisilmiötä tarkasteltaessa. Hallitusohjelmien kautta nuorten syrjäytymistä kuvailtiin työllistymisen tai työttömyyden osalta lähes jokaisen hallituksen toimesta. Merkittävimpiä

työttömyyttä lisääviä tekijöitä olivat työmarkkinoille osallistumisen esteet (kuten matala koulutustaso) sekä mahdolliset päihde- ja mielenterveysongelmat, joihin nuoret eivät olleet saaneet (riittävää) apua ja ohjausta. Leskelä ym. (2022) tuovatkin esiin lisäksi palveluiden piiriin hakeutumisen kuormittavuuden nuorten näkökulmasta, sillä siiloutuneet ja epäselvät järjestelmät aiheuttavat sen, että niiden saavuttaminen voi olla nuorelle työläs prosessi. Toinen merkittävä haaste piilee lisäksi siinä, että mielenterveyden ammattilaiset katsovat nuoren ongelmien usein johtuvan päihteiden käytöstä, kun taas päihdetyötä tekevät ammattilaiset näkevät päihteiden käytön olevan seurausta nuoren mielenterveydellisistä ongelmista ja haasteista. (Leskelä ym. 2022, 32–34.) Edellä mainittuja haasteita käsitellään hallitusohjelmissa, mutta melko suppeasti ja epämääräisesti, sillä linjauksissa nostetaan esiin usein tarve ohjata nuoria ”oikeiden” palveluiden pariin.

Koulutuksellisen näkökulman mukaisesti nuorten syrjäytyminen sai linjauksia, jotka painottivat koulutuksen ja opetuksen laatua sekä opetuslalla annettavaa ohjausta ja neuvontaa. Oppilaanohjaus ja oppilashuolto ovatkin korostuneet syrjäytymisen vastaisessa työssä, ja ne pyrkivät tukemaan ja motivoimaan nuorta oikeaan suuntaan (Notkola ym. 2013, 77). Koulutukseen liitettyä syrjäytymisen ehkäisemisen vastaisessa työssä olennaisista olivat koulutukseen kiinnitetyt resurssit, jotka näkyvät konkreettisesti esimerkiksi opetushenkilöstön määrässä ja koulun tuki- ja neuvontapalveluissa. Lisäksi koulutuksellisessa näkökulmassa painottuivat jokaisen lapsen ja nuoren yhdenvertaiset opiskelu- ja osallistumismahdollisuudet.

Osallistumista ja yhdenvertaisuutta korosti lisäksi sosiaalinen näkökulma. Tähän liittyivät kirjaukset nuorten osallisuuden vahvistamisesta ja heidän asemansa parantamisesta. Sosiaalinen näkökulma rakentuikin nuorten eriarvoisuuden vähentämiselle, laajan osallistumisen lisäämiselle sekä kansalaisyhteiskuntaan kiinnittymiselle. Sosiaalista näkemystä kuvailivat hallitusohjelmissa verbit ”osallistaa”, ”liittää” ja ”edistää”, jotka yhdistyivät niin koulunkäyntiin, työllisyyteen, erilaisiin hankkeisiin osallistumiseen kuin myös aidon yhteenkuuluvuuden kasvattamiseen. Kun syrjäytyminen ymmärretään lähtöisin sosiaalisesta näkökulmasta, haetaan myös ratkaisuja sosiaalisten keinojen avulla. Tällöin ratkaisuissa korostuvat nuorten osallisuuden lisääminen, eri väestöryhmien tukeminen ja integroiminen sekä erilaiset maininnat kansalaisyhteiskunnasta ja kaikkien sen jäsenten yhdenvertaisista mahdollisuuksista. Kansantaloudellinen näkökulma huomioi puolestaan näkemystä siitä, miten syrjäytyminen tuottaa yhteiskunnalle taloudellisia kustannuksia. Esimerkiksi viranomaistyö sekä erilaisten mielenterveyspalvelut ja sairaalakulut kuormittavat yhteiskuntaa taloudellisesti.

Viitekehystä mukailleen nuoret edustavat hyvin monenkirjavaa joukkoa, joiden tarpeet eriävät paljon toisistaan, eikä nuorten syrjäytymiselle voida asettaa yksiselitteisiä rajaehjoja, kuten työmarkkinoiden tai koulutuksen ulkopuolelle jääminen. Kysymys siitä, onko syrjäytyminen hallitusohjelmissa muodostunut rakenteelliseksi vai yksilöstä lähtöisin olevaksi ilmiöksi on melko haasteellinen. Syrjäytymistä ei voida tarkastella ilman ajallista ja paikallista kontekstia. Kuten viitekehyksessä mainittiin, tulisi nuorten syrjäytymistä tarkastella enemminkin rakenteiden ja yhteiskunnan normien kautta. Järvinen (2020) tuokin esiin näkemyksen siitä, että syrjäytymisen ymmärtäminen yhteiskunnallisena prosessina edellyttää rakenteellisen eriarvoisuuden tunnistamista ja toimia sen vähentämiseksi (Järvinen 2020). Mikäli syrjäytyminen nähdään yksilöstä lähtöisin olevana haasteena, ei ”hoideta” enää alkuperäistä syytä syrjäytymiselle (yhteiskunnan rakenteet), vaan pyritään lievittämään oireita erilaisten palveluiden ja hankkeiden muodossa (esim. Nuorisotakuu, työkokeilut, sosiaali- ja terveydenhuolto).

Eri hallitusohjelmissa asemoidaan nuoret eri tavoin yhteiskunnan osalta. Hallitusohjelmat, joissa nuoret nähdään yhteiskunnan osalta lähinnä työttömyysastetta nostavana väestöryhmänä, asettavat heidät usein rooliin, jossa yhteiskunta sanelee ehtoja ja puitteita nuorten itsensä ulkopuolelta. Hallitusohjelmat, joissa nuoret sen sijaan mielletään yhteiskunnan resursseiksi ovat puolestaan niitä ohjelmia, joissa nuoriin budjetoidaan, heidän kouluttautumistaan edistetään ja hyvinvointiin panostetaan. Marinin ja Rinteen hallitusohjelma edustaa jälkimmäisenä kuvailtua. Erityisesti Marinin ja Rinteen hallitusohjelmassa korostuu sosiaalinen näkökulma syrjäytymisilmiötä tarkasteltaessa. Nuorten syrjäytymiseksi on esitetty hallitusohjelmissa keinoja vaihtelevalla menestyksellä ja merkityksellistä on huomioida hallitusohjelmissa tehtyjen ratkaisuiden pitkän aikavälin ilmentymä. Sipilän hallitusohjelman mukanaan tuoma tehokkuusnäkökulma, koulutuksesta leikkaaminen sekä todistusvalinnan muutokset eivät nuorten näkökulmasta ole tasa-arvoisia tai edistä heidän hyvinvointiaan.

Ajallisen tarkastelun myötä maahanmuuttajien ja muiden vähemmistöjen kohdalla voidaan huomata kehitystä sekä väestömäärässä, että vähemmistöjen yhteiskunnallisessa asemassa. Maahanmuuttajien määrä Suomessa on kasvanut 1990-luvulta lähtien, joten on ollut tärkeää pohtia ja kehittää erilaisia keinoja heidän integroimisekseen suomalaisessa yhteiskunnassa. Lisäksi erilaiset koulutuspoliittiset linjaukset ja nuorten hyvinvoinnin huomioiminen hallitusohjelmissa ovat seurausta esimerkiksi tilastoista, nuorten koetusta hyvinvoinnista ja tukipalvelujen (esim. sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut) käyttömäärästä.

Tarkasteltaessa tulosluvussa esiteltyjä hallitusohjelmien trendejä voidaan todeta, että varsinkin ajallisella kontekstilla on suuri merkitys hallitusohjelmien tavoitteiden rakentumisen kannalta. Yksikään hallitusohjelma ei synny tyhjiössä, jossa yhteiskunnan rakenteilla ja aikaisemmilla toimintamalleilla ei olisi merkitystä. Uudetkin hallitukset ovat joissain määrin polkuriippuvuuksien haasteen edessä, sillä edelliset valinnat ja päätökset asettavat paljon reunaehtoja ja velvollisuuksia hallituksen toiminnalle. Esimerkiksi aiemmat taloudelliset, poliittiset, historialliset ja kansainväliset tapahtumat ja ilmiöt ovat vaikuttamassa uuden hallituksen asettamiin tavoitteisiin, linjauksiin ja hallitusohjelmaan. (Wiberg 2009, 91.) Mikään hallitus ei kykene tyhjentävästi kartoittamaan kaikkia reunaehtoja toimintaansa aloittaessaan. Hallitusohjelmien laadinnan osalta puolestaan merkittävää on se, mitä puolueita hallituksessa istuu. Kuten taulukosta 2 (s.32) on nähtävillä, puhutaan syrjäytymisestä sekä määrällisesti että laadullisesti eri aikakausina ja eri hallitusten kesken eri tavoin.

Hallitusohjelmista löydetty moniammatillisuuden ja monitahoisen yhteistyön trendi oli kauaskantoinen ja monen eri osa-alueen kohdalla mainittu trendi. Monitahoista ja monialaista yhteistyötä korostettiin niin opetuksessa, työllistymisessä kuin nuorten osallisuuden lisäämisenkin saralla. Monialaisen ja eri hallinnonaloja yhdistävän yhteistyön avulla voidaan saavuttaa parempia tuloksia nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä lisätä syrjäytymisen arvioinnin luotettavuutta. Trendien analysoinnin suhteen hallitusohjelmien ajallisen tarkastelun perspektiivistä korostuivat tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden käsitteet. Yhdenvertaisuuden haasteena on (ja tulee olemaan jatkossakin) suurien ja pienten kuntien väliset erot. Hyvin menestyneissä kunnissa varhaisen tuen malleja on enemmän ja lasten ja nuorten palvelut ovat kehittyneempiä kuin pienissä kunnissa. Lisäksi moniammatillisen yhteistyön jatkuvuus kohtaa haasteita soteuudistuksen myötä, kun tiimien henkilöstöä siirryy hyvinvointialueiden käyttöön. (Leskelä ym. 2022, 61,78.) Hallitusohjelmissa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden käsitteiden määrä on kasvanut vuosikymmeneltä toiselle (lukuun ottamatta Sipilän hallitusohjelmaa), ja niiden käyttö on monipuolistunut. Yhdenvertaisuus kattaa sukupuolisen välisen tasa-arvon lisäksi myös koulutuksellisen, alueellisen ja sosiaalisen yhdenvertaisuuden ja mahdollisuuden osallistua. Nykyinen lainsäädäntö velvoittaa myös tekemään tasa-arvosuunnitelman jokaisella koulutusasteella, mikä saattaa omalta osaltaan lisätä vähemmistöjen osallisuutta sekä muokata ilmapiiriä turvallisempaan ja sosiaalisempaan suuntaan. On myös tutkittu, että nuorilla, joilla huono-osaisuus kasautuu, on suurempi riski kuolleisuuteen. Tutkimuksessa huono-osaisuutta mitattiin sosiaalisten suhteiden, koulutuksen, elämäntyylin ja sosioekonomisen aseman ulottuvuuksilla. Merkittävää tutkimustulosten osalta

tässä oli se, että jo yhdenkin huono-osaisuustekijän nähtiin altistavan herkemmin myös muille huono-osaisuustekijöille. (Berg ym., 2011.)

7.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkijan rooli on tutkimuksen tekemisen ja erityisesti analyysin kannalta huomattava. Aineiston ja osallistujien mukanaan tuoma merkitys rakentuu tutkijan tulkinnallisten linssien läpi. Laadullisen analyysin kannalta tutkija voidaankin nähdä tutkimuksen tärkeimmäksi työkaluksi, sillä tutkija itse tekee valinnat aineiston, analyysin ja havaintojen kohdalla. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 21). Yksilön tekemät havainnot eivät koskaan ole täysin objektiivisiä, vaan ne ovat sidoksissa esimerkiksi tutkijan sukupuoleen, kulttuuriin, henkilökohtaiseen historiaan, sosiaaliseen luokkaan, etnisyyteen, luonteenpiirteisiin ja uskomuksiin nähden. Tutkimusta tehtäessä tutkijan onkin tärkeää varmistaa, että ”linssit”, joiden läpi tutkittavia ja heidän näkemyksiään tarkastellaan, ovat mahdollisimman kirikkaat, jotta hän voi keskittyä tutkittavien ”ääniin”. Data-analyysi prosessissa dataa eli aineistoa jaetaan ja järjestellään olennaisesti merkityksellisiin kategorioihin; tämä tehdään siksi, että voitaisiin todella ja täysin ymmärtää osallistujien ajatuksia/kokemuksia tai vastaavasti aineiston mukanaan tuomia merkityksiä ja sisältöä. (Lincoln 2009.)

Tämän tutkimuksen kohdalla ei ollut varsinaisesti erityisiä yksittäisiä tutkittavia, vaan tutkimus tarkasteli laaja-alaisia dokumentteja, joten tutkimuksen tekemisessä piti keskittyä moneen eri osa-alueeseen. Laaja-alaisuuden myötä huomiota tuli kiinnittää myös raportoinnin etenemiseen, ja siihen liittyen Tuomi ja Sarajärvi (2018, 149) määrittelevätkin sisäisen johdonmukaisuuden yhdeksi laadullisen tutkimuksen tärkeimmistä arviointikriteereistä. Luotettavuuden näkökulmasta käsin voidaan pohtia myös tutkimuksen analyysivaiheen toteutusta. Laadullisessa tutkimuksessa analyysivaiheen luotettavuutta on haasteellisempaa arvioida määrälliseen tutkimukseen verrattuna ja usein voikin jäädä lukijan omalle vastuulle kysymys siitä, hyväksyykö hän tutkijan esiin tuoman ”totuuden”. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on myös syytä huomioida, että tutkija itse on tutkimuksen keskeisin luotettavuuden kriteeri, sillä tutkijan vastuulla ovat päättely ja tulosten muodostaminen. (Eskola & Suoranta 2014, 2011.) Tutkimuksessa toteutettu systemaattinen analyysi on omalta osaltaan osoittamassa luotettavuutta. Tutkimuksen laadun arvioinnin kriteerejä voidaan hahmottaa myös tutkimuksen lähtökohtien, tutkimuksen eri osien ja yhteensopivuuden sekä aineiston laadun avulla. Tutkimuksen lähtökohtia ja tutkimuksen eri osien yhteensopivuutta voidaan arvioida siitä näkökulmasta, ovatko tutkimuksen lähtökohdat perusteltuja, onko

tutkimusaihe identifioitu selkeästi, onko tutkimus kontekstoitu aikaisempaan tutkimukseen ja tuottaako tutkimuskokonaisuus aikomaansa tietoa. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne ja Paavilainen 2013, 140–142.) Tässä gradussa tutkimuksen lähtökohtia selvitettiin kattavasti viitekehyksessä ja kontekstoitii ja rajattiin se koskemaan suomalaisten nuorten syrjäytymisilmiötä. Tutkimuksessa huomioitiin ilmiön monipuolisuus ja sen haasteellinen määrittelyminen. Tutkimuskokonaisuuden osalta ei ollut ennakkotietoa siitä, millaisia tuloksia tutkimuksen avulla saadaan, sillä analyysi tehtiin aineistolähtöisesti. Tulokset kuitenkin täydensivät viitekehyksessä esiin tuotua teoriatietoa nuorten tilanteesta ja selkeyttivät näkemystä syrjäytymisen haitoista ja vaikutuksista yhteiskuntaan. Tutkimusta voidaan arvioida lisäksi aineiston laadun kautta, jolloin tarkastellaan aineiston suhdetta tutkittavaan ilmiöön ja pohditaan aineistoa tutkimusongelman ja tavoiteltavan tiedon näkökulmasta (Ronkainen ym. 2013, 141). Tässä tutkimuksessa aineisto oli valittu juuri tutkimusintresseistä käsin ja nuorten syrjäytymisilmiötä pyrittiin käsittelemään laajasti eri aikakausina, minkä vuoksi valittiin hallitusohjelmat tutkimusaineistoksi.

Lähteet voivat myös osaltaan olla kuvastamassa tutkimuksen luotettavuutta ja tämän tutkimuksen tekemisessä pyrittiin luomaan mahdollisimman kattava kuva nuorten syrjäytymisestä käyttämällä suomenkielisten lähteiden lisäksi myös kansainvälisiä lähteitä erityisesti viitekehyksessä. Käytetyt ja valitut lähteet ovat myös osoitus siitä, mitä asioita tutkija on halunnut tuoda esiin esimerkiksi aikaisemmasta tutkimuksesta ja sen vaikutuksesta nykyiseen tutkimukseen. Toisaalta myös aineiston valinta on osoitus siitä, minkälaista tutkimusmateriaalia tutkija on kokenut tarpeelliseksi tuoda esiin tutkittavan ilmiön osalta.

7.3 Jatkotutkimusaiheet

Jatkotutkimusaiheina tutkimustulosten valossa voisikin mainita erityisesti nuorten pitkittäistutkimuksen, jota on aikaisemminkin tehty ja jota olisi suotavaa jatkaa. Viranomaiset kaipaavatkin lisää tietoa, jossa on hyödynnetty nuorten pitkittäistutkimusta sekä arviointi- ja seurantatietoa. Myös kolmannen sektorin tarjoamista nuorten palveluista ja niiden taloudellisista vaikutuksista kaivataan enemmän informaatiota. (Notkola ym. 2013, 78–79.) Tässä tutkimuksessa koronaviruksen mukanaan tuomia monia haittatekijöitä ei ole huomioitu, mutta jatkossa olisi tarpeen selvittää tarkemmin koronapandemian ja sen mukanaan tuomat haasteet nuorten syrjäytymiseen liittyen. Koronapandemian vaikutukset voivat olla kauaskantoisiakin, sillä niiden myötä harrastukset, vapaa-aika ja koulunkäynti saivat uudenlaisia muotoja tai jäivät kokonaan toteuttamatta. Pitkittäistutkimus tästä aiheesta voisi

olla hyödyllistä, sillä oireilu saattaa näkyä vasta pidemmän ajanjakson myötä. On myös todettava, että korona on näkynyt hallituksen toiminnassa, mutta ei ole osa hallitusohjelmaa. Sanna Marinin hallituksen oli kuitenkin tehtävä toimenpiteitä koronapandemiaan liittyen ja nämä toimenpiteet voivat olla kauaskantoisia. Koronapandemialla onkin ollut vaikutusta erityisesti lasten ja nuorten hyvinvointiin ja se on lisännyt pahoinvoinnin määrää ja syrjäytymisriskiä erityisesti lasten ja nuorten keskuudessa (Valtioneuvoston kanslia 2022, 78). Tarkasteltaessa tutkimustiedon kysyntää nuorten syrjäytymiseen liittyen tulisi huomioida lisäksi enemmän nuorten omia näkemyksiä aiheesta; kokevatko he syrjäytymisen uhkaa vai näkevätkö he itsensä osana yhteiskuntaa ja osana vertaisryhmiä. Varsinkin koulun, harrastusten ja vapaa-ajan mukanaan tuomat vertaisryhmät ovat usein tärkeitä kohtaamis- ja tutustumispaikkoja nuorille. Havaintojen kohteina olisikin hyvä tarkastella myös yksilöiden kokemaa yksinäisyyttä, omien vertaisryhmien/tuen puuttumista sekä vapaa-aikaa varten suunnattuja tukitoimia. (Gretschel & Myllyniemi 2020.) Myös hallitusohjelmien tutkiminen jatkossa olisi suotavaa, jotta saataisiin vertailukelpoista tutkimustietoa eri ajanjaksojen haasteista nuorten syrjäytymisen suhteen. Jatkotutkimuskohteena voitaisiin lisäksi mainita varhaisen puuttumisen toimenpiteiden seuranta ja arviointia. Varhaisen puuttumisen toimenpiteiden arviointi ja monimuotoiset menetelmät ovat suomalaisessa yhteiskunnassa olleet varsin vähäisen tutkimuksen kohteena. Varhainen puuttuminen on tästä huolimatta vakiintunut toimintatapa sosiaalipolitiikan osa-alueella. (Satka 2011, 63.) Nuorten syrjäytymisilmiön kannalta on siis tärkeää tarkastella sitä, millä tavalla epäkohtiin puututaan ja miten niistä raportoidaan. Raportoinnin ja tutkimuksen myötä voidaan hallitusohjelmiin linjata entistä tarkemmin konkreettisia keinoja varhaisen puuttumisen kehityksessä.

Yhtenä suurimpana haasteena nuorten syrjäytymisen tutkimuksen ja syrjäytymisen torjunnan kannalta voidaan mainita myös tutkimuksen arvioinnin ongelmallisuus sekä erilaisten palveluiden pirstaloituminen suomalaisessa yhteiskunnassa. Vaikka sosiaali- ja terveydenhuollon puolella palveluista löytyy jo tarjontaa, ovat palvelut osittain hyvin siiloutuneita ja ministeriöt ovat usein keskittyneet käsittelemään epäkohtia vain omalla toimialallaan. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna korostuu tulosluvun mukainen monialaisen ja monitahoisen yhteistyön vaatimus. (Leskelä ym. 2022, 32, 54; Ervamaa ym. 2020; Notkola ym. 2013.) Myös Vauhkonen ja Hoikkala (2020) korostavat, että suomalaisen nuorisotyön malli on pirstaloitunut ja palvelujärjestelmä sekava. Lisäksi yksittäistä vastuutahoa ei ole, mikä osaltaan voi vaikeuttaa nuorten hakeutumista palvelun piiriin tai jopa estää sen kokonaan. (Vauhkonen & Hoikkala 2020, 83.) Kuten tämänkin tutkimuksen aikana on

havaittu, eivät nuoret ole yksi yhtenäinen joukko, jota voitaisiin tarkastella rajallisten kategorioiden kautta. Jokainen nuori kokee täysin oman näköisensä kehityskaaren, johon liittyy erilaisia koulutus - ja urapolkuja, tavoitteita, vuorovaikutussuhteita sekä haasteita. Tämän näkemyksen mukaisesti myös syrjäytymistä ehkäiseviä keinoja sekä tukitoimia pitäisi kehittää vastaamaan enemmän nuorten yksilöllisiä tarpeita. Nuorten syrjäytymistä tulevaisuudessa entistä vahvemmin ennakoivat lisäksi koulutukseen liittyvät suoriutumispaineet, opetuksessa koettu työmäärä ja kuormitus sekä mielenterveysongelmien- ja häiriöiden kasvava määrä (Leskelä ym. 2022, 19). Voidaan todeta, että nuorten hyvinvointiin olisi syytä kiinnittää enemmän huomiota ja etsiä sitä tukevia keinoja, mutta ratkaisuja tehtäessä on syytä huomioida kokonaisvaltainen näkökulma nuorten hyvinvointiin. Nuoriin liittyvä tutkimus on erittäin kannattavaa hyvinvointivaltion työllistymistä tukevasta, koulutuksellisesta, sosiaalisesta sekä kansantaloudellisesta näkökulmasta katsottuna.

Lähteet

Hallitusohjelmat

- Valtioneuvosto 1995. Työllisyyden ja yhteisvastuun hallitus. Pääministeri Paavo Lipposen hallituksen ohjelma. 13.4.1995. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. [66. Lipponen \(13.4.1995–15.4.1999\) \(valtioneuvosto.fi\)](#) Luettu 1.2.2023.
- Valtioneuvosto 1999. Oikeudenmukainen ja kannustava – sosiaalisesti eheä Suomi. Pääministeri Paavo Lipposen hallituksen ohjelma. 15.4.1999. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia [67. Lipponen II \(15.4.1999–17.4.2003\) \(valtioneuvosto.fi\)](#) Luettu 24.1.2023.
- Valtioneuvosto 2003. Työllä, yrittämisellä ja yhteisvastuulla uuteen nousuun. Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma. 24.6.2003. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia [HALLITUSOHJELMA 2003 \(valtioneuvosto.fi\)](#). Luettu 3.1.2023.
- Valtioneuvosto 2007. Vastuullinen, välittävä ja kannustava Suomi. Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma. 19.7.2007. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. [hallitusohjelma-vanhanen-II.pdf \(valtioneuvosto.fi\)](#) Luettu 6.1.2023.
- Valtioneuvosto 2010. Suomi ehyenä kasvun, työllisyyden ja kestävyuden uralle. Pääministeri Mari Kiviniemen hallituksen ohjelma. 22.6.2010. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. [Tässä normaalia testitestikappaletta tavallisilla toiminnoilla \(valtioneuvosto.fi\)](#) Luettu 13.2.2023.
- Valtioneuvosto 2011. Avoin, oikeudenmukainen ja rohkea Suomi. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. [B5-kokoinen julkaisuteksti \(valtioneuvosto.fi\)](#) Luettu 15.2.2023.
- Valtioneuvosto 2014. Suomi uuteen nousuun: kasvua ja työllisyyttä. Pääministeri Alexander Stubbin hallituksen ohjelma 24.6.2014. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. [B5-kokoinen julkaisuteksti \(valtioneuvosto.fi\)](#) Luettu 15.2.2023
- Valtioneuvosto 2015. Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelma 29.5.2015. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. [Ratkaisujen Suomi : Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015 \(valtioneuvosto.fi\)](#) Luettu 25.2.2023.
- Valtioneuvosto 2019. Osallistava ja osaava Suomi. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. [Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019 \(valtioneuvosto.fi\)](#) Luettu 12.3.2023.

Muut lähteet

- Alasuutari, P. (2011). Laadullinen tutkimus 2.0 (4. painos.). Tampere: Vastapaino.
- Autio, M. & Paju, P. 2005. Kuluttava nuoruus.
Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 62. Helsinki:
Yliopistopaino Oy.
- Berg, N., Huurre T., Kiviruusu, O. & Aro, H. 2011. Nuoruusiän huono-osaisuus ja sen kasautumisen yhteys kuolleisuuteen. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 48:168–181.
- Berg, P. & Myllyniemi, S. 2020. Palvelu pelaa! Nuorisobarometri 2020. Valtion nuorisoneuvosto. Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusverkosto. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja. Verkkojulkaisu. Nro 67.
- Dufva, M. 2018. Ennakoinnin peruskäsitteet haltuun ja kolme vinkkiä ennakointiviidakkoon. [Ennakoinnin peruskäsitteet haltuun ja kolme vinkkiä ennakointiviidakkoon - Sitra](#).
Luettu 11.3.2023.
- Ervamaa, S., Haahkola, K., Illi, M., Markkola, A., Tukiainen, H. & Suomalainen, K. 2020. Jotta yksikään lapsi tai nuori ei tipahda turvaverkon läpi. Lasten ja nuorten palvelut. Helsinki: Sitra. [Lasten ja nuorten palvelut 2020-3.pdf \(sitra.fi\)](#) Luettu 12.11.2022.
- Eskola J. & Suoranta J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eurostat.fi. Young people- Social inclusion. 2022. [Young people - social inclusion - Statistics Explained \(europa.eu\)](#). Luettu 9.12.2022
- Finlex. Nuorisolaki. Yleiset säännökset 3§. 1285/2016.
- Gretschel, A. 2020. Keitä te ootte te– Kun en mä tunne teitä?” Kymmenen nuoren ajatuksia palvelujärjestelmän osumista ja hudeista. Teoksessa P, Berg & S, Myllyniemi (toim.) Palvelu pelaa! Nuorisobarometri. HansaPrint.
- Gretshel, A., Myllyniemi, S. 2020. Kuulummeko yhteiskuntaan? Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista. Kaks-Kunnallisalan Kehittämissätiö. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Grönlund, K. & Westinen, J. 2012. Ristiriitaulottuvuuksien merkitys puoluevalinnassa. 156–188. Teoksessa S. Borg (toim.) Muutosvaalit 2011. 16/2012. Oikeusministeriö. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Haikkola, L. & Myllyniemi S. 2019. Nuoret muuttuvilla työmarkkinoilla, 11–16. Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019. Valtion nuorisoneuvosto. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.

- Hallituksen vuosikertomus. 2019. Valtioneuvoston julkaisuja. 2020:(2). Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Harisalo, R., Miettinen, E. 2004. Hyvinvointivaltio. Houkutteleva lupaus vai karvas pettymys. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.
- Harkko, J., Lehikoinen, T., Lehto, S. & Ala-Kauhaluoma, M. 2016. Onko osa nuorista vaarassa syrjäytyä pysyvästi? Nuorten syrjäytymisriskit ja aikuisuuteen siirtymistä tukeva palvelujärjestelmä. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 144. Helsinki: Juvenes Print.
- Hiilamo, H., Määttä, A., Koskenvuo, K., Pyykkönen, J., Räsänen, T. & Aaltonen, S. 2017. Nuorten osallisuuden edistäminen. Selvitysmiehen raportti. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Tampere: Juvenes Print Oy.
- Hilli, P., Ståhl, T., Merikukka, M. & Ristikari, T. 2017. Syrjäytymisen hinta-case investoinnin kannattavuuslaskelmasta. Yhteiskuntapolitiikka 82: (6), 663–675.
- Hämäläinen, T. 2019. Juurisyyanalyysi: Nuorten elämänhallinta ja mielenterveysongelmat. Nuorten elämänhallintaan ja mielenterveyteen liittyvät ongelmat ovat viime vuonna kärjistyneet. Sitra. [Juurisyyanalyysi: Nuorten elämänhallinta ja mielenterveys - Sitra](#) Luettu 2.11.2022.
- Isotalo, V., Söderlund P. & Schoultz, Å. 2020. Polarisoituuko politiikka Suomessa? Puolueiden äänestäjäkuntien arvosiirtymät 2003–2019. 288–305. Teoksessa S, Borg, E, Kestilä- Kekkonen, H, Wass (toim.) Poliitiikan ilmastonmuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019. Oikeusministeriön julkaisuja 2020: (5). Helsinki.
- Jahnukainen, M. & Järvinen, T. 2005. Risk factors and survival routes: social exclusion as a life-historical phenomenon. *Disability & Society*, 20 (6), 669–682.
- Järvinen, T. 2020. Syrjäytymisen poliittiset tulkinnat. Lyhyempiä kirjoituksia. *Kasvatus* 51: (2), 181–185.
- Järvinen, T. & Vanttaja, M. 2004. Koulutuksesta ja työstä karsiutuneet. Vailla ammattitutkintoa ja työpaikkaa vuonna 1985 olleiden nuorten myöhemmät elämänvaiheet. *Yhteiskuntapolitiikka* 69: (5), 472–480.
- Kananen, J. 2008. Kilpailukyky ja tuottavuus 2000-luvun sosiaalipolitiikassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 73: (3), 239–249.
- Kanste, O., Kiviruu, O., Halme, N. & Haravuori, H. Mielialastaan huolestuneiden nuorten tuen ja avun saaminen kouluista, palveluista ja lähipiiriltä – Kouluterveyskyselyn tuloksia 2017. Teoksessa M, Gissler, M, Kekkonen, P, Känkänen. Nuoret palveluiden pauloissa. Nuorten elinolot- Vuosikirja 2018 (toim.) Helsinki: PunaMusta Oy.

- Kivijärvi, A. 2015. Maahanmuuttajataustaiset nuoret hallitusohjelmassa: niukasti välittämiä, runsaasti välillisiä seurauksia. Näkökulmia 13. Teoksessa E, Pekkarinen, S, Aapola-Kari (toim.) 2016. Nuoruus hallitusohjelmassa. Nuorisotutkimusverkosto.
- Klasen, S. 2001. Social exclusion, children and education. Implications of a rights-based approach, *European Societies* 3: (4), 413-445. DOI: 10.1080/14616690120112208
- Lahtinen, M. & Lankinen, T. 2022. Koulutuksen lainsäädäntö käytännössä. Helsinki: Tietosanoma.
- Larja, L. 2013. Tilastokeskuksen hyvinvointikatsaus (1).
- Leskelä, R-L., Käsmä L., Jokiranta, V., Salonen N., Valtakari, M., Ylikoski, M. & Määttä M. 2022. Nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palvelurakenne, rahavirrat sekä seurannan haasteet. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu (1). Helsinki: Tarkastusvaliokunta.
- Lincoln, Y. 2009. Context, lived experience and qualitative research. Chapter 13, 221-232. Texas A & M University. Teoksessa A, Swanson., E, Holton. Research in organisations. Foundations and methods of inquiry (toim.)
- Lindberg, M. Nygård, M., Autto, J., Rappe, A. & Gichuhi, E. 2020. Toimeentuloturvasta investointimaailmaan? Lapsiperheiden hyvinvointi ja perhepolitiikka Suomen hallitusareenalla vuosina 2007–2019. *Politiikka* 62: (3), 251–275. <https://doi.org/10.37452/politiikka.96082>
- Miles, M.B. & Huberman, A.M. 1994. Qualitative data analysis. (2. painos). The Nature of Qualitative Data, 9-12. London: Sage Publications Inc.
- MLL. Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö. [NUOTTI-valmennus - Aamos – MLL:n Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö \(lastenkuntoutus.fi\)](https://www.nuotti-valmennus-aamos-mll.n-lasten-ja-nuorten-kuntoutussaatio.fi). Luettu 20.12.2022.
- Mykkänen, J. & Virtanen, J. 2020. Hallituksen muodostaminen: Katosiko strateginen hallitusohjelma? 196–217. Teoksessa S, Borg, E, Kestilä- Kekkonen, H, Wass (toim.) *Politiikan ilmastonmuutos*. Eduskuntavaalitutkimus 2019. Oikeusministeriön julkaisuja 2020: (5). Helsinki.
- Myrskylä, P. 2012. Hukassa. Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA. No 19.
- Nori, H. 2011. Keille yliopiston portit avautuvat? Tutkimus suomalaisiin yliopistoihin ja eri tieteenaloille valikoitumisesta 2000-luvun alussa. Turun yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunta. Kasvatustieteiden laitos.
- Notkola, V., Pitkänen, Tuusa, S., Ala-Kauhahuoma M., Harkko, M., Korkeamäki J., Lehikoinen, T., Lehtoranta, P., Puumalainen, J., Ehrling, L., Hämäläinen, J.,

- Kankaanpää, E., Rimpelä, M. & Vornanen, R. 2013. Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa ja tuloksia? Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu. 2013: (1). [trvj_1+2013.pdf \(eduskunta.fi\)](#). Luettu. 20.12.2022.
- Nurmi, J-E. 2011. Miksi nuori syrjäytyy? Niilo Mäki-säätiö. NMI-bulletin, Vol. 21: (2). Ohjaamo.fi. 2015. <https://ohjaamot.fi/> Luettu 31.11.2022
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2020. Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023 Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020: (2).
- Paloheimo, H. 2008. Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä. Ideologiat ja ristiriidat. Helsinki: WSOY.
- Paunonen, T. Kuka kaivaa pääministerin poliittisen haudan? Poliitikkojen ja toimittajien väliset suhteet viiden pääministerin aikana 1987–2010. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Joensuu: PunaMusta Oy – Yliopistopaino.
- Peace, R. 2001. Social Exclusion: A Concept in Need of Definition? Social Policy Journal of New Zealand. Issue 16, 17-33.
- Perttula, R. 2015. Syrjäytymispuhe hallinnan strategiana opiskelijahuollon sosiaalityössä. Jyväskylän yliopisto: University Printing House.
- Ristikari, T., Keski-Säntti, M., Sutela, E., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Pekkarinen, E., Kääriälä, A., Aaltonen, M., Huotari, T., Merikukka, M., Salo, J., Juutinen, A., Pesonen-Smith A. & Gissler, M. 2018. Suomi lasten kasvuympäristönä. Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä. Raportti 7/2018. Suomen Akatemia. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Ronkainen, J. 2014. Mikä nuorisotakuussa ei toimi? Teoksessa A, Gretschel, K, Paakkunainen, A-M, Souto, L, Suurpää (toim.) Nuorisotakuun arki ja politiikka. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 150. Verkkojulkaisu 76.
- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S., Paavilainen, E. 2013. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Räikkönen, E. 2012. Is Timing Everything? A Longitudinal Perspective on Adult Transitions, Their Antecedents, and Psychological Implications. Jyväskylä. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.
- Saari, J. 2017. Tilannekuva- Taloudellinen kestävyys ja sosiaalinen perusta. 37–68. Teoksessa J, Saari (toim.) Sosiaaliturvariippuvuus - Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? Tampere: Suomen yliopistopaino Oy.

- Saari, J. & Behm, M. 2017. Aktivoitu yhteiskunta – Viimesijainen sosiaaliturva 2000-luvun yhteiskuntapolitiikassa. 117–155. Teoksessa J, Saari (toim.) Sosiaaliturvariippuvuus - Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? Tampere: Suomen yliopistopaino Oy.
- Saarinen, A., Salmenniemi, S. & Keränen, H. 2014. Hyvinvointivaltiosta hyvinvoivaan valtioon. Hyvinvointi ja kansalaisuus suomalaisessa poliittisessa diskurssissa. Yhteiskuntapolitiikka 79: (6), 605–618.
- Saikka, P. 2018. Valtion ja kuntien vastuunjako pitkäaikaistyöttömien aktivoinnissa- Sisällönanalyysi hallitusohjelmista ja hallituksen esityksistä vuosina 1995–2015. Janus vol. 26 :(2), 104–122.
- Salmi, M., Mäkelä, J., Perälä, M-L. & Kestilä, L. 2012. Lapsi kasvaa kunnassa- Miten kunta voi tukea lapsen hyvinvointia ja vähentää syrjäytymisen riskejä. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. 1/2012.
- Sandberg, O. 2015. Hallittu syrjäytyminen. Miten syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski? Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Satka, M. 2011. Varhainen puuttuminen lapsuuden ja nuoruuden riskien hallinnoimisena. Teoksessa M, Satka, L, Alanen, T, Harrikari, E, Pekkarinen (toim.) Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Jyväskylä: Vastapaino.
- Sinkkola, H-M., Koskela, T., Moisio, K. & Suolanen, S. 2018. Yhteisopettajuus osana kolmiportaisen tuen toteuttamista. Tapaustutkimus yhden koulun toimintamalleista. Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti. Niilo Mäki Instituutti. Vol. 28: (2), 14–34.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2016. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2012-2015. Ulkoinen arviointi loppuraportti. Helsinki.
- Sundberg, J. 2012. Puolueet yhteiskunnan ohjaajina ja ohjattuina. Teoksessa K, Paakkunainen (toim.) Suomalaisen politiikan murroksia ja muutoksia. Helsingin yliopisto. Poliitiikan ja talouden tutkimuksen laitoksen julkaisuja. 2012:1.
- Suurpää, L. 2009. Nuoria koskeva syrjäytymistieto. Teoksessa L, Suurpää (toim.) Avauksia tietämisen politiikkaan. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 27.
- Tilastokeskus. 2016. [Tilastokeskus - Tietoa tilastoista - Koulutukseen hakeutuminen \(stat.fi\)](https://www.stat.fi) Luettu 13.9.2022.
- Torsti, P. 2014. Nuorisotakuu yhteiskuntapolitiikan säikeenä vai uudistajana? Teoksessa A, Gretschel, K, Paakkunainen, A-M, Souto, L, Suurpää (toim.) Nuorisotakuun arki ja

- politiikka. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 150. Verkkojulkaisu 76.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuparevska, E., Santibanez, R., Solabarieta, J. 2020. Social exclusion in EU lifelong learning policies: prevalence and definitions, *International Journal of Lifelong Education* 39: (2), 179-190. DOI: 10.1080/02601370.2020.1728404
- Ulvinen, V-M. 2014. Syrjäytymisen ja nuoristakuun välisestä suhteesta. Teoksessa A, Gretschel, K, Paakkunainen, A-M, Souto, L, Suurpää (toim.) Nuorisotakuun arki ja politiikka. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 150. Verkkojulkaisu 76.
- Valtioneuvoston kanslia. 2018. Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän loppuraportti. Valtioneuvoston kanslia julkaisusarja. 1/2018. Helsinki.
- Valtioneuvoston kanslia. 2022. Ministeriöiden tulevaisuuskatsaus. Yhteiskunnan tila ja päätöksiä vaativat kysymykset. Valtioneuvoston julkaisuja 58. Valtioneuvosto Helsinki. [Ministeriöiden tulevaisuuskatsaus 2022 - Yhteiskunnan tila ja päätöksiä vaativat kysymykset \(valtioneuvosto.fi\)](#) Luettu 13.3.2023.
- Valtioneuvosto. 2019. Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten osuus vähentynyt. Opetus- ja kulttuuriministeriösosiaali- ja terveysministeriötyö- ja elinkeinoministeriö. [Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten osuus vähentynyt \(valtioneuvosto.fi\)](#) Luettu 12.12.2022.
- Valtion Nuorisoneuvosto 2021. <https://indikaattorit.tietoanuorista.fi/taustaindikaattorit/nuorten-maara-2>. Luettu 3.1.2022.
- Vauhkonen, T. & Hoikkala, T. 2020. Syrjäytymisen lasku. Tutkimus syrjäytymisestä, sen kustannuksista ja kohdennetun nuorisotyön vaikuttavuudesta. Nuorisotutkimusseura Ry. Nuorisotutkimusverkosto. Verkkojulkaisu 153.
- Välimäki, V., Aaltonen, S. & Kivijärvi, A. 2020. Nuorten palvelut yksinäisyyden lievittäjinä? Kohdennetun nuorisotyön piirissä olevien nuorten aikuisten ja ammattilaisten näkemysten tarkastelua. *Nuorisotutkimus* 38:(2).
- Wiberg, M. 2006. *Politiikka Suomessa*. Helsinki: WSOY.
- Wiberg, M. 2008. Puolueet eduskunnassa ja hallituksessa. Teoksessa *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Toim. Paloheimo, H., Raunio, T. Helsinki: WSOY.

Wiberg, M. 2009. Hallitseeko hallitus? Polemia. Kunnallisalan kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu 72. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy.

<https://yle.fi/uutiset/3-10652582> luettu 15.12.2020

Ylisalo, J., Makkonen, K. 2022. Pitivätkö Sipilän hallituksen puolueet vaalilupauksensa? Vertaileva näkökulma vaalilupausten toteutumiseen Suomessa 2015–2019. *Politiikka* 64: (3), 210–233. <https://doi.org/10.37452/politiikka.114823>